

PATHOLOGICÆ MEDICÆ
 PARS SECUNDA,
 CONTINENS
 PATHOLOGIAM
 SPECIALEM.
 SECTIO I,
 DE
 MORBIS EX VITIO SANGUINIS.
 CAPUT I.
 DE PLETHORA.

I.

*n detur plethora, vel sanguinis in se boni
 abundantia, a multis dubitatur.*

SCHOL.

Contendunt enim multi Medicorum, sanguinem, tanquam thesaurum vitæ, & nutritionis materiam, optime constitutum non posse abundare, cum semper talis materia pro conservando corpore sit necessaria, nec boni quidquam superfluum in corpore adesse queat. Nos tamen meliora edocui, sanguinem etiam bonum quantitate physica excedere, & abundare, facileque plethoræ existentiam demonstrari posse, confidimus: cum manifestum sit, sanguinem, cum universa humorum massa, ordinarie in suo incremento proportionem ingestorum sequi, & ad proportionem motuum corporis iterum consumi atque imminui.

Coschwitzii Pathologia.

K

II.

II.

Est itaque possibile, quod sanguis, etiam in se bonus atque laudabilis, abundet.

SCHOL.

Cum enim certissimum sit, naturam in se spectatam, paucis contentam esse, & pro nuda, ac sola quotidiana corporis nutritione & conservatione, in statu præsentè paucam ingestorum quantitatem sufficere, simul tamen notorium sit, plurimos hominum longè plus ciborum potuumque quotidie ingerere, quam pro sola sufficiente nutritione quotidiana, indigerent, simul autem multos illorum non tantum laboribus ac motibus indulgere, quantum ad proportionatam nutrimenti resolutionem quotidianam requiritur; sane ex hoc unico argumento possibilitas præsentis plethoræ satis adparet.

III.

Huic possibilitati adhuc adjungimus necessitatem aliquam naturalem ipsius plethoræ, simpliciter consideratæ: quod nempe necesse sit, plus sanguinis in corpore adesse, quam pro sola conservatione corporis quotidiana simpliciter requiritur.

SCHOL.

Videmus hoc 1. in corporibus infantum ac puerorum, quæ in longum & latum adhuc excrefcere debent: si enim in his non major sanguinis & humoris nutritii quantitas adesset, quam quotidianæ conservationi in præsens sufficeret, sane hæc corpora tantam molem solum fervarent, quanta in lucem prodierant, nullatenus autem in longum & latum augmentum caperent.

2. In corporibus adultorum in genere, quæ non minus semper in eodem statu naturali conservari debent. Si enim hic non semper plus sanguinis gelationosi adesset, quam pro sola quotidiana conservatione sufficeret, facili negotio loco conservationis perpetuæ, consumptio positiva succederet, si eturies, aut ciborum defectus, per paucum tempus contingeret; unde videmus, naturam vel ex illo multam pinguedinem colligere ac coacervare, ut in casu necessitatis pro nutrimento inserviat.

3. In specie quoque talis necessitas abundantis aliqualis sanguinis adparet, in sexu fœminino, ubi tempore graviditatis & lactationis nutrimento

tritio

tricio foetus, partim in utero, partim extra illum succedere debet, quæ sine detrimento corporis materni contingere non posset, nisi aliqua sanguinis abundantia statim præsto esset, in hunc usum impendenda.

IV.

Non modo potest, & debet adesse, sed revera datur, & observatur sanguinis abundantia.

SCHOL.

Postquam ea, quæ possibilitatem & necessitatem plethoræ probant, præmissa sunt, subjungimus merito ipsam veritatem facti, ex observatione practica, ubi tot quotidie occurrunt subjecta, de molestiis morbosis conquerentia, quæ molestiæ de mole sanguinis superflua, proportionem viarum superante, sufficienter testantur, nec unquam melius aut constantius, nisi per sanguinis imminutionem vel naturalem consumptoriam, vel artificialem sinceram, vel denique spontaneam, sinceram tamen, sublevantur, aut removentur.

V.

Plethora est vel quoad vasa, vel quoad habitum.

SCHOL.

Plethoram quoad vasa vocamus, quando vasa sanguifera admodum sanguine turgescunt, plenaque adparent, intra habitum autem spongiosum non æque multum sanguinis conspicitur. Cum e contrario plethoram quoad habitum designet, turgidus ac floridus a sanguine, partium carnosarum adsepctus, ut quasi sanguis intimiora ipsius spatia penetret, atque per cutim transpareat, vasis licet minoribus existentibus.

VI

Subjectum plethoræ generale constituunt persona ætate juniores: quoad sexum, fœminæ præ viris: & quoad vitæ genus, otiose, plenoque victu abutentes.

SCHOL.

Sicut enim in ætate juniore necessitas naturalis aliquem sanguinis penum postulat, pro augmento corporis in longum & latum quotidie succedente, ita in fœminarum corpore eadem necessitas naturalis ex alio capite §. 3. demonstrata fuit: cui accedit vitæ genus sedentarium,

cui præ viris ut plurimum adfuescunt foemellæ: quod autem otiosi, pleneque diæta gaudentes, naturali nexu ad plethoram disponantur, id partim ex §. 2. adparet, partim ex deductione causarum, in sequentibus pertractanda, pluribus patebit.

VII.

Subiectum speciale declaramus totum corpus, tam quoad vasa, quam quoad partes spongiosas atque fibrosas molles.

SCHOL.

Cum enim sanguis, ut humor universalis, per totum corpus feratur, & non modo vasa sanguifera, sed etiam partes carnosas fibrosas semper transeat, specialissimam aliquam corporis partem ipsius abundantia tribuere non licet; sed manifestum est, cum tota sanguinis massa abundet, hanc abundantiam quoque ubique in toto corpore deprehendi.

VIII.

Causam plethoræ materialem antecedentem & quidem proximiorē, constituit diæta plena & lautior, sub usu & ingestione copiosa ciborum laudabilium, potuumque consistentiorum, ac bene nutrientium.

SCHOL.

Cum in superioribus jam indicatum sit, proventum sanguinis & reliquorum humorum proportionem ingestorum ordinarie sequi, & ad proportionem motuum iterum consumi, haud difficulter asserti hujus veritas patebit. A cibis enim laudabilibus & copiosis major dependet meliorque chyli proventus, qui quo largior & laudabilior existit, eo plus materiae, sanguinem augentis, proxime suppeditat atque largitur: hic enim maxime valet ille canon: qualis cibus, talis chylus; qualis chylus, talis quoque lympa & sanguis.

IX.

Ad causarum antecedentium remotiorum classē referimus otium & motuum laboriosorum neglectum.

SCHOL.

Quando enim proportio motuum corporis ad proportionem ingestio-

gestorum non accedit, secretiones & excretiones quoque multum impediuntur; quo magis autem motus laboriosi vigent, eo plus particularum sanguinis gelatinosarum quoque resolvitur in tenuius serum, & tam per sudorem, quam per urinam excernitur, atque hoc pacto successive in mole sua minuitur; quo minus autem hæc secretio succedit, eo plus particularum pinguiorum gelatinosarum nutrientium sanguini quotidie accedunt, ejusque proventum copiosorem augent.

X.

Ad eandem causarum classem evacuationum sanguinearum minor successus aut totalis defectus pertinet.

SCHOL.

Si enim contingat, ut, præsentem plethora, vel etiam hac absente, in ætate juniore narium hæmorrhagiæ, & quidem largiores, aut sæpius recurrentes, in provectiore autem partim venæsectiones & scarificationes, partim in sexu sequiori evacuationes menstruæ vigeant atque in usu sint, minus succedere potest plethoræ incrementum. Quo magis vero vel ejusmodi evacuationes tam spontaneæ, quam artificiales, plane non succedunt, & emanent, vel si præcesserint, iterum cessant, aut negliguntur, eo facilius sanguis in quantitate sua & mole physica augetur, ut proportionem viarum, quas permeare debet, superet.

XI.

Occasionales magis causas constituunt tam sexus fœmininus, quam ætas, præcipue junior.

SCHOL.

Quoniam in sexu fœminino, quam diu prolis generationi aptus existit, semper major sanguinis quantitas, huic negotio inserviens, in futuros quasi usus præsto est, quæ tamen extra hunc usum singulis mensibus evacuatur: cessante tamen generationis negotio, si vitæ vicusque genus in priori statu maneat, ex consuetudine prægressa, facile augetur. In ætate autem juniore notabiliter corporis augmentum & incrementum floret, & hanc ob rationem plus nutrimenti ordinarie præsto est, quam nude consumi potest: licet reliquæ ætates ab abundantia sanguinis haud

semper liberæ maneant, si nempe causarum antecedentium accessus, quoad diætam plenam lautamque, ac vitam otiosam conspiret.

XII.

Plethora tamen etiam præsens, non semper & omni tempore est morbus.

SCHOL.

Non quidem eam ob rationem plethoram in primo statim capite pathologiæ considerandam produximus, quasi simpliciter & in se considerata, semper constitueret morbum ipsum, cum nobis æque notum sit, multos plethoricos ad longum sæpe tempus optima sanitate frui. Sed quoniam frequentissime plethora foecundissima mater, & causa aliorum morborum antecedens aut continens esse solet, ipsa tamen læsio quantitatis debitæ sanguinis existit, merito ipsius considerationem, & generationis causas præmittimus, ut tanto faciliori aliorum inde pullulantium morborum explorationi inserviat.

XIII.

Sicut plethora simpliciter considerata, haud facile pro morbo habetur, ita plethora commota hunc potius titulum subit.

SCHOL.

Sanguinis enim progressus localis satis libere adhuc sub reliquis motuum adminiculis legitimis procedere potest, etiamsi mole sua abundante, proprium sui motum aliquatenus tardiozem reddat, non tamen tantas statim molestias parit, ut querelæ desuper moveantur. Quod si autem organica accedat commotio & sanguinis expansio, tunc sane ex affectato majore spatio, vasa & partes porosæ a motu illo sanguinis expansorio molestiis afficiuntur variis, ut subjecta querelas hinc movere necesse habeant.

XIV.

Causa hujus commotionis plethora, sunt vel materiales, vel immateriales.

SCHOL.

Ad priorem classem pertinent, quæ accessu suo materiali, partes sanguis-

sanguinis sulphureas, pingues, & agiles vel augent, vel speciatim in majorem velocioremque motum redigunt: spirituosa nempe vinosa, aromatica valde acria, sive diætetico, sive pharmaceutico usu ad corpus delata, massæque sanguineæ communicata: quibus haud raro symbolum suum addit aër calidior & ficior.

Ad alteram spectant motus, tam corporis vehementiores exagitationis, quam animi vehementiores iracundi.

CAPUT II.

DE

HÆMORRHAGIIS IN GENERE.

I.

Hæmorrhagia dicitur sanguinis sincerum profluvium, e quacunq; nostri corporis parte id contingat; sive a causa interna, sive externa proveniens.

SCHOL.

Consistit enim omnium hæmorrhagarum formale in genere, in vasorum sanguiferorum extraordinaria dilatatione & apertura, in variis ac diversis corporis partibus, & locis, ut humorem intus contentum, contra consuetum alias morem, non amplius detineant, sed e canalibus suis dimittant, atque dilabi patiantur, sub qua vasculorum sanguiferorum apertura aliæ quoque partes simul patiuntur, quales sunt membranæ organa excretoria involventes, sub quibus vascula jacent, & quas simul distendunt, ut sanguini erumpenti viam concedant, aut quarum læsionem antecedentem vasorum quoque læsio, & sanguinis profluvius sequitur.

II.

Respectu causarum distinguimus hæmorrhagias, in activas & passivas.

SCHOL.

Passivas vocamus illas, quæ a nudo defectu partis continentis, per læsionem continuitatis dependent, & passivo sanguinis prolapsu absolvuntur.

Activas

Activas vero appellamus, quæ sine læsione continui, cum activa aliqua congestione, motuumque certorum congestiorum directione, atque concursu contingunt.

III.

Respectu loci & modi excretionis, hæmorrhagiæ varias in specie obtinent denominationes.

SCHOL.

Hoc intuitu enim in scholis medicis notæ sunt, hæmorrhagiæ narium, vulnerum, varicum, mensium, uterinæ, hæmoptysis, vomitus & mictus cruentus, ut & hæmorrhoides.

IV.

Passivarum hæmorrhagiarum causam antecedentem proximam constituunt læsiones externa violenta, sive a casu, aut ictu, sive a diæresi, sive ab instrumento lædente, casum aut punctum inflictæ fuerint.

SCHOL.

Hoc respectu, huic hæmorrhagiarum classi præcipue subjiciuntur partes corporis nostri externæ, & aliquando post læsas externas, quoque internæ, quando nempe vel sub vulnerationibus viscera quoque, in cavitatibus contenta, simul læduntur, ut sanguinem intus contentum profuere sinant: vel quando viscera eadem per corrosivorum accessum ita læduntur, ut per solutionem unitatis hæmorrhagia sequatur.

Cum autem hæ, quæ ex partibus externis contingunt, hæmorrhagiæ, non stricte medici, qua medici, consilium exigant, sed potius chirurgorum tractationi curatoriarum subjiciantur, nos illas hic loci haud ulterius prosequimur, sed potius sicco pede ad activas hæmorrhagias transgredimur.

V.

Subjectum hæmorrhagiarum generale constituunt corpora plethorica.

SCHOL.

Hæc enim ex abundantia sanguinis, qua vel quoad vasa, vel quoad habitum gaudent, omnium primo necesse habent, ut sanguis aliquando
immi-

imminuatur, & subtrahatur, quo reliquus tanto liberio- rem per partes tubulosas servare queat cursum, & ita in crasi sua tanto melius conservetur.

VI.

Subiectum magis speciale sunt individua certa, qua vel ex ætate, vel sexus ratione ad certas hæmorrhagiarum species disponuntur.

SCHOL.

Hoc intuitu enim prima puerilis & juvenilis ætas subiectum evadit hæmorrhagiæ narium: sicut viri seniores hæmorrhoidibus, & sexus fe- quior in specie hæmorrhagiis ex utero subjiciuntur.

VII.

Specialissimum tandem hæmorrhagiarum subiectum sunt diversa illa nostri corporis partes, e quibus, eorumque vasis sanguiferis, ipse sanguis promanat.

SCHOL.

Sic nares, pulmones, fauces, ventriculus, intestina, renes, vesica urinaria, pro diversitate hæmorrhagiæ, ejusdem fiunt subiectum, prout ex una vel altera harum partium sanguinis profluvium contingit.

VIII.

Causa omnium hæmorrhagiarum materialis proxima, nulla alia est nisi sanguis.

SCHOL.

Sanguis enim est proxima illa materia, quæ immediate in vasis sanguiferis continetur, eaque mole sua abundans distendit, ut aperian- tur, & quæ facta illa vasorum apertura, manifeste profluit. Nullatenus tamen sanguis hæmorrhagias causatur in se consideratus, sed quatenus ex una aut altera parte læsus existit, & vario respectu materiam in cor- pore peccantem constituit.

IX.

Potest itaque sanguis in hoc passu peccare quantitate.

SCHOL.

Si nempe quantitas sanguinis adest excessiva; quo respectu pletho- ra

e læsione continui, cum actu
n congelatoriorum directione.

nis, hæmorrhagiæ variis

occe sunt, hæmorrhagiæ narium
pyrosis, vomitus & mictus cru-

sam antecedentem pro-
ntia, sive a casu, aut i-
cedente, casum aut punctum

mi classi præcipue subiectum
lo post læsus externas, quæ
onibus vîlcera quoque, in
guinem intus contentum pro-
er corrosivorum accessum
agia sequatur.

nis contingunt, hæmorrhagi-
n exigant, sed potius chirur-
las hîc loci haud ulterius pro-
morrhagias transgrediamur.

generale constituentur corpo-

qua vel quocumque modo
le habent, ut sanguis aliquando
nec

ra hæmorrhagiarum causa dici potest, quando nempe sanguis, mole sua physica proportionem vasorum superans, hæc distendit, ac illorum aperturam spontaneam urget.

X.

Non solum autem semper peccat sanguinis abundans quantitas; sed sæpissime quoque in culpa simul est læsa ipsius qualitas.

XI.

Qualitatis læsio respicit, vel consistentiam, vel reliquam mixtionem.

SCHOL.

Quoad consistentiam enim sanguis nimis spissus aliquando peccat, dum occasionem præbet naturæ, ut pro removenda illa spissitudine molesta & noxia, motus vehementiores transpressorios per partes solidas suscipiat atque intendat; quo fit, ut vascula exiliora aperiantur, per motum a tergo succedentem, partes spongiosæ distendantur, ac membranæ perrumpantur.

Quando enim sanguis spissior partim per exiliora vasa, partim per intestitia fibrosarum partium pellitur, ibique ex spissitudine distensiones efficit, in dictis partibus necessario sensus molestus excitatur, qui mediantibus filamentis nerveis, undique excurrentibus, ad sensorium commune defertur, ac naturæ communicatus, hanc ad reactionem, per motus pro re nata suscipiendos, extimulat.

Ex altera parte, nimia quoque sanguinis tenuitas in causa esse potest, ut sub hac dispositione tanto promptius atque facillius, sub levioribus quoque commotionibus, partes continentes perrumpere, aut iisdem atoniam contrahere, eoque ipso earundem officium lædere potest.

XII.

Præter modo dictas discrasias, que sanguinis consistentiam respiciunt, aliquando etiam occurrit, atque concurrit sanguinis a particulis heterogeneis ac peregrinis, mixtionem illius intransitibus, inquinatio

SCHOL.

SCHOL.

Fit hoc, quando v.g. multæ particulæ sulphuræ, oleosæ, pingues, atque activæ, acrimoniam sulphureo-salinam inducunt, & hoc respectu sanguinem ad faciliorem majoremque expansionem organicam disponunt, ut data occasione majus spatium querendo, vasorum ostiola distendat, partesque solidas perrumpat.

Non minus occurrit aliquando, licet rarius, specialis ejusmodi sanguinis acrimonia, ut vocant, corrosiva, sive salina, sive acida, ab ejusmodi particulis peregrinis proveniens, qualis quandoque occurrit tam in ita dictis scorbuticis, quam in venereo contagio consummato laborantibus, & vasâ membranasque erodendo, atque in continuitate lædendo, passivum quasi sanguinis profluxum excitant.

Monendus tamen est Medicus, ne nimium, aut nimis frequenter hanc corrosivam acrimoniam subesse credat, ac nimis superstitiosus sit circa hanc materiam, cum sane hæc hæmorrhagiarum causa sit rarissima, & saltem individualis, ne ex suppositione illius therapeutica speculationes nudas foveat, & indicationes curatorias vanas formet, quæ vel non applicabiles existunt, vel applicatæ nihil efficiunt.

XIII.

Quemadmodum sanguis, hæctenus recitatis modis læsus, causam suppeditat hæmorrhagiarum materialem proximam, ita læsionum ante dictarum causas antecedentes agnoscit, quæ hæmorrhagiarum remotiores dicuntur, & partim ex diætâ, partim ex vitæ genere, sunt derivandæ.

SCHOL.

Sanguinis itaque proventui largiori, quantitativæ abundantæ, favet diætâ & plena & lauta, omniumque ciborum & potuum usus; qui abundante bonoque succo nutritio, partibusque gelatinosis ac emullivis gaudent, præcipue si otium accedat.

Ad spissitudinem sanguinem disponunt, vita sedentaria, potus consistenteres, ac minus defæcati, nec minus cibi crudiores, multum muciditatis habentes.

Discrasia sulphuræ favent, ex cibis, valde aromatici, eorumque

abusus, qui copiosas particulas oleosas atque salinas volatiles subtiliores suggerunt, sicuti e potibus vinosi, iisque præsertim generosi, spirituosi, nec non cerevisiarii valde lupulati, aut pice conditi, idem symbolum conferre possunt.

Salinam discrasiam augent, ac materialiter suppeditant cibi multum saliti, si abusive in usum trahantur, nec non aquæ, salinis impuritatibus scatentes, cibis potibusque præparandis adhibitæ; id quod tanto promptius succedit, si secretiones partium heterogenearum e massa humorum sufflaminentur, ac serum falsum non satis cito e connubio reliquorum humorum sejungatur.

Neque ab harum causarum classe excludenda est dispositio hæreditaria, & consuetudo: cujus utriusque energia in motibus eluctatoriis & excretoriis suscipiendis, toto die est notissima.

XIV.

Neque deficiunt causæ occasionales variæ, a quibus reliquæ proximiores, proxime quasi in actum deducuntur.

SCHOL.

Sic enim diætâ vinosa aut spirituosâ largior, speciatim brevi ante hæmorrhagiam celebrata, exæstuationes corporis per motus cursorios, laboriosos, saltatorios nimios ac vehementes; caloris externi nimii, sive ab æstu solis, sive a calore hypocaufti, sive a flamma ignis, accessus, seorsim aut collectim sanguinis commotionem turgescientiam & expansionem promovent; quorsum non minus faciunt animi pathemata vehementiora, præsertim ira & gaudium, a quibus sanguis magis intestine & localiter movetur, ut tanto promptius egressum per loca excretoria obtineat.

XV.

Sub omnium tamen dictarum causarum concursu, Medicus sane non minorem habere debet respectum causæ efficientis.

SCHOL.

Hæc nulla alia est, nisi ipsa natura, (de cujus existentia & officio in physiologicis abunde egimus.) Hæc enim in omnibus activis hæmorrhagiis propter certum agit finem & sanguinem, ejusque motus ad & versus certa organa & loca excretoria dirigit sub moliminibus congestoriis,

riis,

riis, eumque in finem motibus solidarum partium, tanquam causa instrumentali, utitur, quo sine illo potiri possit, ut sanguinem vel mole physica in genere, vel expansione turgefactoria, vel restagnatione particulari molestum, excernat, evacuet, imminuat, ultiores majoresque stases avertat, & ita pro viribus sanitatis statum conservet.

CAPUT III.

DE

HÆMORRHAGIIS IN SPECIE.

I.

Densitatis sic in cap. antecedente, omnium hæmorrhagarum in genere universalibus atque communiorebus causis, facile nunc erit, earundem in specie, specialiores invenire causas: quippe quæ non novæ, aut singulares, sed respectu classium supra dictarum, semper eadem manent; excepto saltem accessu impulsivarum aut occasionalium causarum, quæ pro determinatione loci excretionis favent atque inserviunt.

Hæmorrhagia Narium.

II.

Narium hæmorrhagia dicitur sanguinis profluvium aut stillicidium, e naribus sponte, & sine narium vulneraria lesione contingens.

III.

Subiectum hæmorrhagiæ narium generale præ reliquis constituunt pueri & juvenes.

SCHOL.

Etiam si non penitus negandum sit, quod etiam adultioris ætatis personæ, imo aliquando senes, occurrant, qui narium hæmorrhagiam experiuntur,

untur, sollemnissimum tamen est, quod hæc subjecta longe rariora existant, præ illis: & quotidiana nos docet experientia, quod motus sanguinis & humorum in genere, sub ætate puerili & juvenili prima magis ad caput vergant, qui crescentibus annis successive ad inferiora descendunt.

IV.

Speciale subjectum in hoc affectu sunt nares, & in illis specialitè tam vasa, quam membrana, nares interne cingens.

SCHOL.

Illa enim, vasa nimirum sanguifera, a sanguinis mole turgida, in exilitatibus ad extrema interioris superficièi narium expanduntur, & ita distenduntur, ut tandem sanguinem dimittant; quod stillicidium tamen succedere non posset, nisi membrana narium simul relaxata existeret, ipsique sanguini transitum per sui substantiam concederet.

V.

Ad narium hæmorrhagiam, præter communes superius allegatas causas, in specie disponit una, quæ est naturalis & intrinseca.

SCHOL.

Hanc causam constituit ætas puerilis & juvenilis, cui sanguinis congestiones, æque ac reliquorum humorum in genere, magis familiares sunt ad caput, quam ad alias partes, unde in hac ætate frequentius varia congestionum ac evacuationum genera in capitis confiniis, sub hæmorrhagiis, coryza, tinea capitis, ophthalmiis, cephalalgis, respective occurrunt: sub quibus earumque frequentiore recurso, partes solidæ fibrosæ narium magis magisque successive distenduntur, in tono suo debilitantur, ut sanguini irruenti facilius locum concedant, ejusque actuali perruptioni cedant, cum de cætero adhuc molliores tenerioresque existant, nec tantum tonicum robur possideant, quantum deinceps sub annorum augmento acquirunt: e quo fundamento etiam contingit, ut narium hæmorrhagia in hac ætate, cæteris paribus, longe frequentior sit, quam in quacunque alia.

VI.

Huic ad latus ponimus alteram, quæ est extrinseca & occasionalis.

SCHOL.

SCHOL.

Consistit hæc in speciali aliqua sanguinis, ejusque adfluxus ad caput, invitatione, per violentias externas capiti illatas: quorum pertinent plagæ, alapæ, ictus, nares specialiter ferientes, caustica naribus admota, ploratus, ac ejulatus, puerili maxime ætati familiares; quibus omnibus sanguis majore impetu ad caput movetur, & repetita quasi consuetudine partes ad faciliorem promptioremque hæmorrhagiam sustinendam disponuntur.

Hæmoptysis.

VII.

Hæmoptysis est sanguinis floridi & fluidi, e pulmonibus, sub tussi facta excretio, a ruptura vasculi cujusdam sanguiferi, sive arteriosi, sive venosi, oriunda.

SCHOL.

Distinguiamus hac definitione hæmoptysin ab aliis sanguineis excretionibus, itidem ex ore provenientibus, sputo nempe & vomitu cruento; quippe quæ aliam non modo morbi sedem, sed alium quoque excretionis modum, nec minus materiæ excretæ diversam conditionem conjunctam habent.

VIII.

Subiectum hæmoptyseos generale constituunt viri præ fœminis; plethorici in ætate media constituti, cholericæ sanguinei, qui in juventute narium hæmorrhagias, tempestive emanantes, experti sunt, & vitæ generi addicti sunt, sub quo pulmonum extraordinario motui subjiuntur.

SCHOL.

Viri præ fœminis huic affectui facilius obnoxii sunt, varias ob causas occasionales, a quibus fœminæ ut plurimum exemptæ manent; ne dicam de evacuatione menstrua, fœmellis sub illa ætate jamjam solenni, easque a talibus commotionibus sanguineis ad pectus præservante; ita ut rariora exempla prostent fœminarum hæmoptycarum, nisi ex mensium retentione tales fiant, aut per hæreditariam dispositionem eidem succedant.

Reliqua

Reliquæ subjectorum conditiones fundamentum suum habent in illis rationibus, quas cap. antecedente, sub deductione causarum, hæmorrhagias in genere producentium, explicavimus.

IX.

Subjectum speciale hujus affectus constituunt pulmones & vasa sanguifera, tam arteriosa, quam venosa, pulmonum substantiam perreptantia, cum aspera arteria.

SCHOL.

Sicut enim vasa sanguifera, innumeris ramulis totam pulmonum substantiam transcurrentia, præcipue apertionem aut rupturam patiuntur; ita non minus membranosa substantia, hæc & asperæ arteriæ ramificationes cingens atque conjungens, idem patitur fatum, quo factò, sanguis perumpens per bronchia asperæ arteriæ, ad truncum ejusdem progreditur, atque per illum exitum tandem in os sortitur.

Quod autem vasa arteriosa æque ac venosa aliquando specialiter patiantur, id ex modo profusionis hæmoptycæ apparet diverso; dum e venis profluens hæmoptycorum sanguis, spumescencia ac florido colore notatus, sola tussi rejicitur: arteriosus vero magno vigore & pulsu etiam sub respiratione, ore aperto, ad notabilem fane loci distantiam, profilire solet. Ubi tamen notamus, hanc a sanguine arterioso profluentem hæmoptysin longe rariorem esse præ illa, qua sanguis venosus rejicitur.

X.

Causæ specialiter ad hæmoptysin disponentes, ut plurimum tales sunt, quæ pectori & pulmonibus vim aliquam inferunt, atque pulmones vel immediate in substantia sua, per solutionem continuitatis ledunt: vel mediate tractu temporis continuitatis solutionem post se relinquunt.

SCHOL.

Prioris ordinis sunt graviores pectoris violentæ læsiones, per ictus, plagas, pondera illapsa, aut violenter gestata, atque a terra cum impetu elevata, halituum corrosivorum inspirationes & attractiones, quale quid in laboratoriiis chymicis contingere solet: a quibus ruptura & diæresis vasorum pulmonalium sæpius immediate succedit.

Ad

Ad posteriorem classẽ pertinent tusses vehementiores & diuturniores, clamores, cantationes, instrumentorum musicorum, quæ flatu diriguntur, usus & abusus: quippe quæ, præsertim, si potuum spirituosorum abusus forte concurrat, sanguineos decubitus ad pulmones majori impetu invitant, stagnationes & infarctus producunt, & ita temporis tractu, vasculorum rupturæ viam sternunt.

XI.

Aliquando fœmina hæmoptysin patiuntur ex peculiari aliqua causa.

SCHOL.

Quando nempe sanguis specialiter, post menstrui fluxus suppressionem pertinaciorem, ad pectus restringitur atque congeritur, ibique viam excretionis quærit. Hæc hæmoptysis in eo a communi hæmoptysi differt, quod tempora menstrua ordinarie servet, & vices menstruorum suppleat, unde hæmoptyses periodicæ titulum obtinet, nec incongrue ad menses, per loca insolita fluentes, referri potest.

XII.

Nec plane insolita est hæmoptysis periodica apud viros.

SCHOL.

Rarius equidem occurrit in sexu virili hæmoptysis periodica, tempora servans, quam in sequiore, cum sequior sexus respectu negotii menstrui facilius ejusmodi periodis adfuescere possit: interim tamen non minus contingit, ut personæ sensibiliores una aut altera vice a causis communioribus & occasionalibus, specialiter circa tempora æquinoctialia, solstitialia, aut demum notabiles lunæ phases, repetito recurrentibus, & commissis, hæmoptysin experiantur, cui excretioni aliquoties repetitæ natura demum ita adfuescit, ut, deficientibus licet postmodum causis illis occasionalibus, eodem præcise tempore nihilominus hanc excretionem repetat, & præsertim, si status plethoricus adfuerit, hanc quasi (licet per errorem) imminuere conetur.

Vomitus cruentus.

XIII.

Vomitus cruentus dicitur excretio sanguinis sinceri, sive fluidi, sive (& quidem ut plurimum) grumosi, ex ventriculo per os, vomitu contingens: postquam e vasis venosis, ventriculum perreptantibus, præter naturam in ventriculi cavitatem, sub motibus spasticis, protrusus erat.

SCHOL.

Hoc modo distinctam reddimus hanc sanguineam excretionem, a mox præcedenti; licet enim per os quoque contingat, nihilominus tamen non ex pulmonibus, sed ventriculo, neque per tussim, sed per vomitum, procedit, & sanguis ipse ut plurimum grumosus & coagulatus rejicitur, aut si aliquando fluidus deprehendatur, tamen neque floridus, neque spumidus existit.

XIV.

Respectu causarum antecedentium distinguimus vomitum cruentum, in violentum, & spontaneum.

SCHOL.

Violentum nominamus illum, qui a solis violentiis, corpori ab extra illatis, proficiscitur, nec prægressas congestiones sanguineas intrinsecas pro causa agnoscit.

Spontaneus vero dicitur, qui a causis internis, inter se conspirantibus, sine accedente aliqua externa violentia, vel corpori in genere, vel ventriculo in specie illata, ortum ducit.

XV.

Subiectum generale vomitus cruenti violenti constituere possunt cujuscunque ætatis, sexus, aut conditionis, persona.

SCHOL.

Cum enim, ut mox in sequentibus monstrabitur, causa hujus affectus in externis injuriis, vel corpori, vel in specie ventriculo illatis, consistant, nec ullus homo, data occasione, ab illis liber manere possit, facile patet, in hoc casu, affectum hunc non ad peculiariora individua restringi posse.

XVI.

XVI.

Spontanei vomitus cruenti subjecta sunt foemina pra viris: praecipue si status plethoricus, & temperamentum de cholero participians, concurrat. Ex viris autem illi, qui hypochondriacis passionibus vexantur, & haemorrhoidum emanatione, aut suppressione laborant.

SCHOL.

Quod foeminae pra viris facilius, atque frequentius vomitu cruento laborent, id adscribendum est negotio mensium, quod universus sequior sexus experitur, secus ac viri, e quibus certa solum individua, respectu aetatis & temperamenti, haemorrhoidum fluxum patiuntur. Cum itaque vomitus cruentus spontaneus maximam partem, a turbis negotii menstrui & haemorrhoidalis originem capiat, non mirandum est, quod illis magis familiaris sit personis, apud quas una pra altera harum excretionum solennis existit.

XVII.

Subjectum speciale, vel partem specialiter affectam, in utraque hujus affectus specie, constituit ventriculus, cum vasculis sanguiferis eundem perreptantibus, diversus licet adsit afflictionis modus.

SCHOL.

In violento nimium vomitu cruento dictae partes continuitatis laesionem patiuntur, dum vel a violentia externa rumpuntur, vel ab absumentis causticis eroduntur.

In spontaneo autem affectu vasa sanguifera, venosa, ventriculi fundum potissimum perreptantia, a sanguine restagnante infarciuntur, ac dilatantur, quo ipso simul tunicae ventriculi interiores distenduntur, ut spatium inter illas acquirat sanguis, venas turgesciens. Sicut autem in principio adfectus utriusque tunicae laxitas & atonia concurrat, ita remanente illa laxitate in tunica interiore nervea, musculo ventriculi tunica, sub affectus ulteriore progressu, & accedentibus motibus vomitoriis & excessoriis, spastica contrahitur, qua ipsa spastica contractione ex una parte sanguinis regressus a ventriculo impeditur, & sanguis incar-

ceratus hæret; ex altera vero parte, non resistente tunica nervea, actu in ventriculi cavitatem impellitur atque excernitur, salva tamen manente & integra structura atque substantia ventriculi: ita ut partim atonia, partim infarctus, partim denique constrictio spastica in hoc affectu, circa ventriculum concurrat.

XVIII.

Vomitus cruenti violenti causam antecedentem proximam constituunt varia externa injuria & violentia, a quibus sanguinis in ventriculum effluxus produci & excitari potest.

SCHOL.

Vel enim sunt solæ injuriæ, corpori extrinsecus illatæ, per plagas, ictus, contusiones, casum ab alto, in regione ventriculi, hypochondriorum ac abdominis, perpestiæ, undè extravasationes ac stases violentæ sanguinis hic loci ortum ducere possunt: vel sunt veræ læsiones continuitatis ipsius substantiæ ventriculi, vel a læsione vulneratoria, vel ab assumptione causticorum & corrosivorum in ventriculum ortum capientes.

Tale quid contingere potest vel a positive corrosivis, spiritibus acidis mineralibus, spiritu nitri, aqua forti, mercurio sublimate: vel a talibus, quæ salia quidem caustica possident, verum non semper, sed solummodo male preparata, aut immodice propinata, effectum causticum edere possunt: quorsum pertinent purgantia & vomitoria drastica, tam e minerali, quam vegetabili regno depromenda, cujus census sunt vitrum g^{ii} , Mercurius vitæ, elleborus albus, semen cataput. Ricinus, crocus metallorum, gummi guttæ, gratiola, mezereum, elaterium, ejusque farinæ alia, quæ tunicam ventriculi nerveam arrodendo, oscula vasorum sanguiferorum intersperforum simul lædunt, & ita partim per partis continentis subtractionem, contenti effluxum passivum causantur, partim etiam motus spasticos inducendo, activam aliquam sanguinis expulsionem producunt.

XIX.

Spontanei vomitus cruenti causa materialis, eadem est, quæ violenti, & aliarum hæmorrhagiarum causa existit.

SCHOL.

SCHOL.

Sanguis nempe non quidem solum, imo ne quidem semper, generaliter in corpore abundantia physica peccans, sed specialiter a vena portæ versus superiora regurgitans atque congestus, & ex hac congestione in vasis ventriculi hærens in carceratus atque stagnans, qui simul, pro diversitate temperamentorum individuorum, atque causarum individualium, qualitate læsus existere potest, siquidem spissitudo ipsius ordinarie concurrere solet.

XX.

Antecedentem hujus regurgitationis causam ordinarie constituit, excretionum sanguinearum per inferiora alias solemnium suppressio, quæ in viris esse solet hæmorrhoidalis, in fœminis autem menstrua aut lochialis.

SCHOL.

Agnoscent hæ suppressiones ordinariæ tanquam causam, tunicarum intestini recti, aut in sexu sequiori substantiæ uteri constrictionem spasticam, liberiolem excretionis solitæ progressum impediendam, quo fit, ut sanguis, consuetum transitum aut exitum hic non inveniens, ad partes vicinas, venæ portæ nempe distributiones, circa intestinorum volumen ad truncum usque regurgitare necesse habeat: adeo ut truncus V. portæ sanguinem partim ab intestinis, partim a liene, ventriculo, pancreate refluxum, pari facilitate recipere, aut ad hepar transmittere nequeat, unde distensiones atque infarctus, tam dictorum viscerum, quam specialiter vasorum inter lienem & ventriculum, (quæ breviter vocantur) aut inter pancreas & ventriculum positum, oriuntur.

XXI.

Facta tali non modo solitarum excretionum suppressione, sed & sanguinis ad superiora regurgitatione, in hoc casu, natura tanquam causa efficiens, motibus utitur expulsoriis, eoque ipso errorem committit sub hoc negotio.

SCHOL.

Quamvis enim non in totum natura a generali scopo moven-

di, sanguinemque excernendi aberret, in tantum tamen errorem committit, quatenus inconueniens ac minus congruum excretionis organum eligit, nec viæ ordinariæ insistit. Recte enim actum est, quod natura sanguinem, alias excerni solitum, in genere excernere conetur, quippe, qui sui restagnatione dictis in locis molestiam, causatur, sui que excretionem urget. Verum longe melius actum esset, si natura motus illos expulsorios versus inferiora prosequeretur, non autem motu retrogrado sanguinem ad superiora compellendo, effluxum ejus in organum inconueniens produceret.

XXII.

Siquidem autem natura non facile ac sponte vehementes ejusmodi errores committit, nisi in ordinariis suis motibus valde turbetur; ita mentionem hic quoque facere decet causarum occasionalium ac impulsivarum, a quibus ejusmodi errores ordinariè initium capere solent.

SCHOL.

Sunt autem illæ ex parte animi, pathemata vehementiora ac repentina, e quibus ira & terror agmen ducunt, præcipue si fluxui menstruo præsentem aut proxime instantem superveniant, & tempore ingestionis ciborum ægras affligant, ideoque primam restrictioni fluxus, aut simul motibus vomitoriis ansam præbeant; Idem quoque efficere valent partium inferiorum pedum & abdominis refrigerationes positivæ, tempore fluentium mensium perpessæ: nec minus eodem tempore ingesti cibi austeri adstringentes, aut concoctu difficiles, qui vel adstrictiones positivas in partibus inferioribus, vel motus ventriculi evacuatorios, & cardialgicos post se trahere possunt.

Mictus cruentus.

XXIII.

Mictus cruentus est sanguinis sinceri excretio, per vias urinarias contingens, ita, ut cum urina sub mingendo, sanguis sincerus, sive fluidus, sive congrumatus, simul excernatur.

SCHOL.

SCHOL.

Agnosimus itaque mictum cruenti præsentiam non modo ex colore urinæ valde rubro & sanguineo, sed maximopere ex tinctura sanguinea, qua lintea immissa imbuunt, & residentia sanguinis ad fundum urinæ, quæ non expectat urinæ refrigerium, ut per modum sedimenti ex urina frigida separetur, sed statim sub brevi quiete, calente adhuc urina contingit, ita ut spissiolem sanguinis portionem tanquam graviorem, in forma vel fluida, vel coagulata in fundo, leviolem & tenuiolem autem sub urina superstite permixtam atque diffusam videamus.

XXIV.

Dispersimus mictum cruentum in violentum & spontaneum.

SCHOL.

Per illum intelligimus talem, qui a causis manifestis violentis externis, sine causarum intrinsecarum antecedentium concursu, suam originem ducit: sicut per hunc illum indigitamus, qui citra extrinsecarum causarum concursum, a solis internis causis ortum capit: de quo notamus, quod in comparatione cum reliquis sanguineis excretionibus, æque rara existere solet.

XXV.

Subjectum hujus morbigenerale, si a causa violenta oriatur, constituere possunt cujuscunque conditionis individua: sicut spontaneo affectui subjiciuntur viri præ fœminis, & quidem seniores præ junioribus, de cætero plethorici.

SCHOL.

Rationem si dare velimus, cur viri præ fœminis mictum patientur cruentum, satis probabile est, hoc dependere a negotio hæmorrhoidali: cum enim affectus noster potissimum hæmorrhoidarios exercent, hæmorrhoidale negotium vero viris præ fœminis solenne existat, & etiamsi a turbationibus menstrui fluxus similiter apud fœminas emergere possit, vitia mensium tamen facilius in ordinem redigantur, quam hæmorrhoidum ataxiæ, perspectu facile est fundamentum dispositionis unius sexus præ altero ad mictum cruentum.

XXVI.

XXVI.

Subiectum speciale in mictu cruento sunt vel renes, vel vesica urinaria, vel aliquando & ex parte ureteres, dictarumque partium vasa sanguifera, sanguinem fundentia.

SCHOL.

Dicuntur hæ partes specialiter affectæ, quatenus vel ipsæ solutionem unitatis patiuntur, vel ad minimum sanguini aliorum affluentium transitum, viamque concedunt: ita enim ureteres & vesica urinaria posteriori sensu morbi subiectum dicuntur, quando sanguis e vasis renalibus ad pelvim deductus, in his egressus viam invenit; sicut ipsa vasa renalia per sui aperturam sanguinem dimittunt, & sub hac aliquando etiam substantia renalis simul continuitatis læsionem patitur.

XXVII.

Materialem causam constituit semper sanguis, qui præter naturalem ordinem hic excernitur.

SCHOL.

Et quidem hic sanguis est, vel intra renum substantiam corticalem restagnans atque congestus, vasa distendens, ac demum pererrumpens, & per substantiam medullarem in pelvim renalem effusus, tandemque per ureteres ad vesicam urinariam delatus, atque per hanc cum urina excretus: vel e substantia renum, vesicæ, aut ureterum læsa passively promanans, & cum urina sese miscens: id quod contingit in affectu, a causa violenta ortum ducente.

XXVIII.

Antecedens proximior causa est vel extrinseca violenta, vel interna.

SCHOL.

Ad priorum, externarum nempe, causarum classem pertinent violentiæ succussatoriæ, aut vulneratoriæ renum, ureterum, & vesicæ, ab ictu, casu, vulnere, vel alia violenta harum partium læsione ab extra illata, quas facile e confessione & relatione ægrorum percipere licet.

Si

Si ad internas autem causas animum dirigimus, antecedentem constituit congestio sanguinea ad renes facta, ita ut vasa distendantur, atque in renibus perumpantur: originem ut plurimum capiens, vel a regurgitatione sanguinis sola, vel cum actuali restrictione spastica conjuncta, a partibus inferioribus, vasisque hæmorrhoidalibus, præcipue externis: quam regurgitationem præcedere solet, hæmorrhoidum vel antea fluentium suppressio, vel molientium, egressum tamen non invenientium, emansio, unde sanguis ad vasa renalia ab inferioribus repellitur, mediante motu restrictorio spastico, qui, tanquam instrumentalis causa, ab efficiente alibi jam nominata dependens atque suscepta agnosci debet.

XXXIX.

Nec tamen semper sola ejusmodi causa interna restrictoria adest, sed aliquando intrinseca quoque violentia concurrunt, aut solitarie adsunt.

SCHOL.

Ad harum classẽm pertinent calculi, & quidem asperioris præsentia, in renibus, ureteribus, aut vesica, qui interiorem harum partium structuram lædendo, per continuitatis solutionem, dictam hæmorrhagiam producit.

XXX.

Occasionales mictus cruenti causa, vel externæ magis, vel intrinseca esse possunt.

SCHOL.

Adnumeramus huic causarum ordini, renum atque lumborum succussiones, vectura, equitatione violenta, quibus decubitus sanguinis major cum aliquali infarctu nephritico invitatur: rei venereæ abusus excessivus, præcipue in senibus: lithonripticorum & diureticorum fortiorum calidiorum abusus, sub metu calculi renalis: quæ omnia, diverso licet ordine, huic adfectui viam sternere possunt.

Mensium hæmorrhagia.

XXXI.

Mensium hæmorrhagia, dicitur sanguinis profluvium ex utero, menstruis quidem temporibus ordinem servans, sed vel

Coschwitzii Pathologia.

N

quans-

quantitate, vel tempore durationis, vel impetu perruptionis excedens.

SCHOL.

Hoc ipso distinguitur ab inordinato mensum fluxu, qui stata recursus tempora non servat, sed vage recurrit; cum quo tamen aliquando conjuncta esse potest: quantitate autem excedit, quando respectu individui tanta sanguinis copia hoc fluxu excernitur, ut vires prosterantur, lipothymia aut pallores insoliti sequantur, sive quantitas illa brevi, sive longiore tempore excernatur. Tempore durationis excedit hoc profluvium, si loco dierum v. g. 4. 5. 6. ad plures non modo dies, sed quandoque septimanas, aut menses continuatur; sicut perruptionis impetu peccare dicitur, quando vel simultanea, vel per vices quidem repetita excretionem, non stillando, sed vere profluendo, excessum manifestat.

XXXII.

Subjectum hujus affectus generale constituunt fœmellæ, in eâ atate constitutæ, ut menses fluere possint: præsertim plethorica.

SCHOL.

Hanc ob rationem mensum hæmorrhagia expectari nequit ante pubertatis annos, cum expleto pubertatis termino, ordinarie menses initium suum capiant, (nisi forsitan, rariore quidem exemplo, unum aut alterum individuum robustum, corporis mole antecellens, simul valde plethoricum, aliquando a regula universali exceptionem formet) neque post quinquagesimum ætatis annum, ubi menstruus fluxus jam cessat: etiam si enim hæmorrhagiæ uterinæ tunc temporis etiam occurrant, minus recte tamen menstruæ vocari possunt. Plethorica autem supponimus subjecta, non eo sensu, quasi nunquam alia, nisi hæc, hæmorrhagiæ modo dictæ subjiçiantur; sed quoniam in his individuis semper maxima causâ materialis, sui imminutionem postulans, præsto est.

XXXIII.

Speciale subjectum affectus hæmorrhagici constituit uterus, cum vasis sanguiferis, eundem perreptantibus.

SCHOL.

SCHOL.

Sub uteri nomine impræsentiarum non solum uteri corpus stricte dictum intelligimus, sed quatenus etiam connexa cum illo vagina huc pertinet; & sanguis per utramque partem sub hæmorrhagia fluere debet, quoniam vasa, quæ sanguinem dimittunt, utriusque compagem perreptant, Uterus itaque sub hoc pathemate morbofo laxior existit, quam in statu plane naturali, unde fibrosa sua compage dilatata, sanguinis profluvium facilius concedit. Vasa autem sanguifera, per quæ sanguis copiosus nunc profluit atque exernitur, vel atonia laborant, & passivo sanguinis prolapsui cedunt; vel in superiore sui parte plus justo stringuntur, ut sub hac strictura, sanguis per inferiorum partium ostiola tanto majore activitate expellatur.

XXXIV.

Præsentibus hæmorrhagiarum universalioribus, quæ hic quoque locum habent, causis, variæ occurrunt occasionales, ad hanc in specie hæmorrhagiam fœmellas disponentes.

SCHOL.

Ne repetitione causarum universaliorum lectori benevolo molesti simus, has seponendo, ad illas saltem progredimur, a quarum speciali concursu atque præsentia, excretio sanguinis per uterum facilitatur ac invitatur. Tale quid frequenter satis præstant commotiones animi vehementiores iracundæ, in mensium tempus incidentes, aut sub ipsis mensibus fluentibus perpeffæ, motus corporis exæstuatorii nimii, saltatorii, & omnia, quæ in corpus assumta, orgasmum sanguinis excitare valent notabilem, quorum spectant, diætâ vinosa valdeque aromatica, si nempe circa res modo dictas, tempore instantium aut fluentium menstruorum error commissus fuerit; remedia pharmaceutica emenagoga fortiora aut calidiora, aloëtica, myrrhata, crocata, succinata, aliaque, si forsan sub impeditiore mensium successu, paulo largius usurpata fuerint.

Nec minus aliquando ansam suppeditat intensissimus appetitus venereus atque lascivus, apud fœmellas æque ac puellas, in diætâ lauta vinosa, vitæque otiosa viventes, si forsan occasionaliter in tempora menstrua incidit, atque vehementem orgasmicam humorum commotionem concitaverit.

Pertinent quoque ad causas occasionales variæ fluxus lochialis turbæ, in puerperio perpessæ, aut sæpius recurrentes abortus, apud fœminas in matrimonio viventes. Hinc enim facile contingit, ut vel motus erronei in consuetudinem abeant, temporibusque mensuris facili negotio recurrant; vel vasa & partes fibrosæ valde debilitentur & relaxentur, ut, inducta atonia, sanguinem contentum haud debite retinere queant, sed tantis profusionibus sanguinis viam sternant.

Hæmorrhagia lochialis.

XXXV.

Hæmorrhagia lochialis dicitur nimium sanguinis profusivum ex utero, tam sub partu legitimo & puerperio, quam sub abortiva fœtus exclusione contingens.

SCHOL.

Licet hæc hæmorrhagia in utroque casu familiaris existat, differentia tamen occurrit aliqua, cum tempore legitimi partus, ante fœtus exclusionem, sit oppido rara, & vel immediate cum fœtus exclusione, vel quod ordinarium est, post illam contingat: abortivo vero tempore eveniens, frequentissime & quasi semper ipsum abortum antecedit, eumque quasi imminentem atque instantem prædicat & indicet, rarius illi immediate saltim jungatur, aut post illum solitarie sequatur, quamvis per tempus notabile continuetur.

XXXVI.

Subiectum generale hujus affectus sunt fœmina, tam gravida, quam puerpera: quoniam extra hunc statum locus huius hæmorrhagiæ non conceditur.

XXXVII.

Speciale subiectum idem est, quod sub affectu præcedente designavimus.

XXXVIII.

Causa proxima & continens quasi hujus hæmorrhagiæ

con-

consistit in vasorum sanguiferorum, uterum ejusque placentam intercedentium, disruptione & apertura.

SCHOL.

Motum enim est, placentam uterinam, copiosissimis vasis arteriosis & venosis instructam, cum vasis ejusdem generis, uteri substantiam perreptantibus, arctissime conspirare, & mutuo illo commercio circulum sanguinis fœtum inter & matrem conservari, quamdiu ex nulla parte ab invicem secedunt. Quam primum autem aut in abortu, ante tempus legitimum, aut in partu, debito tempore secundinarum secessio contingit, quæ sine vasorum dictorum disjunctione & apertione evenire nequit, necessario propter vasis continentis subtractionem, contenti sanguinis profluvium tamdiu succedit, donec sub contractione uteri, vasa iterum in illo coarctentur, eorumque ostiola claudantur.

XXXIX.

Reliqua causa, specialiter hic observantes, (missis illis generalioribus, a plethora ejusque commotione desumptis, quæ tamen concurrere possunt,) ordinaria sunt occasionales & adventitiæ, quæ ex accidenti quasi naturam ad extraordinarios motus expulsorios suscipiendos impellunt.

SCHOL.

Hujus generis sunt animi commotiones vehementiores, præsertim ira atque terror, quibus vel gravidæ, vel puerperæ percelluntur, unde si abortum supponamus, in corpore matris gravidæ motus inordinati concitantur, proximo maximoque impetu facile ad uterum redundantes, atque fœtus extrusione violenta sese terminantes.

Pertinent huc quoque corporis violentiores motus, seu voluntarii impetuosi, sub ponderum gestationibus, aut elevationibus, saltationibus, succussionibus ventris per vecturam aliamque occasionem; quorum ferri etiam possunt casus ab alto, plagæque in abdomine perpessæ, a quibus omnibus violenta secundinarum avulsio, sive in totum, sive in tantum produci potest.

In partu legitimo & puerperio occasionales causas constituit, par-

tim violenta, per manum obstetricis facta, secundinarum avulsio, partim inquieta puerperæ continentia, refrigeratio congrumationibus sanguinis in utero ansam præbens, fermocinationes brevi post partum institutæ vehementiores, portiuncula secundinarum avulsæ atque retentæ; concreta tunicea molaria, quæ uteri restitutionem pristinam impediendo, motibus spasticis & strictoriis ejusdem occasionem præbent. Nec minus aliquando accusandus est abusus calidiorum remediorum, v. g. aromatum, & vinorum aromatizatorum, cum croco, myrrha, cinnamomo, caryophyllis &c. paratorum, & post partum, sub spe promovendi fluxus lochialis, assumptorum.

Hæmorrhagia uterina, circa mensium cessationem contingens.

XL.

Præter modo dictas ac recensitas ex utero hæmorrhagias, partim menstruo, partim puerperii tempore, occurrentes, haud raro fœmina similem sanguinis excretionem experiuntur, atque incurrunt, eo tempore, quo menstruus fluxus ex ætatis conditione cessare cupit aut solet.

SCHOL.

Potest non modo, sed solet hæc hæmorrhagica excretio nimia esse, tam respectu ipsius quantitatis sanguinis excreti, quam ratione temporis durationis, aut recursus. Sicut enim tunc temporis certas illas, statasque periodos menstruas non servat, ita extra illas, & citra certum terminum repente, vehementerque sæpe ex utero fluit, & aliquando recursus tempora breviora aut longiora servat, dum mox unica, mox binis, ternis, quaternisve vicibus in anno recurrit, mox per unam, alteramve septimanam, mox per plures, easque satis multas, durat; quo fluxu sanguinis immoderato non solum vires notorie prosteruntur, sed simul facili negotio ad dispositionem cachecticam via sternitur.

XLI.

Subiectum hujus hæmorrhagie sunt fœmina, annum ætatis quinquagesimum circiter attingentes, simul plethorica.

SCHOL.

SCHOL.

Hic enim annorum terminus simul constituit ultimum quasi menstrui fluxus terminum, de quo notissimum est, quod a secundo annorum septenario, ad nonum usque ordinarie excurrat, ita tamen, ut haud infrequenter paulo citius cessare incipiat, circa annum nempe 46. 48. rarius vero ante 14tum incipiat, & rarissime ultra 50mum, ordine menstruo continetur.

XLII.

Præter plethoram, & reliquas hæmorrhagiarum generaliores causas, tanquam antecedens hujus hæmorrhagiæ causa ut plurimum agnoscenda est, evacuationis menstruæ largius succedentis consuetudo prægressa.

SCHOL.

Et quidem hoc tanto magis, tantoque certius, si fœminæ tales post vitæ genus laboriosum, cui antea addictæ erant, vitam otiosam magis & sedentariam eligant, simulque diætæ lautiori, aut largiori indulgeant, & animi pathematibus iracundis expositæ fuerint,

XLIII.

Haud absimili modo causam quoque antecedentem aliquando constituunt hæmorrhagiæ lochiales, aut abortivæ graviore, si forte in ultima illa menstrui fluxus tempora incidant.

SCHOL.

Admodum enim familiare est, quod ejusmodi hæmorrhagiæ aliquoties recurrentes, postmodum in consuetudinem degenerent, iisque natura adsuescat: ut postmodum, increbescente plethora, pristinarum evacuationum memor, pristina quoque loca cum impetu quærat.

XLIV.

Occasionalem sæpissime constituit causam V. S. vicariarum neglectio, & motus corporis exæstuatorius.

SCHOL.

Hanc ob rationem maxime persuadendæ sunt fœminæ, ut cessante menstruorum fluxu, venæ sectionibus æquinoctialibus adsuescant, præfer-

tim

tim, si largiori mensium fluxui adfuetæ fuerint: nec minus ut motibus corporis laboriosis moderatis & continuatis se non subtrahant, omnes autem sanguinis orgasticas commotiones, tam a diætâ vinosa aut spirituosa, quam a motibus vehementioribus oriundas, evitare studeant, eoque ipso ab ejusmodi hæmorrhagiis periculosis semetipsas tempestive præservent.

Varicum hæmorrhagia.

XLV.

Varicum hæmorrhagia, est sanguinis profluvium ex nodosis vasorum venosorum cruralium elevationibus, per cutim per-rumpens.

SCHOL.

Sicut nodosa illa vasorum venosorum cruralium intumescencia aliquando eveniens, varices constituit, ita varicum hæmorrhagia audit, quando vasa ita tumida, non accedente licet læsione externa aut vulneratoria, vel etiam sub illa adeo expanduntur, ut sanguis per ipsam cutim perrumpat, fluxumque formet, quæ hæmorrhagiæ species, quamquam rarior paulo sit, aliquando tamen occurrit, variasque molestias parit, tam a spasticis tractionibus, quam ab ipso profluvio, ordinarie quasi defectu quantitatis peccante, dependentes.

XLVI.

Subiectum generale molesti hujus affectus præ viris constituunt fœmina.

SCHOL.

Quamvis enim viros ab hoc adfectu non in totum excludamus, rarior tamen apud illos existit, quam apud fœminas, quoniam in sexu sequiori plures occurrunt causæ, viam ipsi faciliorem sternentes.

XLVII.

Subiectum speciale sunt vasa venosa cruralia, cum cute superstrata.

SCHOL.

Cum enim in dictis venis cruralibus præcipue valvulæ occurrant, quæ in statu naturali progressui sanguinis ad superiora succurrunt, hæ præsen-

præsentibus causis, progressum impredientibus, occasionem quoque præbent nodosæ venarum inflationi in illis locis, quæ valvulas intercedunt, ut sanguini accumulato non modo ipsæ cedant, sed cutim superfatam quoque rumpere faciant.

XLVIII.

Causa & varicum, & hæmorrhagia per illas antecedens proxima, est vel nuda vasorum venosorum compressio, a mole quadam ipsis in parte superiori incumbente: vel eorundem & partium vicinarum vebemens strictura spastica, sanguinis transitum impediens.

SCHOT.

Illa præsto est apud fœminas in statu graviditatis, quando fœtus grandior factus, venis iliaticis incumbit, eoque ipso regressum sanguinis per hæc vasa, a pedibus impeditiorem reddit, & quo diutius, aut sæpius hæc causa accedit, eo certiolem dispositionem ad ejusmodi hæmorrhagiam relinquit.

Hæc vero aliquando ortum ducit ab adstringentium abusu, aut regimine valde ac repente refrigeratorio, aut terrificis animi pathematibus, tempore menstruo, vel lochiali intempestive accidentibus.

Quod ut exemplo luculento illustremus, in mentem incidit historia de uxore Medici cujusdam valde circumspæcti, & experti, febre quartana per aliquot septimanas laborante, constitutionis plethoricæ, V. S. non adfuetæ, temperamento sanguineo-melancholico gaudente: cui maritus varia medicamenta quidem exhibuerat, sed incassum, cum febris hospitium non relinqueret. Persuadebant itaque amici Medicum, ut ipsi famosum illud specificum chinam chinæ exhiberet, quam tamen ipse reformidabat, aliorum exemplo edoctus. Cum ipsi autem partim philautia propriæ experientiæ objiceretur, partim amor erga uxorem misere afflictam urgeretur, tandem persuasioni cedebat, & secundum præscriptum tunc temporis familiare, uxori suavissimæ quinquæ pulverisatæ drachmam unam, cum haustu vini Hispanici, brevi ante paroxysmum porrigebat, injuncto simul quadantenus regimine diaphoretico. Diaphoresis non succedebat, paroxysmus autem febrilis ita accendebatur, ut gravissimus sequeretur æstus: cessante demum paroxysmo, uxor

Coschwitzii Pathologia.

O

sur-

furgere vellens e lecto, de gravissimis conquerebatur doloribus rheumaticis femorum ac pedum, & impotentia ambulandi plenaria. Crura inspiciens, vasa venosa per totum tractum crurum videbat varicosa & tumida, ad magnitudinem magnarum avellanarum & ultra, ita ut maritus omni opera, vix intra quindecim dies, variis adhibitis multisque remediis externis, & internis, eousque ægram conjugem restituere posset, ut iterum extra lectum esse posset: & quamvis varices cum ambulandi impotentia tandem cessarent, nihilominus decubitus humorum perpetuus in uno crure remanebat, cum tumore circa malleolum, tandem in exulcerationem cum reliqua vita continuam, degenerante.

XLIX.

Occasionalem haud raro suppeditat causam vita genus certum, cui talis modi personæ vacant.

SCHOL.

Quando nempe sub reliquis jam citatis circumstantiis fœminæ tales stando, ambulando, in situ erecto plurimum vitam agere coguntur, quo vasa venosa a sanguinis pondere valde distenduntur, cutimque in quibusdam subjectis simul teneram, ultra modum expandunt.

Nec est, quod statum plethoricum plane ex causarum classe rejiciamus, quin potius ex generalioribus hæmorrhagiarum causis eundem huc quoque referamus: & quidem tanto magis, quando reliquæ circumstantiæ in illa ætatis tempora incidunt, ubi reliquæ evacuationes sanguinis spontaneæ per menses & lochia, per ætatem cessarunt, vitæque lautioris genus, cum evacuationum vicariarum neglectione & omissione accesserunt.

CAPUT IV.

DE

SANGUINIS DEFECTU.

I.

Der defectum sanguinis hic loci non intelligimus omnimodam ipsius absentiam in corpore, qua sane fere nunquam deprehenditur, & si deprehenderetur,

cer-

certissime non morbum, sed mortem produceret; sed comparativum hic intelligimus defectum, quatenus naturali quantitati sanguinis, in corpore sano obvia, opponitur.

SCHOL.

Quemadmodum enim in antecedentibus demonstratum fuit, sanguinem excessiva & abundante quantitate peccare, variasque sanitatis læsiones producere posse, ita etiam non minus defectiva ipsius quantitas in corpore præsens non sufficit, pro necessaria corporis nutritione, viriumque per labores prostratarum restauratione.

II.

Subjectum si inquiramus generale defectus sanguinis, sane nullam ætatem, nullumque sexum, aut temperamentum hinc excludere valemus.

SCHOL.

Quamvis enim notissimum quidem sit, ratione ætatis, senio confectos, omnium facillime defectum sanguinis pati, nequaquam tamen aliis conditionis personæ a causis illis, quæ sanguinis defectum producere aptæ sunt, liberæ esse possunt: unde patebit, omnis generis homines, si illis causis subjiciantur, etiam pari facilitate sanguinis penuriam incurrere.

III.

Speciale subjectum universum dici potest corpus.

SCHOL.

Cum enim sanguis per totum corpus omnesque ipsius partes, suum cursum habeat, nec non toti corpori materiam nutritionis remotiorem præbeat, non potest non totum corpus a defectu sanguinis affici: unde quoad omnes facultates & actiones, defectus & debilitas in toto corpore perferentur.

IV.

Causas defectum sanguinis producentes quod concernit, alia sunt proximiores, & magis immediata, alia remotiores & mediata.

SCHOL.

Ad priorem classē pertinent enormes ac immediatæ sanguinis profusiones, & hæmorrhagiæ, sive illæ fuerint ab interna causâ abortæ, sive per violentiam externam vulneratoriam productæ; quorum non minus venæsectiones pertinent immodicæ, quæ, si vel simul & semel graviter invadant, vel frequenter recurrant, diutiusque durent, immediate defectum sanguineæ massæ post se trahunt.

Magis remotam causam constituit nutrimenti defectus, ac alimentorum penuria, quibus materia illa subtrahitur, e qua novus generari debet sanguis; unde partim sanguis novus non modo non generatur, sed ille, qui adest, actu etiam consumitur, & in præsens nutrimentum impenditur, cum tamen ordinariæ sanguis sub motibus laboriosis resolutus, quotidie per novum nutrimentum augeri deberet.

V.

Accedunt diversæ causæ occasionales, & quidem inter has, magis immateriales.

SCHOL.

Huc spectant omnes illæ causæ, quæ sub nomine animi pathematum, inedia, prostratumque appetitum producere possunt: cujus generis primario sunt mœror, & ira, quæ diverso quidem agendi modo, unanimi tamen effectu appetitum cibos capiendi prosterne possunt ac solent.

VI.

Nec minus hanc causarum classē subeunt nimia speculationes, & excessiva vigilia.

SCHOL.

Ab his enim natura in actionibus naturalibus ac vitalibus sæpissime valde turbatur, atque ab illis diversimode distrahitur; prout varia quotidie occurrentia exempla id nos docere possunt, quando v. g. literati speculationibus profundioribus inhærentes, & ciborum capiendorum, & somni, non reminiscuntur.

CAPUT V.
DE
SANGUINEARUM EVACUA-
TIONUM NATURALIUM SUP-
PRESSIONE.

I.
Suppressio evacuationum sanguinearum naturalium,
est defectus illarum hæmorrhagarum, sive totalis,
sive quoad partem, qua in statu naturali pro con-
servanda sanitate, adesse possent, aut deberent.

SCHOL.

Haud itaque in præsentiarum nobis sermo est de omnium & singu-
larum hæmorrhagarum evacuationum suppressione: quoniam aliquæ
illarum sunt, quæ vel violentæ, vel ad minimum morbosæ, imo positive
noxia existunt, quotiescunque sese exerunt: ideoque sui consideratio-
nem hac ratione non merentur, quin potius optandum esset, ut semper
suppressæ manerent; ad quarum classem pertinent hæmorrhagia vulne-
rum, hæmoptysis, vomitus miæctusque cruentus, & varicum hæmorrhagia,
quippe quæ vel nullum sanitati commodum notabile adferunt, vel læsio-
nes partium solidarum nobiliorum producant, vel ad minimum officium
earundem præsentia sua lædunt, multasque in œconomia naturali turbas
causantur.

II.

Hæmorrhagia, de quibus hic nobis sermo est, ad statum na-
turalem & sanitatis sunt vel absolute necessaria, vel ad mini-
mum ita utiles, ut pro integritate sanitatis conservanda, ab ipsa
natura, vel certo ordine, stataque periodo, vel sine ordine quidem,
repetito tamen suscipiantur & continuentur.

SCHOL.

Prioris classis sunt menstruæ & lochiales evacuationes, in fœminis puberibus, & nuptis, a decimo quarto ætatis anno ad quadragesimum nomen usque familiares.

Ad alteram pertinent hæmorrhoides præcipue internæ, in viris potissimum certæ ætatis occurrentes, aut etiam externæ, aliquando statui prægnationis fœminarum supervenientes: & narium hæmorrhagia utrique sexui, diversæque ætati solennis.

Hæmorrhagiæ narium suppressio.

III.

Hæmorrhagiam narium suppressam nominamus, quando hæc excretio sanguinea, vel in dispositis, plane non succedit, aut rarissime se exserit, vel in adfuetis ante debitum terminum, & ultra consuetudinem, aut plane cessat, aut ad minimum itidem rarioribus recursibus, vel admodum parce succedit.

SCHOL.

Per dispositos ad hæmorrhagiam narium illas intelligimus personas, quæ ratione ætatis & temperamenti facilius & naturali ordine huic excretioni subjectæ esse possent, quales sunt pueri, juvenes, & de cholericis aut sanguineo temperamento potissimum participantes: quemadmodum per adfuetos, illos indigitamus, quibus actu vel sub consueta ætate, vel etiam post illam, hæc excretio solennis fuit, nunc autem vel penitus cessat, vel parcissime succedit,

IV.

Hoc ipso etiam subjecta declaramus, quæ huic suppressioni obnoxia sunt, pueros nempe & juvenes, eosque, qui ultra hanc ætatem hæmorrhagiam narium solennem experti fuerunt, aut experiri potuerunt.

V.

Subjectum speciale itidem constituunt nares, sicut in hæmorrhagiâ ipsa.

SCHOL.

SCHOL.

Quando nempe illarum vascula, & fibrosa compages vel obstructa, vel stricta sunt, ut sanguini egressum non concedant; ita tamen, ut sub molestiis, suppressionem fluxus sequentibus, partes quoque vicinæ symptomatum subjecta evadant.

VI.

Causam hujus suppressionis materialem proximam suppledit sanguis, vel quantitate, vel consistentia, vel denique peculiariter crasi læsus.

SCHOL.

Quantitas sanguinis in hoc casu ut plurimum peccat excessu, vel ad minimum sub plethora commota, unde vasa sanguifera cum interstitiis fibrosis nimium infarcta, membranam narium ita tendere valent, ut via excretionis præcludatur.

Quoad consistentiam læsam, in considerationem venit ejus spissitudo, quæ exiliora vasa, eorumque ostiola oppilando transitum prohibet, exitumque impedit.

Sub crasi peculiariter læsa denotamus in specie impuritates mucido-viscidas, aliquando sanguini sese intermiscentes, a quibus non modo sanguinis motus ipse retardatur, sed viæ etiam, per quas hæmorrhagiæ succedere deberet, oblinuntur, obstruuntur.

Antecedentes harum læsionum causas, ideoque respectu suppressionis hæmorrhagiæ remotiores, hic non repetimus, cum Cap. II. §. 13. jam ex parte indigitatæ sint.

VII.

Sicuti in materia movenda, ita non minus in partibus solidis, materia movenda viam largientibus, causa suppressæ hæmorrhagiæ aliquando hæret.

SCHOL.

Permeabilitatem vasorum atque fibrosarum partium, æque ac debitum tonicum robur, pro debito hæmorrhagiarum successu requiri, res est omnibus notissima. Quando itaque hæ partes in naribus vel admodum strictæ & angustatæ, vel ultra modum relaxatæ existunt, successus hæmorrhagiarum intercipitur: in priori quidem casu positive: in altero autem priva-

privative, dum sanguinis decubitu quidem viam concedunt, sed defectu roboris naturalis laborant, quod tamen pro transpulſu sanguinis requiritur.

VIII.

Hæc partium ſolidarum in naribus p. n. diſpoſitio varias agnoſcit cauſas occaſionales.

SCHOL.

Relaxatio enim illa tonica aliquando dependet a defluxionibus catarrhalibus ſeroſis, ſub coryza aut gravedine prægreſſis: aliquando a refrigerationibus, extraordinarie ab aëre frigido, ſimul humido, perpeſſis.

Strictura autem nimia perquam ſæpiſſime originem debet intempertivæ remediorum adſtringentium externæ & immediatæ applicationi ad nares, ſub turundarum, pulverum ſtegnoticorum, liquorum ſtypticorum in nares attractorum formulis, ſub prægreſſis narium hæmorrhagiis paulo largioribus, adhibitæ.

Menſtrui fluxus ſuppreſſio.

IX

Circa menſtrua evacuationis ſuppreſſionem & impeditonem notandum eſt, autores diverſas ipſius conſtituere claſſes, quæ tamen, verum ſi dicere fas eſt, eſſentialiter conveniunt, licet quoad gradum, aut ſpeciales quaſdam circumſtantias ab invicem differant.

X.

Prima, quæ circa menſtruum negotium a ſtatu naturali contingit, aberratio, dicitur menſium emanſio.

SCHOL.

Hæc nihil aliud denotat, quam nimis longam ac diuturnam in juvenulis hujus fluxus emanſionem, reſpectu primæ perruptionis, quando nempe longe tardius quam anno decimo quarto fluere incipiunt.

XI.

Alterum gradum ſuppreſſionis menſium conſtituit eorundem imminutio.

SCHOL.

SCHOL.

Hæc in eo consistit, quod fœmellæ hætenus fluxum menstruum, & quidem paulo largiorem expertæ, nunc per aliquod tempus, quantitatem fluxus imminutam experiantur, quamvis de cætero ordo & tempus excretionis conspirent.

XII.

Tertius gradus est, stricto nomine ita dicta, suppressio.

SCHOL.

Dicitur autem suppressio mensium, si fœmellæ, quibus menses jamjam debito ordine, vel aliquoties, vel per longum tempus fluxerunt, nunc semel aut pluribus vicibus, totalem hujus fluxus emanationem experiuntur, ut nihil de illo sentiant; quæ suppressio vel temporaria per aliquot menses, vel continua esse potest.

XIII.

Quartum gradum constituit mensium inordinatus fluxus.

SCHOL.

Per illum intelligimus, quando menses vel plane irregulari tempore fluunt, nec tempus solitum quatuor septimanarum servant, sed tribus, quinque, sex septimanis recurrunt; vel quando statum quidem tempus servant, sed sub ipso evacuationis decursu, variationes patiuntur, ita ut v. g. per unum pluresve dies fluant, mox iterum per aliquot dies subsistant, & tunc demum denuo prorumpant; quæ constitutio tanto magis medicam considerationem incurrit, si repetitis vicibus ita occurrat.

XIV.

Non minus ad has mensium aberrationes refertur eorundem decoloratio.

SCHOL.

Hæc apud Medicos audit, si fœmellæ alias sanguinem rubicundum ac floridum excernere consueta, deinceps loco hujus, vel aqueam saltem excretionem, loturæ carniæ instar, experiuntur, vel sanguinem lividum, tetrisve coloribus variegatum excernunt.

XV.

Ultimam harum aberrationum a regula naturali constituit mensium per loca insolita excretio.

SCHOL.

Quando nempe mensium per ordinata loca fluxu subsistente, temporibus tamen illis menstruis ac debitis, ex aliis plane locis, licet ad hoc negotium minus commodis & apris, sanguis profluit, & ordinem illum menstruum semper servat, siquidem exempla talia, vomitus & mictus cruenti, hæmoptysæos, & hæmorrhoidum, vices menstruæ evacuationis suppleant, apud autores varie prostant.

XVI.

Sicuti mensium negotium sua certo statoque tempore capit initia, ita quoque tandem ad cessationem pervenit.

SCHOL.

Vocamus autem mensium cessationem, quando universum negotium menstrui fluxus plane cessat, sine ulteriore recurso, sive id fiat tempore statò atque legitimo, circa septimum ætatis septenarium, (ubi quidem morbi nomen non subit, nec tamen semper ita cedit, ut nullam considerationem medicam mereatur) sive præmature ante dictum ætatis terminum consuetum, ubi ut plurimum ejusmodi post se trahere solet turbas atque molestias, ut sæpissime consilio & auxilio Medici fœminæ indigeant.

XVII.

Subiecta omnium harum afflictionum sunt fœmini sexus personæ, quæ ultra pubertatis annos adscenderunt, & intra hos, ac quinquagesimum ætatis annum vivunt.

SCHOL.

Sicut enim negotium menstruum a secundo annorum septenario circiter ordinarie incipit; ita ante dictum terminum ejus turbationes querere velle, incongruum esset: unde solum in illa ætate sexui sequiori eveniunt, sub qua totum negotium viget. Et cum ultimus ipsius terminus circa quinquagesimum annum ordinarie positus sit, neque post illum easdem amplius expectare licet: quamvis non negandum sit, quod ipsa quoque cessatio frequentissime tales post se relinquat effectus molestos, qui multum laboris, & fœmellis & Medico parere possunt.

XVIII.

Subiectum speciale omnium horum affectuum constituit prin-

principaliter uterus, cum vasis sanguiferis, illum perreptantibus.

SCHOL.

Cum enim hic primarium excretionis hujus constituat organum & subjectum, non potest, quin etiam pathematum morbosorum hic occurrentium subjectum existat: excepto tamen illo casu, in quo de excretionem mensium agimus per loca insolita, ubi ad minimum uterus cum suis vasis haud solitarie pro subjecto venditari potest; cum illæ quoque partes hunc censum subeant, per quas insolita excretio contingit; uterus vero cum vasis illum perreptantibus, subjectum potius causæ in hoc casu aliquando constituere possit.

XIX.

Causæ proximiores huc spectantes generaliter quarendæ sunt partim in materia movenda, partim in viis, per quas materia moveri debet.

SCHOL.

Utriusque enim debet adesse proportionata habitudo, si debitus mensium successus & progressus speratur. Deficiente enim debita materiæ movendæ mobilitate aut quantitate, nil proficit viarum optima dispositio: sicuti materiæ movendæ legitima dispositio nihil juvabit negotium, si viæ fuerint præclusæ, per quas salutaris hæc excretio contingere, & absolvi debet.

XX.

Sanguis itaque, quemadmodum materiam movendam, & causam materialem proximam in hoc negotio constituit, ita in producendis illis recensitis mensium anomaliis in culpa esse potest, tam quantitate quam qualitate peccans.

SCHOL.

Respectu quantitatis, abundantia ipsius aliquando in culpa est, dum vasa nimium infarciuntur, & fibræ partium inter se invicem comprimentur, earumque interstitia coarctantur, ut ita transitus ipsi sanguini per partes denegeretur, nec non eo ipso sanguinis spissitudo acceleretur, varisque stasibus & obstructionibus via sternatur.

Alio respectu peccare quandoquidem potest defectus; deficiente enim debita materia excernendæ quantitate, haud mirum est, ipsam excretionem deficere, præcipue cum in præsentè casu materia talis sit, ut aliis quoque usibus in corpore inserviat: quos inter nec ille minimus est, ut ipsis partibus fibrosis ac vasculosis debitum robur largiatur, quo tanto melius motus per illas perpetrari possint.

Qualitas aut crasis læsa hic causam constituit, quando sanguis peccat vel spissitudine sola, ideoque ad promptiorem motum ac transitum per partes solidas ineptior redditur; vel, quando simul mucidis viscidisque impuritatibus refertus, lentorem concipit, & partim propriam mobilitatem amittit, partim obstructionibus vasorum atque viarum simul materiam suppeditat.

XXI.

Via, per quas sanguis in locis, huic excretioni dicatis, moveri debet, duplici respectu causam morbificam constituere possunt.

SCHOL.

Vel enim in causa est illorum strictura nimia & coarctatio, quæ positive sanguini in his locis transitum non concedit, atque effluxum impedit: vel ex opposito peccat viarum atonia, & nimia laxitas, quæ quidem ingressum sanguinis permittit, sed decubitibus & infarctibus viam sternit, nec ad expulsionem debitam sufficit, cum tamen hæc excretio non nudo passivo profluvio, sed actuali expressione, (de qua motus tractorii in lumbis & regione pubis sæpe testantur) a natura celebretur, ad quam debitum tam vasorum, quam partium vicinarum robur tonicum requiritur.

XXII.

Remotiores & antecedentes causæ querenda sunt partim in temperamento, partim in genere vitæ, diætæ, & morbis prægressis.

XXIII.

Temperamentum variis modis remotiorem impediti fluxus menstrui causam constituere potest.

SCHOL.

SCHOL.

Ita enim temperamentum phlegmaticum maximopere impuritatibus mucidis ac viscidis scatet, seroque impuriore abundat, nec non præ reliquis partium fibrosarum laxitati subiectum est, & facilius atonia laborat.

Temperamentum sanguineum facilius sanguine in genere abundat, nec non post phlegmaticum facile toni relaxationem patitur.

Cholericum animi pathematibus iracundis præ aliis afficitur, unde ad varias motuum anomalias, easque pertinaciores dispositum existit.

Melancholico familiaris est sanguinis spissitudo, & partium fibrosarum major strictura, quæ tanto magis augetur, si animi pathemata meticulosa, terrificata, accedunt, variisque restrictionibus sanguinis ansam præbent.

XXIV.

Ad vitæ genus non minus inter causas horum affectuum respiciendum est, quippe quod diversimode solum suum conferre potest.

SCHOL.

Præcipue hoc fit, quando per vitam sedentariam, aut speculabundam, motus sanguinis transpressorius, per partes solidas sufflaminatus, ipsius spissitudinem post se trahit, aut per nimis mobilem, in statu plethorico organica commotiones sanguinis excitantur, quibus non minus debita excretionis sufflaminantur, & extraordinarii infarctus producuntur: aut sub fessione continua, abdomine compresso facta, viscera abdominis, eorumque vasa comprimuntur, & sub respiratione parciore accedente, circulus sanguinis per vasa abdominis retardatur.

XXV.

Simili modo diæta vitia multum hic conferunt.

SCHOL.

Diæta enim lauta, plena atque vinosâ, præter quod statum plethoricum physice augeat, commotiones quoque organicas in massa sanguinea producit, atque hoc pacto infarctus auget, liberumque ejus transitum per subtiliora vasa facile sufflaminat, & hoc tanto certius, quo magis vita otiosa aut sedentaria concurrat; sicuti diætetici errores circa cibos vappidos,

mucidos, concoctu difficiles, adstringentes, fermentescibiles, commissi, tam discrasiam sanguinis mucidam ac lentam, quam cardialgias, & hinc spasticas in vicinia partium contractiones, verasque stricturas inducere valent.

XXVI.

Pariter morbi progressi sæpissime banc causarum classem subeunt.

SCHOL.

Hoc fit, quando vel sanguinis defectum, vir iumque motricium debilitationem producant, vel quando male tractati, variis motuum anomaliis ansam suppeditant. Id quod satis frequenter accidit a febribus, aut hæmorrhagiis, per adstringentia intempestive cohibitis, atque suppressis, aut aliis spasticis, hypochondriacis affectibus, per opiata atque anodyna, neglecta vera causa, palliative curatis.

XXVII.

Ad occasionales causas merito referimus animi pathemata, quippe que sæpissime repentinam hujus negotii mutationem inferunt, aut turbas productas pertinaciores reddunt.

SCHOL.

Ad repentinæ turbationes menstrui fluxus plurimum faciunt ira & terror: illa quidem tam humorum exagitationes orgasticas concitando, quam partium solidarum stricturas spasticas producendo: hic vero potissimum restrictiones humorum, per inductionem spasmorum, excitando: sicut mœror maximopere atoniam & debilitationem fibrarum motricium, humorumque spissitudinem producendo, turbas inductas pertinaciores reddere solet. Id quod semper tanto certius succedit, si dicta animi pathemata in tempora fluxus menstrui solita, sive instantia, sive præsentia incidant.

XXVIII.

Ad eandem causarum classem quoque referri debent vitia dietetica, specialius circa fluxus menstrui tempora commissa.

SCHOL.

SCHOL.

Hoc testantur frequentissime illæ observationes in praxi clinica occurrentes, de mensium suppressione, a pane calido, dulcibus, acidis, aliisque eduliis concoctu difficilibus, sub mensium fluxu præsentente aut instante, intempestive ingestis.

XXIX.

Neque hic excludenda sunt partium inferiorum, pedum nempe atque abdominis, refrigerationes.

SCHOL.

Nascuntur enim hinc constrictiones, non modo partes exteriores afficientes, sed ad interiora per consensum partium sese extendentes: cujus rei exempla sufficientia e praxi adduci possunt, de mensibus suppressis aut impeditis, quando fœcellæ loturæ linteorum, pedibus in amne frigido stantes, vacarunt, vel alias vehementiores perfrigerationes perpessæ sunt.

XXX.

Sub mensium emanatione prima haud raro huic causarum classi adnumerare debemus vermes.

SCHOL.

Siquidem hi primæ ætati magis solemnes esse solent, ita facile tunc temporis adhuc in dispositis corporibus restant, & sicuti ordinariæ & fere semper convulsiva & spastica symptomata in intestinis, eorumque confiniis excitare solent, ita etiam facili negotio similes stricturas in mesenterio, vasisque interspersis, ad uterum quoque tendentibus, & in membranis illa involventibus, producere apti sunt.

Lochiorum suppressio.

XXXI.

Lochiorum suppressio est defectus illius prostruvii sanguinis, quod ordinariæ puerperæ post factus & secundinarum exclusionem experiuntur.

XXXII.

Subjectum hujus affectus solitarie constituunt puerperæ.

SCHOL.

SCHOL.

Cum enim fluxus lochialis unice sit consequens partus & puerperii, alio tempore hæc suppressio contingere nequit, quam in puerperio.

XXXIII.

Subjectum speciale idem est, quod in affectu proxime antecedente declaravimus.

XXXIV.

Causæ generaliores & antecedentes quoque, tam materiam, quam vias respicientes, eadem plane subesse possunt, quas modo in affectu proximo recensuimus.

XXXV.

Occasionalem proximam causam ordinarie constituunt vehementes ac repentina spastica strictura, circa uterum ejusque confinia contingentes.

SCHOL.

Hæc occasionem ut plurimum præbent, vel animi pathemata iracunda, aut terrificæ, vehementiora ac repentina: vel refrigerationes partium inferiorum, sub partu, aut post illum, admixtæ: vel denique dolores post partum, aut exclusionem secundinarum violentam remanentes, in spasmos vehementiores demum degenerantes.

Hæmorrhoidum suppressio.

XXXVI.

Hæmorrhoides suppressas vocamus, quando excretio sanguinea, qua aliquando in personis dispositis per venas sedis ex intestino recto contingit, vel per notabile atque insolitum tempus, vel totaliter, supprimitur.

XXXVII.

Subjecta hujus morbi equidem in utroque sexu occurrunt, verum-

verumtamen rariora sunt e sexu sequiori, frequentiora e virili, ubi tamen ætatis conditio simul conspirat.

SCHOL.

Etiamsi fluxus hæmorrhoidalis sexui muliebri in totum non denegetur, experientia tamen comprobatum habemus, hunc fluxum mulieres saltem quasi ex accidenti, & a causis occasionalibus, aut plane individualibus, experiri: viros autem frequentiore numero eidem subijci, ita tamen, ut neque totus virilis sexus, neque omnis ætas ipsi subijciatur, sed certa dispositio temperamentorum, & ut plurimum ætas quadragesimum annum superans, accedere debeat: unde suppressiones hujus fluxus haud in aliis, quam hujus conditionis personis quærenda erit.

XXXVIII.

Pars, quæ specialiter in hac suppressione afficitur, est intestinum rectum, cum vasis hæmorrhoidalibus dictis illud percurrentibus.

SCHOL.

Notum est ex anatomicis, quod vasa hæmorrhoidalia sint vel interna, vel externa, quorum illa a ramo V.P. hæmorrhoidali, hæc primario ab iliacis, secundo ab hypogastricis oriuntur, illa ad interna intestini, hæc ad externum ipsius limbum excurrunt. De prioribus itaque magis dicendum est, quod partem affectam constituent, præ reliquis, quoniam fluxus etiam internarum hæmorrhoidum maximopere contingit; per externa vasa autem hic fluxus, propter densitatem integumentorum, rarissime succedit.

XXXIX.

Causarum, hanc suppressionem producentium, enodationi merito supersedemus, cum essentialiter eadem plane sint, quas sub mensum suppressione recensuimus, quapropter applicationem illarum ad presentem quoque affectum commendamus.

CAPUT VI.
DE
CONGESTIONIBUS SANGUI-
NEIS IN GENERE.

I.

Congestiones sunt sanguinis & humorum ad certas corporis partes, particulares decubitus, ab ipsa natura sub certo motuum apparatu activo adornati atque suscepti, ut sanguis sub illis, vel per organa excretoria consueta actu excernatur, vel hoc non fiente, attenuetur, & depuretur.

SCHOL.

Dictum fuit in antecedentibus, ubi verba fecimus de hæmorrhagiis, quod hæ non semper nude passivo modo contingant, sed ut plurimum causas intrinsecas agnoscentes, ab activo quodam naturæ motu dependeant, secundum quem pro diversitate ætatum & reliquarum circumstantiarum, per diversa corporis loca procedunt, atque ad illa diriguntur.

Quibus positis, sponte fluit, ad hunc actum tanquam non plane quotidianum, sed aliquomodo extraordinarium, requiri: 1.) ut sanguis ad debita illa excretionis loca specialiter dirigatur & compellatur: 2.) ut ita sanguis insolito majore quantitate tunc temporis ad illas partes advehatur: 3.) ut a sanguine ita copiosius adpulso, vasa sanguifera, & partes fibrosæ solito plus distendantur, & expandantur: 4.) ut in regione illa, quorsum sanguis ita compellitur, oriantur sensationes caloris præternaturalis, oppletionis gravativæ, distensionis, imo nonnunquam coloris rubicundi, & doloris magis minusve sensibilis: 5.) ut in hoc negotio concurrant speciales motus tonici alterationes, strictoriæ & relaxatoriæ, illæ nempe in partibus magis distitis a locis hæmorrhagiæ dicatis, hæ vero in ipso loco excretorio: 6.) ut hanc ob causam in locis ab organo excretionis distitis aut oppositis, vel visibiles, vel ad minimum sensibiles stricturæ spasticæ, sanguisque restrictiones, actuale quoque frigus illius partis post se trahentes, oriantur.

II, Con-

omorum ad certas corp
tus, ab ipsa natura s
adornati atque s
excretoria consueta a
etur, & depuretur.

verba fecimus de hæm
modo contingant, sed
quodam nature motu
etatum & reliquarum circ
unt, atque ad illa dirigunt
e actum tanquam non p
riam, requiri: 1.) ut sang
ignitur & compellatur: 2.)
poris ad illas partes acve
, vasa sanguifera, & part
atur: 4.) ut in regione
seculationes caloris preter
imo nonnunquam colli
ilis: 5.) ut in hoc negat
s, strictione & relaxat
hæmorrhagia dicuntur in ve
causam in locis ob negat
les, vel ad minorem sensu
mes, actuale quoque figu

II.

Congestionum finis est, vel sanguinis sincera excretio, vel ejusdem attenuatio & depuratio.

SCHOL.

Hanc ob causam videmus, hæmorrhagias, quæ non passivæ existunt, omnes, fundamentum suum habere in congestionibus, nec sine illis absolvi. Interim, quamquam congestiones sanguineæ primario eum in finem contingant, ut excretiones hæmorrhagicæ ab ipsa natura perpetrentur, ita tamen non minus secundo quoque scopo, non semper & unice hunc in finem a natura suscipiuntur, sed vel sanguinis attenuationi, vel ipsius simultaneæ dnpurationi inserviunt; unde similis apparatus motuum in coriza quoque observatur, sub qua tamen non sanguis, sed serum mucidum & falsum, a sanguine secretum, excernitur; dum enim per partes spongiosas copiose & vehementius transprimitur, simul atteritur, magisque fluxilis redditur, & una partes heterogeneas admixtas amittit atque deponit.

III.

Differunt interim veræ atque completæ congestiones a moliminibus incompletis congestoriis, perfectum finem non assequentibus.

SCHOL.

Veræ atque completæ dicuntur congestiones, quæ directe in illis locis contingunt, & ad illas partes plenarie diriguntur, e quibus hæmorrhagiæ plenarie contingere possunt & solent, ita ut etiam perruptio evacuatoria inde sequatur, sive id fiat circa caput, sive circa pectus, sive in abdomine.

Molimina incompleta autem vocamus ejusmodi sanguinis motus congestorios, qui a longinquo quasi fiunt, neque plenaria ad loca excretionis pertingunt, sed incompletis tensionibus absolvuntur; id quod præcipue evenire solet sub transpressione attenuatoria, aut quando prima initia imminentium hæmorrhagarum occurrunt, quæ molimina incompleta, rheumatismorum titulum obtinere solent, & modo in scapulis, dorso, thorace anteriore, modo in lumbis, femoribus, pedibusque, aut etiam in interioribus partibus, a locis hæmorrhagiis destinatis paulo magis distitis, occurrunt.

IV.

Subiectum congestionum generale sunt cujuscunque ætatis, sexus, & temperamenti persona.

SCHOL.

Quamvis vi hujus asserti verissimum sit, omnes absque exceptione homines congestionibus expositos esse, nequaquam tamen exinde colligendum est, quod quævis ætas cuilibet congestionum speciei subiectum existat, sed illas ordinariè experiatur, quæ cum hæmorrhagiis, certis ætatibus competentibus, respondent atque conveniunt.

Sicut etiam nulla temperamenta a congestionibus excluduntur, sed sine discrimine iisdem obnoxia fieri possunt, ita tamen præ reliquis ea individua magis congestionibus subjici videmus, in quibus plures, majoresque commotionum orgasticarum causæ occurrunt: unde plethorica corpora, vitæ genere otioso & sedentario, lautaque ac plena diætâ abundantia, aut sanguinem simul spissiore possidentia, congestionibus frequentius vexantur.

V.

Speciale congestionum subiectum constituunt omnes illa corporis partes, in quibus vel evacuationes sanguineæ, vel sanguinis transpressiones attenuatoriæ, contingere possunt ac solent.

SCHOL.

Hoc intuitu, tam caput, quam pectus, atque abdomen, & singulæ quædam harum regionum partes, tanquam congestionum subiecta considerari merentur: quemadmodum id in sequentibus clarius adparebit.

VI.

Causa congestionum sanguinearum materialis proxima est sanguis, vel quantitate vel qualitate peccans.

SCHOL.

Physica enim mole abundans, sui evacuationem & imminutionem

nem urget, ne tractu temporis molestus evadat aut noxius, aut ad minimum in sua crasi lædatur.

Qualitate vero læsa, causam suppeditat, five spissitudine peccans, sique transgressionem per partes porosas, hincque subsequenter attenuationem requirens: five denique aliis impuritatibus laborans, & depurationem per uberiores secretiones expectans.

VII.

Ad antecedentium & procatarticarum classsem referri merentur omnes ille, a quibus & plethora, & craseos læsio ortum ducere potest.

SCHOL.

Huc spectat diæta lauta atque vinosa, orgasticis sanguinis & humorum expansionibus, & plethoræ moraliter peccanti ansam præbens. Vitæ genus otiosum, vel ad minimum sedentarium, tam sanguinis abundantiam, quam ejus spissitudinem promovens.

VIII.

Occasionalem certarum congestionum causam suppeditare potest certum temperamentum certaque ætas.

SCHOL.

Illud quidem, quatenus uni aut alteri causarum antecedentium favet. Hæc autem, in quantum speciatim certæ hæmorrhagiarum speciei congrua existit.

IX.

Efficientem causam præter naturam ipsam agnoscimus nullam.

SCHOL.

Hæc enim propter certum finem agens, & vel sanguinis imminutionem, vel ejusdem attenuationem cum depuratione intendit, ideoque motu tonico, specialiter in locis diffusis aucto, tanquam instrumentali causa utitur, ut sub illarum partium strictura auctiore, humores aliorum adpellat, finemque propositum, pro vitæ ac sanitatis futura conservatione obtineat.

CAPUT VII.
DE
CONGESTIONUM SANGUINEA-
RUM EFFECTIBUS IN SPECIE.

Capitis dolores.

I.

Dolorosi affectus circa caput occurrentes essentialiter quidem iidem sunt, verum apud medicos superioris ævi diversa, partim a loco, quem specialissime occupant, partim ab indole & modo, sortiti sunt nomina: unde sub titulo cephalalgia, cephalæ, hemicrania, & clavi innotuerunt.

SCHOL.

Omnes hi nominati affectus dolorosi supremum potissimum caput, cum suis partibus occupant, exceptis singulis in capite obviis organis, ita ad minimum, ut hæc, si aliquando simul tangantur, tamen non principaliter, sed per consensum & accidens patiantur.

Est itaque medicis cephalalgia dolor capitis, quasi simpliciter consideratus, quando vel totum supremum caput, a fronte ad occiput, vel maximam ad minimum ejus partem occupat, nec certam aliquam ejus quasi particulam solitarie obsidet, sive dolor ille sit lancinans, sive pungens, sive pressorius. Cephalæ autem est intensissimus & contumacissimus horum dolorum gradus, ita ut perpetuo quasi, vel ad longum tempus ægros adficiat, aut etiamsi per intervalla remittat, tamen a levissimis quoque causis impetuosè recurrat.

Sub hemicrania illum comprehendimus capitis dolorem, qui saltem alterutrum capitis latus per dimidium quasi capitis intensissime lancinando afficit, cum nauseabunda cardialgia, & vertiginosis insultibus stipatus.

Clavus ita dictus Hippocratis, abinde nomen specialiter gerens, quod

quod dolor specialissimam saltem particulam magnitudine imperialis, aut adhuc minoris spatii, ita fixe occupet, ut instar clavi infixi in eodem semper loco hæreat, quantoties recurrit.

II.

Subjecta horum dolorum sunt personæ quoad ætatem juniores; plethoricæ, ad narium hæmorrhagiam antea prone, nunc autem illam raro, aut plane non, experientes: aut si provectioris ætatis fuerint, aliarum quoque evacuationum sanguinearum suppressionem patientes.

SCHOL.

Quod juniores in hanc classem locemus, id eam ob rationem fit, quoniam narium hæmorrhagiæ ætati juniore communiore sint, & dicta congestio potissimum in illam tendat. Provectioris tamen ætatis personæ non minus dictis doloribus sæpissime laborant, ex eo fundamento, quod hæmorrhagiis narium in juventute adsueta fuerint, postmodum autem eas amiserint, neque in earum locum alias vicarias substituerint evacuationes; aut quod ex aliarum evacuationum naturalium suppressione, & consuetudine motuum ad caput tendentium, regurgitationem & stagnationem sanguinis ad caput, præcipue occasionalibus concurrentibus causis, patiantur.

III.

Partem specialiter affectam primario constituunt capitis partes nervoso-membranaceæ, secundario vero reliquæ carnosæ musculosæ.

SCHOL.

Dum enim sanguis extraordinaria quantitate, & insolito magis impetu ad capitis confinia congeritur, atque compellitur, diutiusque hic detinetur, vasa sanguifera cruore turgida, ultra modum non modo expanduntur, sed præcipue periostrium, & cerebri meninges simul tendunt atque distendunt; in quibus, tanquam membranis nerveis, maxima sensibilitate gaudentibus, necessario gravissima sensatio molesta oritur, tamdiu durans, donec ille sanguinis appulsus remittat. Cum autem dicta vasa sanguinea carnosas quoque simul transcurrant partes, exque sæpissime a sanguine

a sanguinis infarctu valde turgeant, hæ quoque molestias, ad minimum æstuosas, sentiunt, quæ tamen, propter minorem fibrarum carnearum sensibilitatem, gradu quoque minores, præ illis, existunt.

IV.

Causa omnium horum affectuum dolorosorum materialis, est sanguis.

SCHOL.

Sanguis nempe vel quantitate excessiva peccans, sui que imminutionem per narium hæmorrhagiam postulans: vel spissitudine laborans, quo transpressionem attenuatoriam indicat. Nec plane hic excludimus impuritatem sanguinis salino-mucidam, quæ sui separationem ac sequestrationem, sub eadem transpressionem per partes solidas poscit.

V.

Antecedentem dolorum modo dictorum proximiorum causam constituit congestio ipsa, ad partes atque confinia capitis facta.

SCHOL.

Agnoscit hæc congestio sanguinis varias circumstantias antecedentes & concurrentes, de quibus in cap. antecedente dictum est, præcipue motus tonici varias alterationes, strictorias quidem in partibus distitis: relaxatorias autem & distensorias, in partibus dolorem specialiter patientibus, quæ tanquam causæ instrumentales huic negotio favent.

VI.

Remotiorum vero in hac classe causam constituunt hæmorrhagica excretiones antea perpeffas, nunc suppressæ, nec non evacuationes vicaria neglectæ.

SCHOL.

Hæmorrhagias quod concernit antea perpeffas, strictiore quidem sensu hic intelligimus illas, quæ e naribus profluxerunt, quippe quæ consuetudinem motuum excretoriorum circa hæc loca inducunt. Horum facilius reminiscitur natura, quando sub reliquis causarum concurrentium

tium

tium circumstantiis, in genere ad motuum transpressiorum & expressiorum susceptionem excitatur, ut priora excretionis loco quærat repetatque. Nec tamen animus est, alias quoque hæmorrhagias, in dif-
fisis magis locis perpeffas, hic penitus excludere, sed latiore nexu illas admittimus, dum natura, suppressis illis excretionibus, sublevationis per illas factæ memor, generali intentione motum excretorium intendit, talemque pro hoc negotio eligit partem, per quam alias jam sanguinem excernere consueverat: ad cuius specialem electionem forsitan per occasionales causas, (licet non adeo exacte toti negotio respondeat) disposita & invitata fuit. Vicariarum evacuationum neglectiones in tantum huc faciunt, quantum pro accumulatione plethoræ, sub reliquarum causarum concursu, symbolum suum conferunt.

VII.

Ad occasionales causas referimus in genere omnes illas ab extra quasi suppeditatas ansas, quæ sanguinis motum speciatim ad caput invitare possunt.

SCHOL.

Hujus census sunt ploratus, speculationes profundiores ac diuturnæ, plagæ in capite perpeffæ, & violentiæ externæ, quæ capiti inferuntur. His enim omnibus motus sanguinis majori impetu ad caput fertur, sanguis diutius ibi detinetur, solidæ partes successu temporis debilitantur, ut imposterum tanto facilius decubitu novo cedant; quod, quo sæpius contingit, eo faciliorem habitum inducit.

Ophtalmia sanguinea.

VIII.

Ophtalmia est levior stasis inflammatoria circa oculum alterutrum, bulbum ipsius maxime afficiens, ex simili congestionum fundamento oriunda.

SCHOL.

Possumus hunc affectum, si non semper, tamen ad minimum satis frequenter, pro effectu congestionis sanguinæ ad nares, sub attentata
Cofchwitzii Pathologia. R hæ-

hæmorrhagia factæ, habere, cum proximior sit pars naribus junctæ, ad quam deficiente effectu excretionis, redundat. Exserit sese molestus hiecc affectus, doloribus lancinatoriis, sæpe intensissimis, in meditullio quasi bulbi oculi, cum ardoris sensu, vasculorum sanguiferorum capillarium infarctû, albi oculorum rubore, & oculi, (si gravior fuerit affectus) tumore & protuberantia, copiosaque lacrymarum profusione.

IX.

Subjecta bujus affectus sunt juniores, præ senioribus: persona plethorica, & temperamentis calidioribus gaudentes.

SCHOL.

Quod juniores hoc in passu præferamus senioribus, ratio est, quod motus sanguinis in illis ordinarie quasi magis ad caput vergant, iisque hæmorrhagia narium solennior esse solet. Plethoricis autem ex hoc fundamieto ophthalmiam assignamus, quoniam plethora fœcundissima mater congestionum & hæmorrhagiarum existit, causamque impulsivam suppeditat, ut évacuationes sanguinis a natura suscipiantur & intendantur. Temperamenta vero calidiora ideo accusamus, quod sanguis illorum non modo agilior sit, longeque facilius intestino & locali motu agitetur, atque in partes teneriores quoque impelli possit: sed quod activitas etiam naturæ in illis concurrat, & partes fibrosæ ad motus suscipiendos sint aptiores.

X.

Subjectum speciale opthalmis, quando oculum nominamus, nullam penitus ipsius partem solidam excludimus, sive tunica, sive musculus, sive nervi, sive vasa fuerint: etiamsi enim respectu staseos ipsius, vasa sanguifera principaliter turgescant atque infarctum patiantur, longe tamen abest, quin reliqua nominata partes simul extensionem, & ab extensione extraordinaria, dolorem patiantur.

XI.

Causas quod concernit, tam materialem proximam, quam antecedentem proximior, atque remotior, eas hic non repeti.

*petimus, cum alia non sint, quam quæ sub antecedente affectu
propositæ fuerunt.*

XII.

*Occasionales causæ, pro differentia ætatis & conditionis
hominum, variæ esse possunt.*

SCHOL.

Sic ætas puerilis & infantilis ejulatu atque ploratu, oculorumque
intempestiva fricione sanguinis majorem affluxum ad oculos invitare
potest, iisque dispositionem conciliare, ut facilius sanguinis ad illos fiat
decubitus. In ætate provectiore, vel lucubrationes nocturnæ, vel alio-
rum subtiliorum laborum, cum multi luminis abusu, celebratio, vel mæ-
stitia diuturna, ploratus junctæ, vel aëris nimis calidi injuria, circa
oculos perpeffa, vel exhalationes acriores & causticæ, ad oculos delatæ,
eundem edere possunt effectum. Neque excludere possumus ab hac
causarum classe, prægressas, sed nunc suppressas hæmorrhagias varium,
consuetudinem decubitus humorum ad has partes producentes.

Otagia.

XIII.

*Otagiam constituit dolor acutissimus & gravissimus, circa
parotides, auresque fixam sedem formans, aliquando tamen ul-
terius quoque sese diffundens, & a simili sanguinea congestione
ortum capiens, quandoquidem in veram inflammationem abiens.*

SCHOL.

Affectum hunc ad congestios referri debere, testantur sympto-
mata, eundem comitantia, atque stipantia: interea tamen magis de in-
completo quasi, & e longinquo faltem fiente molimine hæmorrhagico
testatur, cum in genere quidem ad caput, non vero speciatim ad orga-
num excretionis fiat congestio.

XIV.

*Subiecta hujus affectus sunt juniores personæ ple-
thorica, quæ frequentius jam congestiones sanguineas ad caput*

passæ sunt, præsertim, quæ narium hæmorrhagiis subjecta fuerunt.

SCHOL.

Rationem, cur ætas junior, & plethorica invidua huic affectui subji-
ciuntur, videre licet Th. IX. sub affectu smox antecedentis tractatione.
Reliquæ fundamentum suum habent in motuum consuetudine genera-
liore: quando enim natura semel iterumque adsueta fuit motibus & mo-
liminibus sanguinis excretoriis, sive completis sive incompletis, facili
negotio sub causarum proximiorum accessu, priorum motuum recorda-
tur, ac sanguinem ad illa magis loca compellit, quorum frequentius
jam sanguinem adpulsit, idque tanto magis, si antea aliquoties sub ejus-
modi motibus congestoriis, in iisdem circiter locis excretionem ipsam
obtinuit.

XV.

*Subjectum speciale partim constituunt interna, partim ex-
terna aurium partes, cum parotidibus glandulis retro aures
positis.*

SCHOL.

Non equidem semper & in omni otalgia omnes dictæ partes simul
patiuntur, sed pro diversitate circumstantiarum una præ altera pars pa-
titur. Alio enim tempore congestio & stagnatio sanguinis circa aurem
internam, alio vero circa ejus exteriora contingit: sicut alia vice, sub
leviore gradu, intactis parotidibus, partes auris musculofas occupat,
alia autem parotides simul corripit, & tunc quoque graviore longe ex-
citât dolores. Cum autem hic locorum, ubique concurrant plurimi
nervi, partiumque dictarum texturam ingredientur, hinc facile liquet,
quod dolores non modo exquisitissimi esse debeant, sed si vera inde
emergat inflammatio, hæc etiam gravissimis symptomatibus, atque haud
levi periculo sit stipata.

XVI.

*Causa otalgie proximior est sanguinis circa aurem stagna-
tio, aliquando vera stasis, in inflammationem & abscessum
abiens.*

SCHOL.

SCHOL.

Hac enim facta atque formata, & vasa, & partes nerveo-membranosæ expanduntur atque tenduntur, atque sub illa tensione nimia ac insolita dolores patiuntur, qui tanto acerbiores fiunt, si inflammatio atque abscessus inde oriuntur, cum ultimum præcipue sine continuitatis læsione, in partibus teneris & sensibilissimis fieri nequeat.

XVII.

Remotiorem affectus causam constituit congestio ejusdem sanguinis, a natura huc suscepta.

SCHOL.

Suscipit hos motus congestorios natura ex duplici potissimum causa: vel enim molitur excretionem sanguinis per partes superiores in genere, quam tamen sub hoc molimine non obtinet, quoniam haud sufficienter ad organum excretionis in specie motus profequitur; Vel ab alia causa antecedente & occasionali in parte adfecta præsentem ed inducit, ut pro avertenda & removenda illa molestia massam humoralem ed compellat, quo materia molesta, vel diluatur, vel abigatur.

XVIII.

Ejusmodi causa occasionales sunt vel læsiones externe contusoria & vulneratoria: vel perfrigerationes capitis externe: vel res p. n. in aures delatae.

SCHOL.

A prima dictarum causarum extravasatio & stasis sanguinea ortum capere potest, intra substantiam partium illarum solidarum, cum dolore partis conjuncto: hunc sentiens natura, simulque perpendens damnum, ex stasi metuendum, optimo sane generaliori consilio sanguinem in majore quantitate huc congerit natura, ut stasis illa vel diluatur ac dissolvatur, vel si hoc obtineri nequit, accedente motu inflammatorio, in materiam suppuratam redigatur.

Ab altera partim solidarum partium relaxatio, humorumque decubitus, partim sanguinis ad spissescentiam coagulatoriam dispositio oritur: cui ultimæ resolvendæ, eosdem natura impendit apparatus.

Ultima causarum, quas inter infecta quoque pertinent, si aures irrepererint, dolores sensumque molestum producit in aurium tenerioribus partibus nerveis; quibus excitatis, natura ad motuum susceptionem concitata, sanguinem atque humores huc copiosius adpellit, eoque impulsu molestiam quasi depulsura, stagnationem, expansionem producit, tanquam consecraria, ab universo illo actu haud separabilia,

Odontalgia.

XIX.

Odontalgia dicitur dolor, modo obtusus, modo exquisitissimus, circa dentes, aut in dente ipso perceptus: sive periostium radice, sive membranam nerveam dentis afficiens, vel a congestione sanguinea, vel ab erosione ortum ducens.

XX.

Distinguitur merito odontalgia in symptomaticam & idiopathicam.

SCHOL.

Symptomaticam vocamus partim illam, quæ aliis morbis cardinalibus, ut symptomata aliquando, jungitur: partim, & quidem maxime illam, quæ congestionem sanguineam, ad caput factam, immediate sequitur, aut comitatur, sedemque suam non in ipso dente habet. Idiopathicam vero declaramus, cujus sedes in ipso dente, & cujus signum concurrens cariola dentis erosio existit.

XXI.

Subjectum generale odontalgia differt, pro differentia ipsius affectus.

SCHOL.

Sicut enim idiopathicæ odontalgia subijciuntur individua varia, sine respectu ætatis, temperamenti, sexus, aut cujuscunque conditionis, quoniam ex occasionalium causarum concursu omnes & singuli homines cariem dentis experiri possunt: ita ex opposito, certa symptomaticæ odontalgia subiecta statuere decet. Sunt itaque hujus subiecta, vel personæ febricitantes, præcipue sub æstus paroxyfmis, sanguinis organica

sticam commotionem patientes, & tunc temporis plethora commota laborantes: vel plethorica subjecta in genere, quibus varia molimina eluctatoria solennia esse solent: aut quibus ex solemniorum hæmorrhagarum suppressione, regurgitationes ad superiora contingunt: vel præcipue ætate juniores, in quibus generaliter motus sanguinis congestorii ad caput & superiora vergere solent.

XXII.

Partem adfectam constituit partim periostium, radicem dentium cingens: partim membrana nerveo-vasculosa, cavitationem dentium internam investiens, partim etiam gingivæ.

SCHOL.

In symptomatica odontalgia, ubi sanguinis congestio illam producit, maxime patiuntur gingivæ, & periostium, alveolos maxillæ, dentisque radicem cingens, quando a sanguine irruente vasa infarciuntur, partesque membranaceæ tenduntur, premuntur: unde ægotantes in hoc casu difficulter dentem præcise dolentem determinare possunt, sed ordinarie dolorem per dimidium maxillæ, aut maxillæ sentiunt diffusum. In idiopathico vero affectu, qui erosionem pro causa agnoscit, & dentis cariosam corruptionem, modo radicis periostium, modo interior membrana nerveo-vasculosa, subjectum efficit speciale, prout nempe caries specialissimam dentis particulam, exteriorem aut interiorem occupavit.

XXIII.

Causam quod concernit materialam proximam odontalgia sympathica, illa nulla alia est, nisi sanguis.

SCHOL.

Hic enim sub motibus congestorii tam generatim ad capitis confinia, tam speciatim ad maxillas dentesque compellitur, stagnationem format, & per partium sensibilium extensionem praternaturalem dolores excitat.

Et cum hæc proximior causa, ab iisdem antecedentibus & remotioribus, quas sub affectu præcedente mox recensuimus, dependeat, atque

in

in actum deducatur, illarum repetitioni merito superfedemus, cum ea, quæ ibi dicta sunt, facillimo negotio ad præsentem affectum adplicari queant.

XXIV.

Idiopathica odontalgia causa proxima materialis, est materia quædam acris, læsionem perioſti aut membrana nervea per modum vellicationis, aut eroſionis produçens.

SCHOL.

Hæc enim; quæcunque demum fuerit, particulis acidis aut ſalfis prædita, materiali contactu in fibrillas dictarum membranarum tenerri- mas & ſenſibiliffimas agit, ita ut ſub leviore actu fibrillarum ſpaſticas tractiones, ſub graviore contactu unitatis ſolutionem, & utroque modo ſenſationem moleſtiſſimam cum ipſa dentis corruptione producat.

XXV.

Hæc causa aliquando eſt extrinſeca.

SCHOL.

Accidit enim aliquando, ut perſonæ, dentium curam gerentes, præter opinionem acria corroſiva pro dentium dealbatione adhibeant, quæ, præfertim ſi liquida fuerint, ut ſpirit. ſalis aut vitrioli acidus, facile ad partes intimiores penetrant, iisque labem affricare poſſunt. Vel a ciborum reliquiis acrimoniæ tales dentibus atque gingivis adhærent, quæ ſucceſſive corruptæ & acriores factæ molliorem gingivarum ſubſtantiam aggrediuntur, eoque ipſo ad perioſtium devolvuntur, unde profundius ad dentes penetrando, horum quoque ſubſtantiam lædunt, & ad interiorem cavitatem, ejuſque membranam nerveam, viam ſibi parant.

XXVI.

Aliquando vero hæc causa intrinſeca exiſtit, & cauſam quoque antecedentem internam pro fundamento agnoſcit.

SCHOL.

Quando nempe portio quædam, licet levior, humoris ſanguineo-feroſi in dictis membranis nerveo-vaſculoſis ſtaſi ſubjecta, corruptionem patitur, ad ſalfam indolem inclinantem, & hæc ſubſtantia corrupta fibroſam ſolidarum partium compagem aggreditur, eundemque in ipſis affectum edit, quem altera ante nominata materia peccans produçere apta eſt.

Hæc

Hæc stasis ortum capere potest, vel sub simplici & ordinario humorum per dictas partes motu, dum vasculorum exilitas, humorumque aliquando occurrens minor fluxilitas, ansam suppeditare valent. Vel originem aliquando trahit a frequentius repetitis & recurrentibus sanguineis congestionibus, ad has partes factis: ubi sub imperu motuum congestiorum, præsentibus reliquis causis, tanto facilius dictæ stases producuntur.

XXVII.

Neque minore jure hic accusare licet hæreditariam dispositionem.

SCHOL.

Quemadmodum enim plures alii affectus morborum hæreditario jure in liberos transferuntur, ita non minus sæpissime hæc odontalgia utriusque ordinis per hæreditatem in liberos transmigrare observatur. Sympathica quidem per motuum consuetudinalium communicationem, potissimum a temperamento dependentem: idiopathica per peculiaris humorum discrasia acris aut falsæ translationem ad infantes.

XXVIII.

Occasionales quoque occurrunt causæ, quæ, etiamsi causam proximam non producant, tamen effectum illius, i. e. dolorem, revocant aut exacerbant.

SCHOL.

Huc pertinet tam aër frigidus, quam cibi calidiores, & potus frigidiores, dulcia, & acida: quando enim horum alterutrum vel immediate per dentem cariosum, ejusque foramen apertum, ad membranam nerveam pertingit, fibrillæ ejus afficiuntur, motusque spasticus in illis excitatur, quoniam nervosæ partes minime omnium frigida, acria, & nimis calida perferre possunt: vel dente quoque nondum perforato, carie ab intra incipiente, per substantiam ipsius corticalem quasi tenuem frigoris, aut nimii caloris sensus penetrat, atque in membrana illa nervea motum tremulum concitat: id quod tanto promptius succedit in perioestio, quippe quod externarum causarum injuriis propius expositum existit.

XXIX.

Quemadmodum omnes hactenus recensiti affectus capitis dolorosi ab iisdem essentialibus & materialibus causis oriuntur; ita tamen certissimum quoque est, quod respectu individualium circumstantiarum atque symptomatum certæ causæ, tam occasionales, quam antecedentes, varie inter se differre possint.

SCHOL.

Ita enim v. g. in hemicrania causa doloris, unum latus semper præ altero occupantis, esse potest consuetudo prægressæ hæmorrhagiæ narium, ex alterutro narium latere, qua nunc suppressa, motus specialiter ad illum locum magis dirigitur, e quo olim excretio promptius jam successit. Nec deficit alio tempore alia plane causa externa & occasionalis, a perfrigeratione capitis in eodem latere, unde fibrarum pororumque stricturæ nascuntur, & transpiratio insensibilis impeditur, ad quorum incommodorum remotionem major nunc sanguinis quantitas adpellitur, quo fibræ iterum distendantur, pori aperiantur, & ita sanguis liberiolem inveniatur transitum.

XXX.

Sic confert ad graduum doloris acerbitatem majorem, aut minorem, partim temperamentum, partim specialis partis specialiter affecta conditio, aut cum aliis vicinis connexio: partim individualis aliquando concurrere seri acrioris presentia.

SCHOL.

Quo ficcius enim temperamentum existit, eo rigidiores sunt fibræ, eoque majoræ afficiuntur sensu; sicut e contrario molliores & laxiores fibræ humidiorum temperamentorum minores quoque dolores patiuntur. Et quo magis pars affecta est musculosa, eo minus a dolore afficitur, in comparatione ad nervosas membranosas.

Si autem aliquando in aliqua parte a restagnatione seri acrioris & falsi, per varias excretiones impeditas producta, hoc in motu suo sufflammatum adhuc acrius temporis mora redditur, tunc utique non negandum est, quod acrimonia sua partibus nervosis, & nervoso-membranosis noceat, easque rodendo quoque afficiat, doloresque graviore efficiat.

E quo

E quo triplici fundamento gravissimi existunt dolores in ophthalmia, quoniam ipsius oculi structura est maxime sensibilis membranoso-nervæ; præterea oculus proximam cum cerebro connexionem habet per nervos opticos, aliosque ad oculos excurrentes, nec minus tunicæ sub lacrymarum excretionem, earumque discrasia falsâ vehementer sæpius afficiuntur, ita ut ægri sæpissime sensum illum rodentem, a falsedine speciali dependentem, satis distincte declarare, atque ab aliis sensationibus molestis discernere valeant.

Vertigo.

XXXI.

Vertiginem vocamus sensationem illam in capite satis molestam, atque turbatam, quando ægri circumgyrationem quasi, vel capitis, sui que ipsius, vel objectorum, que vident, experiri credunt aut sentiunt: qua circumgyratio, modo brevior & levior, modo gravior, & diutius durans existit: adeoque, ut aliquando ægri in terram concidant, aut ad sedendum cogantur, neque erecti stare valeant.

XXXII.

Dispescitur vertigo ordinariæ in simpliciore & scotomicam.

SCHOL.

Desumpta est hæc vertiginis distinctio a gradu affectus diverso, dum simplicior & levior dicitur, quando sola objecta in gyrum agi videntur, vel in ipso quidem capite tale quid observatur; manentibus tamen salvis reliquis sensibus externis & internis, & ipse accessus brevi temporis spatio transit.

Ex opposito autem vertigo scotomica dicitur, quando sub illo accessu vertiginoso, sensus visus præcipue ita simul turbatur, ut oculi

caligine obducantur, daß es vor den Augen dunckel und schwarz wird: nec non sæpissime sensus auditus susurro atque tinnitu in auribus obruitur, imo cogitationes quadantenus pereunt; & cum sub hoc vertiginis gradu fere ordinariæ ægri in terram concidant, ab hoc symptomate ipsi quoque nomen vertiginis caducæ imponitur.

XXXIII.

Porro vertigo solet distingui in idiopathicam, & symptomaticam.

SCHOL.

Idiopathica dicitur, quæ respectu sedis causarum, magis aut solitarie in capite & circa genus nervosum radicatur, ita ut hæc partes principaliter, sine concursu notabili aliarum, patiantur. Symptomaticam vero vocamus, si ab aliis partibus principaliter ægrotantibus, caput & genus nervosum saltem in consensum vocatur, & propter aliam partem patiuntur, ita ut hæc vertigo aliis affectibus superveniat, cum illis complicitetur, & ut illorum symptoma, illis sublati iterum cesserit.

Neque de nihilo est hæc distinctio in medicina: usum enim habet suum; tam in prognosi, quam in ipsa cura.

XXXIV.

Nec minus vertigo dividitur in sanguineam & phlegmaticam.

SCHOL.

Respicit hæc distinctio potissimum causam proximam materialem, five materiam peccantem, affectum hunc producentem: quatenus nempe sub congestione facta, vel purior sanguis in subjectis plethoricis, & temperamentis calidioribus: vel cum motu sanguinis, plus materiæ serosæ phlegmaticæ, apud temperamenta phlegmatica, aut subjecta similia, ad capitis confinia congeritur atque compellitur.

XXXV.

Subjectum generale pro causæ proximioris diversitate differt.

SCHOL.

SCHOL.

Ita enim sanguineæ vertigini subjiciuntur magis personæ juniores temperamento sanguineo puriore, cholericō, melancholico, aut ex his mixto gaudent, atque plethoricæ, quippe quæ in genere ad congestiones pronæ existunt.

Phlegmaticæ autem magis subjecta sunt temperamenta phlegmatica, & de illo maxime participantia, quoad ætatem vero provectiores & senes: in quibus serosæ impuritates magis prævalent, generisque nervosæ debilitas cæteroquin occurrit.

XXXVI.

Subjectum speciale constituit cerebrum, cum reliquo genere nervoso.

SCHOL.

Cum enim hæ partes sine dubio illud constituent organum, per quod principaliter sensus & motus absolvuntur, sane negari nequit, quod eadem hic patiantur, quando nempe ab humoribus, copiose huc congestis, in ambitu suo per vasa expansa, tensasque membranas premuntur, ut officio suo rite fungi nequeant: unde compressis ita organis sensationis primariis, motus per nervos celebrandi impediuntur, nec non ideæ perceptæ principio agenti, ordine haud justo & confuso communicantur.

XXXVII.

Causa vertiginis materialis vel sanguis est, vel serum.

SCHOL.

In vertigine nempe sanguinea, sanguis causam constituit materiale proximam, dum hujus congestione aut decubitu, sanguifera vasa infarciuntur, & suo infarctu membranas extendendo, cerebrum comprimunt.

In vertigine vero phlegmatica, una cum sanguine feri, in sanguine hærentis, contingit major ad caput congestio, qua facta, eadem compressio cerebri oritur, verum simul humiditate serosa partes fibrosæ valde relaxantur, ut de cubitibus ulterioribus serosis tanto facilius concedant locum: unde quoque fit, ut ab hac causâ magis orientur vertigines habituales & inveteratæ.

XXXVIII.

Causam antecedentem vertiginis sanguinea constituit aliquando sanguinis spissitudo, aliquando ejusdem orgastica & expansoria commotio.

SCHOL.

Prius contingit in subjectis melancholicis, ubi sanguis spissior ad capitis confinia compulsus, per vasa capillaria tam promptum transitum non invenit, sed diutius illis inhæret, neque tam cito, quam par esset, regressum per venas invenire potest.

Posterius vero accidit in temperamento magis sanguineo, aut cholericis, præprimis si status plethoricus concurrat; & venæsectio negligatur: quippe quorum sanguis mobilis tenuis, atque particulis activis refertus existit, & a causis accessoriis, potibus v. g. spirituosis, motibus corporis exæstuatoriis, facile commovetur, atque orgastice expanditur.

XXXIX.

In vertigine pblegmatica tanquam causa antecedens agnosci potest, vel temperamentum pblegmaticum, vel ætas senilis.

SCHOL.

Illud nempe, quatenus in ipso humores ferofi valde abundant ex naturali sanguinis crasi: hæc autem, quoniam in ætate senili negotium secretionum & excretionum debilius tardiusque, ex conditione fibrosarum partium procedit, ideoque impuritates mucidæ & ferofæ in humoribus totoque corpore accumulatur.

XL.

Occasionales vertiginis cujuscunque causæ, pro diversitate circumstantiarum, possunt esse diversæ.

SCHOL.

Referimus ad hanc causarum classem, partim phantasiæ atque memoriæ extraordinarias fatigationes: unde literati, & ex his concionatores, qui sermones suos anxie memoriæ mandant, valdopere hoc malo vexantur: nec non juniores personæ satis frequenter in scholis ad idem malum disponuntur: partim ebrietatem, quæ ad orgasticam sanguinis commotionem

nem

nem multum facit: partim ventriculi onerationem & prægravationem a cibis crudioribus ac dispeptis, quoniam prægravato ventriculo, nervi ipsius afficiuntur, & per horum consensum variæ circa principium nervorum excitantur motus pressorii & tractorii: partim quoque fumos exhalantes, sub respiratione attractos, ac vaporoso suo sulphure nervosum genus male afficientes, sanguinemque expandentes, quale quid aliquando accidit a vaporibus carbonum, nec non tabaci fumo: partim denique corporis voluntarias circumgyrationes, locorum præcipitium, aut aquarum vorticum adspæctus, nec non læsiones in capite aliquando perpeffas.

Tussis sicca juvenum ac plethoricorum.

XLI.

Non intelligimus sub hoc tussis sicca titulo quamcunque tussim siccam, sed solum illam, quæ plethoricis junioribus personis, aut provectioris quoque ætatis subjectis (quæ tamen ex juventute progressa illam reportarunt) solennis esse solet.

SCHOL.

Ordinarie hæc tussis observatur, quando narium hæmorrhagia cessante aut suppressa, statu tamen plethorico manente, molimina congestoria circa pectus magis subsistunt, nec amplius caput petunt; unde oppletivus nascitur infarctus, partim in musculis pectoralibus, quæ inde in suo motu debito sufflaminantur, partim in ipsis pulmonibus, unde vesiculæ pulmonales ita oppressæ sub respiratione, neque tantum aëris capere, neque aërem admissum commode diutius detinere possunt, sed ad motum elisiorum incitantur.

XLII.

Subjecta itaque hujus tussis sunt præcipue juvenes plethorici, quibus hæmorrhagiæ narium progressæ nunc emanferunt, & congestoria molimina circa pectus subsistunt: aut viri provectioris quidem ætatis, itidem plethorici, qui tamen principia hujus tussis jam in juventute experti sunt.

SCHOL.

SCHOL.

Viris enim alias in proveciore ætate secundum ordinem consuetum, tale quid haud facile obtingit, dum molimina sanguinis congestoria & excretoria tunc temporis magis jam ad inferiora vergunt: interim aliquando fit, ut talia subiecta plethorica in juventute tussim hanc experiantur, eique non ex legitimis pathologiæ principiis medeantur, & habitualement ejusmodi congestionem sanguinis ad pectus sibi concilient, quo facto per longum vitæ tractum talismodi tussim servant.

XLIII.

Subiectum speciale hujus tussis sunt partim ipsi pulmones, partim muscoli pectorales.

SCHOL.

Illi quidem, quatenus sanguinem, sub respiratione copiosius ingruentem, recipiunt, ab illo infarciuntur, distenduntur, ut aërem neque tam libere intromittere, neque ad debitum tempus detinere queant, motuque tussiculoso concutiuntur. Hi, quando non minus sanguinis infarctum patientes, in motu suo libero atque consueto impediuntur, ideoque thoracem magis comprimunt, atque pulmonibus ipsis & diaphragmati, debitum spatium se libere movendi & expandendi denegant, eoque ipso ad motum excussorium tanto citiorem fortioremque contribunt.

XLIV.

Causa hujus tussis proxima materialis est sanguis, tam intra pulmones, quam in musculis pectoralibus ultra modum restagnans, eorumque motum liberiorem, cum aëris liberiore ingressu & egressu, impediens.

XLV.

Ad antecedentes proximiores referimus plethoram, omnesque reliquas, quæ plethoram materialiter augere, aut organice commotam reddere possunt.

XLVI.

Remotiorum causarum titulum merentur tam hæmorrhagia

gia

gia narium progressæ, nunc cessantes, quam V.S. omiffæ atque neglectæ.

SCHOL.

Ab illis enim dependet consuetudo excretionis, & motus congestorii, cujus natura recordatur, novosque motus circa partem proximiorum suscipit, licet excretionis sinceræ finem neque positive intendat, neque obtineat.

Ab his autem plethora augmentum capit, præcipue si reliquæ causæ proximiores concurrant, caulamque impulsivam repetitarum commotionum constituit.

XLVII.

Occasionales causæ esse possunt variæ, quæ vel orgasmum sanguinis excitare, vel motum ipsius specialiter ad pectus invitare possunt.

SCHOL.

Ad priorem classem pertinent potus spirituosus & inebriativi, nec non corporis motus exæstuatorii, a quibus vel particule sulphuræ agiles, in sanguine jam præsentibus, in motum intestinum rapiuntur: vel novis accidentibus augentur.

Ad posteriorem referimus motus speciales, qui cum pectoris peculiari nisu suscipiuntur, & quibus in specie sanguinis major ad pectus decubitus invitatur: quorum pertinent ponderum graviorum cum pectoris nisu elevationes & gestationes, cantationes, vociferationes, & instrumentorum musicorum, flatu dirigendorum, abusus.

Phthisis.

XLVIII.

Phthisis est pulmonum in sua substantia ulcerosa corruptio, sub ulceratæ materiæ rejectione per tussim, consumptione totius corporis tabida, & febre hecticoidea sese manifestans.

SCHOL.

Consistit enim ipsius phthiseos verum formale sub initio quidem in dispositione pulmonum proxima ad ulcerationem, in majore autem ipsius progressu & perfectione, in actuali læsione continuitatis substantiæ

pulmonalis ulceratoria, erosione sua successively latius serpente, pulmonumque substantiam depascente: id quod maxime testatur ipsius materiæ ulcerosæ partim per tussim rejectio, partim in thorace & pulmonibus post mortem phthysicorum, reperta præsentia.

XLIX.

Subiectum phthysicos generale constituunt ut plurimum juvenes & adolescentes.

SCHOL.

Hippocrates phthysicos subiecta specialiter determinat, quod intra ætatis annum 18. & 35. occurrant. Ubi tamen sensus non est, quod alius ætatis personæ plane nunquam phthysi laborent, aut laborare possint; sed quamvis & juniores & seniores phthysici reperiantur, quod tamen hi non facile phthysici evadant ab illa congestionum internarum causa, sed potius ab aliis magis extraneis & occasionalibus, aut seniores ex ætate antecedente phthysin jamjam reportaverint, neque tam facile aut frequenter, quam dictæ ætatis personæ occurrant.

L.

Specialius subiectum phthysicos constituunt viri præ fœminis.

SCHOL.

Neque hic absolute sermo est, quod nullæ dentur fœminæ phthysicæ, sed docet nos quotidiana observatio, quod fœminæ phthysicæ longè rariores sint quoad numerum, in comparatione ad viros. Rationes hujus observationis si evictas quis desideret, illum ad dissertationem sub nostro præsidio habitam: de causis infrequentiæ phthysicos in sexu sequiore, remittimus.

LI.

Pars specialiter affecta alia non est quam pulmones.

SCHOL.

Comprehendimus hic totam pulmonum substantiam, cum autopsia multiplex nos doceat, vesiculas membranaceas, æque ac vascula sanguifera, & bronchiorum pulmonalium processus erodi, atque ulcerationi subjici, prout hoc non modo ex rejectione substantiæ parenchymaticæ sub tussi, sed etiam ex apertione phthysicorum defunctorum patescit.

LII.

Causa proxima & materialis hujus lesionis pulmonum in sua continuitate, est sanguinis in pulmonum parenchymate stagnantis, aut extravasati portio, in corruptionem falsam abiens, ac ulcerosam, acrimonia sua indies & per moram temporis pulmonum substantiam teneriorem aggrediens, erodens, & secum in corruptionem similem trabens.

SCHOL.

Notum quidem est ex iis, quæ alibi diximus, sanguinem extra motum fluxilitatis positum ac extravasatum, accedente præcipue calore, facillimo negotio in corruptionem putredinosa-sphacelosa, vel si res melius cedat, in apostematicam transire, prout in inflammationibus id satis frequenter videri licet. Quod autem hæc sanguinis stagnantis, aut subsistentis portio non in similem corruptionem ruat, sed in ulcerosam falsam, id dependet a materiali concursu humorum lymphatico-serosorum, qui in partibus membranaceis & glandulosis hic loci ordinarie fecernuntur, ideoque facili negotio sanguineæ stasi sese immiscunt, atque corruptionis motum fermentativo-putredinosum activum & agilem invertunt, infringunt, ac tardiores reddunt, ita, ut materia sanguinea, cum seroso-lymphali permixta, proprie ulcerationis hujus causam proximam materialem constituat.

LIII.

Causa proximior antecedens est vel simplicior, vebemens tamen & pertinax, sanguinis congestio & diuturnior in pulmonibus detentio restagnatoria: vel actualis extravasatio, sub hæmoptijca excretionem contingens.

SCHOL.

Sub illa enim partes membranaceæ distenduntur, relaxantur, & lymphatico-serosis decubitibus ansam majorem præbent: sub hac vero fit, ut cessante hæmoptysi, portio quædam sanguinis extravasati intra pulmones subsistat, & propter deficientem ulteriorem motum progressivum coaguletur, primamque ad corruptionem dispositionem subeat,

quæ per se ad inducendam læsionem pulmonis ulteriorem sufficere posset: præterea tamen ulterius sæpe augetur, si forsitan novæ & repetitæ restrictoriæ congestiones e reliquo corpore ad pulmones, vel sub recrudescente hæmoptysi, vel sine hac ex consuetudine motuum, imo interdum sub intentione qualiscunque discussionis & resolutionis partis subsistentis accedant.

LIV.

Ut remotiorem causam antecedentem hic considerare possimus plethoram, vel physica mole peccantem, vel commotam, cum omnibus illis causis, quæ plethoram augere, fovere & commovere possunt.

SCHOL.

Plethora enim ut causa communis & continens congestionum & restagnationum est consideranda: ad reliquarum vero classem refertur diætâ lautâ, plena, cum vita otiosa, plethoram fovente; magis specialiter autem huc referre possumus ex diæreticis, potus vinosos, spirituosos, abusive assumptos, qui partim plethoram in genere commovere, partim majorem humoribus discrasiam sulphureo-acrem contrahere solent.

LV.

Aliquando etiam tam adstringentium, quam expectorantium intempestivus usus, ad hanc causarum classem referri meretur.

SCHOL.

Priorum quidem in eo casu, ubi actualis hæmoptysis præcessit, & per ejusmodi remedia repente sedata fuit, quo fit, ut itidem portiones extravasatæ facile incarcerationentur, coagulentur, & ad subeundam corruptelam disponantur.

Posteriorum vero, quando ex errore medico sub congestionibus sanguineis oppletoriis, & hinc subsequente tussi, sive sicca, sive humida, expectorantia diuturno usu adhibentur, quo fit, ut tonus partium fibroso-membranacearum relaxetur, debilitetur, decubitus humiditatis ferosæ ad pulmones invitetur, ejusque corruptio salsa acris, his partibus maxime noxia, mora temporis inducatur, quæ postmodum exulcerationem dictarum partium producit.

LVI.

Non minus huc pertinent excretionum sanguinearum progressarum suppressiones: aut hæreditaria dispositio.

SCHOL.

Ratione primi itaque in considerationem veniunt, in utroque sexu hæmorrhagiæ narium, præcipue si largiores, imo enormes fuerint, & postmodum penitus supprimantur, manente statu plethorico: in sequiore vero sexu negotium menstruum turbatum, quod aliquando regurgitationibus ad pectus, & excretioni hæmoptycæ ansam præbet.

Dispositio tandem hæreditaria, partim in partium solidarum conformatione congenita, partim in simili cum parentibus dispositione ad motus consistens, multum hic quoque confert, si nempe reliquæ causæ proximiores accedant, ut tanto promptius atque facilius hæ in actum deducantur, aut noxios effectus edant.

LVII.

Ad occasionales causas maxime referimus potus frigidos, intempestive assumtos: motus corporis exagitationios, pectorisque concussorios: ut & exhalationes corrosivas causticas, sub respiratione attractas.

SCHOL.

Nocent potus frigidi, post exagitationem & exæstuationem corporis vehementiorem assumti, præprimis glaciati, sanguinem & humores coagulando, stasesque repentinas excitando.

Motus corporis violentiores, tam sanguinis orgasmum concitando, quam eundem in pulmones vehementius, magis impellendo, quam transpello, aliquando sanitati adversantur: ante omnia autem ejusmodi motus huic adfectui favent, sub quibus pectus in specie afficitur: quorum pertinent ponderum graviorum gestationes aut elevationes, pectoris contusiones, quibus vel vasculi cujusdam ruptura, extravasatio, & stasis humorum provocatur; vel ad minimum humorum decubitus invitatur: quo intuitu etiam considerationem meretur tussis violentior aut diuturnior, motu concussorio & expansorio pulmones ad majorem receptivitatem materiæ congestæ & allabentis disponens.

Exhalationes corrosivas & causticas quod attinet, aliquando contingit, ut vel a lithantracum fumo, vel in metallifodinis, aut laboratorii chymicis, ejusmodi exhalationes cum respiratione attractæ, pulmones feriant, eorumque substantiam lædant.

Nec possumus, quin pulverum gypseorum partes per respirationem attractas hic accusemus; quippe quæ tunicas constringendo, stagnationes & stases hinc inde in pulmonibus excitant, eoque ipso dispositionem ad phthisin relinquunt.

Dolores nephritici spurii.

LVIII.

Dolores nephriticos spurios vocamus illos, qui sub specie dolorum tractoriorum, contusoriorum, spasticorum, intercurrentium quoque lancinatoriorum, in regione lumbari atque renali, transitorie quidem, sed frequentius recurrendo, sese exerunt; sæpeque a motu corporis flexorio, aut alio exacerbantur, & pro veris nephriticis aut calculosis, qui tamen non sunt, explicantur.

SCHOL.

Quemadmodum de congestionibus sanguineis completis, ad pectus fientibus, asseruimus, quod infrequentiores sint, ita ex opposito magis familiares sunt, sicut excretiones, ita quoque congestiones in abdominis regione, & circa ipsius viscera, tam venæ cavæ, quam venæ portæ, & quidem huic præcipue, contigua.

Si circa venæ cavæ viscera oriantur congestiones, respiciunt ut plurimum negotium hæmorrhoidum externarum, cum autem hæc rarius ad perruptionem sinceram, propter loci excretionis inconvenientiam, perveniant, tanto promptius faciliusque succedunt regurgitationes congestoriæ & stagnatoriæ ad partes confines: unde tunc facillime patiuntur renes, qui variis affectibus molestis ex hoc fundamento subjiuntur, & quidem hoc præcipue in principio congestionum, circa abdomen obtingentium, & a pectore successive descendentium, per simpliciores infarctus, partim in ipsis renibus, partim in musculis, iisdem proxime vicinis.

LIX.

Subjectum horum dolorum constituunt persona plethorica, ætatem ut plurimum agentes virilem viridiorem.

SCHOL.

Circa hanc enim ætatem ordinariæ sanguinis motus congestorii successive descendunt a pectore, versus inferiores partes, & ad venæ cavæ confinia: plethoricus autem status, materiam congestionis ipsam, facilioremque congestiorum motuum occasionem suppeditat.

LX.

Subjectum speciale horum dolorum constituunt partim renes, partim musculi vicini.

SCHOL.

Non equidem omni tempore utraq; pars simul patitur, sed alterutra; si enim motus illi congestorii sanguinis profundius circa partes internas hæreant, tunc magis ab infarctu aut regurgitatione afficiuntur renes, si autem extrinsecus magis motus illi versentur, musculi etiam lumborum regionem occupantes, principaliter patiuntur: ita tamen, ut una pars alteram facili negotio in consensum trahat dolorum.

LXI.

Causam hic proximam materialem aliam baud agnoscimus, quam sanguinem circa renum confinia restagnantem atque congestum, sub intentione natura, excretionem hæmorrhoidalem forsitan per externa vasa hæmorrhoidalia provocandi.

SCHOL.

Quod enim vasa hæmorrhoidalia externa connexionem aliquam habeant cum venâ cava, atque visceribus cum hac connexis, nemo est, qui dubitat: si itaque motus ad vasa hæmorrhoidalia externa quidem tendant, excretio autem ob integumentorum densitatem procedere nequeat, facile major per venam cavam ad renes restagnare potest sanguinis copia, præcipue si forsitan ex causis occasionalibus spasticæ tractiones supra renes præsto sint, ulteriorem promptum regressum impediens,

Hinc

Hinc si molimina hæc congestoria vehementiora existant, diutius persistant, aut a causis occasionalibus specialius foveantur, ut ad perruptionem sanguineam hic perveniant, facile hinc ortum ducit mictus cruentus, de quo sub hæmorrhagiis locuti sumus, quando nempe a vasis hæmorrhoidalibus externis, exitum sanguini non concedentibus, sanguis ad venæ cavæ truncum, eique adjacentes emulgentes venas, renesque regurgitat, atque perruptionis locum invenit, ut per pelvim & uretheres ad vesicam defluere possit; vel quando in proxima vicinia, per illa vasa, quæ ab iliacis ad vesicam properant, atque cum hæmorrhoidalibus externis connexionem habent, sanguis ad vesicam retrocedit, aut transit, dicta vasa expandit, atque in vesicam proxime effunditur: quod tamen non ita familiariter contingit, propter densiorem vesicæ, præ renibus structuram, minoremque horum vasorum capacitatem.

Quod si vero hæc perruptione non succedat, congestiones tamen ad & circa renes sæpius repetantur, aut diutius continentur, facili negotio hinc ortum capit nephritis simplex, vel levior infarctus inflammatorius, in exteriori quasi renum substantia hærens, variis quidem symptomatibus molestis stipatus, sed facilius cedens, & non ita prompte in corruptionem, sanguineis stasibus familiarem, proclivis, quamvis alia consecutaria, non minus molesta, ac sæpius periculosa & fontica, haud raro post se relinquat.

Nephritis calculosa & calculus renalis.

LXII.

Nephritis, quam calculosam vocamus, non est morbus per se existens, sed symptoma, a calculo renali causatum.

SCHOL.

Quamquam enim nephritis simplex inter inflammationes locum suum habeat, & hoc respectu in pathologia æque ac in praxi separatim ut morbus considerari debeat, nihilominus tamen illa distinguitur a nephritide calculosa, eam ob rationem, quod hic calculus, aut sabulum calculosum, morbum primum constituat, suæque præsentia dolores nephritico-inflammatorios excitet, & tanquam symptoma producat. Unde hic

hic loci nephritis nihil aliud est, quam inflammatio symptomatica cum dolore in rene alterutro, a calculo aut sabulo calculoso, intra substantiam renum hærente, causata atque excitata.

LXIII.

Calculus renalis est concretio substantia lymphatico-serosa cum salso-pingui, in limosam materiam, a prævia renum exulceratione leviore ortum ducens.

SCHOL.

Hæc materia limosa, si in renibus per tempus notabile quieta manet, & humiditas ab illa secedit, successive exsiccat in substantiam friabilem, arenosam, sub sabuli titulo sæpissime cum urina prodeuntem. Quando autem diutius in renum cavitate persistit, & successu temporis, stillante semper illa materia mucido-lymphatica, per coacervationem quasi crustarum aut lamellarum augmentum capit, his lamellis sibi invicem adhærentibus & cohærentibus, majus concrementum inde emergit, quod demum calculi renalis nomen gerit.

LXIV.

Subiectum calculi renalis ordinarie sunt viri præ fœminis, iique plethorici, sanguinei, aut sanguineo-cholerici.

SCHOL.

Non equidem asserimus, quasi sexus sequior plane liber sit a calculi renalis proventu, sed infrequentiam saltem majorem indigitamus, & quidem ex iisdem fere causis & rationibus, quas circa phthisin allegavimus: unde maxime evenit, quod fœminæ ut plurimum tum demum nephriticæ & calculosæ evadant, quando menses cessare incipiunt; aut, si maturius ab hoc malo vexentur, dispositio hæreditaria vel menstrui fluxus errores subsint.

Temperamenta vero nominata quod attinet, illa præ reliquis partim ad statum plethoricum inclinant, causamque remotiorem suppeditant: partim laxitate texturæ & stricturæ partium fibrosarum facilius stagnationem recipiunt, nec non ad motus congestorios suscipiendum prona existunt.

LXV.

Partem affectam, in qua calculus renalis generatur, constituunt renes.

SCHOL.

Quando enim congestio sanguinea ad renes, vel sæpe, vel diu, & pertinacius contingit, renum substantia facile dilatatur, expanditur, atque in tono suo debilitatur, unde simul tunc proficiscitur major faciliorque humorum quoque seroso-lymphaticorum ad has partes decubitus atque affluxus, quippe quorum ex parte secretioni renes sunt dicati: e quibus adparet, æque facile serosam stasin hic intra substantiam renalem contingere, eamque facillimo negotio in corruptionem falsam degenerare, quæ haud difficulter renalis substantiæ interioris læsionem superficialiariam ulceratoriam producere apta est.

LXVI.

Causa materialis proxima calculi renalis est substantia lymphatico-serosa, cum substantia urinae salino-pingui in concretum tale lapidosum concrefcens, atque topbaceum tale magma formans.

SCHOL.

Facta enim superius dicto modo superficiali ulceratione in aliqua renis parte, perpetua ibi contingit transudatio humoris lymphatico-serosi, cui accedit ex urina perpetuo secreta, falsedo pinguis, quæ cum illo coalescens, materiam limosam atque tenaciorem format, sub urinae excretionem frequentius sese exferentem, & tandem, dilabente humiditate aquea, friabile aut solidescens corpus formantem.

LXVII.

Causa antecedens proximior est ipsa in renibus facta læsio continuitatis, per ulcerationem leniorem inducta.

SCHOL.

Et hæc quidem ortum ducens a congestione ad renes, tam sanguinis, quam cum sanguine humoris lymphatico-serosi, e quorum stagnatione permixta corruptio falsa & ulcerascens ortum duxit.

LXVIII.

LXVIII.

Remotiorem & procatarteticam causam constituunt tam molimina hæmorrhoidalia, progressum non invenientia, quam hæmorrhoides alias consuetæ, nunc suppressæ.

SCHOL.

Prius quidem maxime contingit sub negotio hæmorrhoidum externarum, quippe quod ordinarie quasi in moliminibus sine successu consistit, unde tanto facilius sanguinis regurgitationes per venam cavam ad renes ortum ducunt, calculumque producunt. Alterum potius intelligendum est de hæmorrhoidibus internis, quando ante illarum proventum forsân calculosi insultus adfuerunt, per hæmorrhoidalem fluxum sedati, ab illarum suppressione vero iterum excitati.

LXIX.

Occasionales causæ, a diætâ & regimine desumendæ, sunt variæ.

SCHOL.

Referimus autem ad hanc classẽ 1. diætã, tam nimis calidã, atque vinosã lautã, orgasticis sanguinis commotionibus ansã præbentem, quam salinã nimis & dispeptã, cruditatibus mucidis & viscidis viã sternentem.

2. Motus corporis exæstuatorios universãliores, in specie autem renũ succussatorios, per equitationes atque vecturas, quibus decubitus sanguinei magis ad renes invitantur, & contumaciore congectiones provocantur.

3. Medicationes improvidas atque intempestivas, per remedia calidiora lithonryptica & diuretica, interne & externe applicata, quibus motus ejusmodi exagitorii in specie ad & circa partes affectas invitantur.

4. Dispositionem hæreditariã, quibus omnibus ultimo loco adjungimus animi pathemata iracunda atque terrificã, non quidem eo respectu, quasi ad producendum calculum positive atque directe aliquid facerent, sed quatenus potius exacerbationi & recursum paroxysmorum calculosorum inferviunt ac favent.

Renum apostema & ulcus.

LXX.

Apostema aut abscessus renum est collectio materiae purulenta intra substantiam renalem, a stasi sanguinea, in corruptionem apostematicam abeunte, profundiore.

LXXI.

Ulcus renale est collectio materiae sanioso-ulcerosa intra renum substantiam, a stasi serosa-sanguinea profundiori, in corruptionem salsam ulcerosam transgressa.

SCHOL.

Generaliter uterque affectus ab iisdem materialibus antecedentibus, nec non plurimis occasionalibus causis, ortum ducit, a quibus antecedentem deduximus; ita ut particularum hic pathologiam repetere haud necesse sit: interim tamen intercedit gradus differentiae, ratione ipsius congestionis in se spectatae: sicut enim in calculo renali stasin illam magis circa interiorem renum superficiem, & in substantia medullari, suspicari licet, quae levem exulcerationem aut excoriationem quasi post se trahit, ita in his affectibus in genere, profundioram veramque stasin humorum in substantia renum corticali supponere fas est, quae corruptio in eis speciem subit.

LXXII.

Quamvis generaliter eadem subsit utriusque affectus causa antecedens, nihilominus tamen specifica affectuum differentia a causa specialissima diversa dependet.

SCHOL.

Ad apostema enim requiritur magis congestio purior sanguinea, quae praegressa inflammatione in abscessum transit, atque in materiam purulentam transmutatur, quae vel diu intra membranas renum detinetur, vel interiorem perumpendo sub urinae excretionem ad vesicam descendit, & per illam simul excernitur.

Ex opposito ad ulceris veri formationem requiritur sub illa stasi sanguinea accessus materiae lymphatico serosae in largiore quantitate, quae

quæ salina sua indole aliam corruptionis speciem subit, dum activas alias atque sulphureas sanguinis particulas muciditate sua involvit, earum agilitatem invertit, ideoque corruptionem salfam prævalere facit, quæ tardius procedendo, substantiæ renali inimica existit, eamque erodendo ac successive depascendo aggreditur, idemque cum apostemate fatum habet, ut vel diutius intra membranas renales hæreat, vel exesa tandem interiore, ad pelvim & ureteres, & per hos ad vesicam delabatur, e qua sub urinæ emissionem simul sub forma mucii quasi tenacioris & saniosi excernitur.

Hæmorrhoides cœcæ.

LXXIII.

Hæmorrhoides cœcæ sunt intumescencia vasorum hæmorrhoidalium externorum, a sanguine in illis stagnante, ut vesicularum instar circa limbum intestini recti, turgent, tument, & pro re nata dolent, imo inflammentur.

SCHOL.

Hæmorrhoides has cœcæ ab externis vasis hæmorrhoidalibus dependere, testatur ipse aspectus, dum in ambitu externo intestini recti hærent, quorsum ultimæ in hac regione venæ cavæ propagines, ab iliicis internis provenientes, terminantur, atque sub illa tumescencia tanto facilius sedem suam diutius occupant, quo magis ab integumentorum externorum densitate, earum perruptio & sanguinis fluxus impeditur.

LXXIV.

Distinguuntur hæmorrhoides cœcæ in turgent, & tumentes ac dolentes.

SCHOL.

Turgent ex eo agnoscuntur, quando vascula, sanguine repleta, ab infarctu hoc quidem turgent, mollitiem tamen sub tactu monstrant, sanguine quasi livido per cuticulam ambientem transparente, nec dolorem intensum ac acerbum inducunt: cum ex opposito tumentes atque dolentes non modo infarctum, sed stasin sanguineam veram incarceratam pro fundamento habeant, verumque quasi furunculum majorem hic constituent,

tuant, cruciatus summos, cum inflammatione ac dolore pulsatili lancinante ardente producant.

LXXV.

Subjecta affectus hujus molesti sunt ut plurimum atatis virilis personæ, plethorica, & viri præ fœminis.

SCHOL.

Ætatem quod concernit, quatenus huc conspirat, fundamentum positum est in legibus naturalibus congestiorum & excretiorum moruum, de quibus alibi jam dictum est: quod autem sexus nobilior magis sit expositus huic affectui, id maxime dependet ab evacuationibus menstruis, sequiori sexui familiaribus, & in nobiliore deficientibus. Interim tamen fœminæ aliquando etiam experiuntur hæmorrhoides cœcas, præcipue turgentes, in statu gravido, a compressione vasorum iliacorum, regressum sanguinis impediente.

LXXVI.

Pars affecta sunt venæ hæmorrhoidales externa, ita tamen, ut ambiens cutis externa, anique sphincter, in consensum trabantur doloris.

SCHOL.

Si enim congestorii motus tractu temporis atque annorum circa venam cavam deorsum magis tendant, aut superiora non petant, neque propinquior, neque commodior ipsis suppetit locus, quam circa intestinum rectum, ejusque limbum exteriorem, in quo hæmorrhoidales venæ externæ terminantur, tanquam ultimæ venæ cavæ in hac regione propagines, ab iliâ internis provenientes.

LXXVII.

Causam materialem proximam constituit sanguis in venis hæmorrhoidalibus, stagnans in turgentibus: stasi autem vera correptus in tumentibus.

SCHOL.

Testatur enim de sola restagnatione sanguinis, tuberculorum molities, faciliorque discussio cum minore dolore; quippe quæ conjunctim fluxilitatem sanguinis indicant: sicut ex opposito stasi ipsam, tuberculorum

lorum durities, gravissimus dolor, & quidem pulsatilis, de transitu in suppurationem testans, declarant.

LXXVIII.

Causæ antecedentes generaliores, in moliminibus congestoriis, & restagnatoriis fundatæ, facile ex antecedentibus repeti & applicari possunt.

LXXIX.

Occasionales causas merito ponimus, partim in externo motu sanguinis ad hæc loca invitatorio, partim in vasorum iliacorum internorum compressione: partim denique in præpostera medicatione interna.

SCHOL.

Primum contingit per equitationes diuturnas, sæpius repetitas, aut super ephippia molesta, atque incommode fabrefacta celebratas, quibus hæ partes speciatim atteruntur, nec non in tono suo debilitantur, ut decubitus tanto majorem locum concedant, qui tanto facilius procedunt ac succedunt, si forsitan in superiore regione ex alia quacunque causa, vel spastica restrictio, vel passiva compressio vasorum, qualis a scybalis induratis oriri solet, concurrat.

Alterum præcipue evenit apud foeminas gravidas, quando imprimis sub ultimo gestationis tempore, a mole foetus grandioris dicta vasa, æque ac ipsa vasa hæmorrhoidalia externa comprimuntur, eoque ipso sanguinis regressus sufflamatur, ejusque redundantia ad vasa infima intestini producitur.

Tertium observare licet, post usum præposterum aut nimium remedium aloëticorum aut crocatorum & elleborinorum, quippe quæ præcipue in statu plethorico, sanguinem partim generaliter turgefaciunt, partim magis specialiter quoque ad intestinum rectum promovent.

Malum hypochondriacum, & hystericum.

LXXX.

Malum hypochondriacum, & hystericum consistit in syndrome

drome motuum anomalorum sanguinis, circa systema venæ portæ variis restagnationibus, varia quoque multaque symptomata spastica & flatulenta pro diversitate partium affectarum, & sub-jectorum, secum ferente.

SCHOL.

Cum enim vena portæ situm suum habeat in abdomine, partibusque in hac cavitate contentis plurimis ac principalioribus vasa venosa largiatur, neque cum reliquo systemate venoso immediatum commercium habeat, quod ad promptiorem sanguinis progressum continuandum sufficeret, facili negotio ex variis restagnationibus & regurgitationibus ipsius, tot tantaque symptomata molesta, in abdomine & sub hypochondriis oriuntur, prout nempe una aut altera pars ibi contenta, præ altera patitur. Ita enim, si intestina magis feriat congestio, in universo abdomine sese exerunt spastica illæ motitationes, tractiones, flatulentia, colicæ passionis: si circa hepar magis hæreat congestio, hujus infarctus, dextrique hypochondrii expansio sequitur. Quodsi vero ad lienem regurgitet sanguis, facilius in sinistro hypochondrio sentiuntur molestia, id quod etiam in utroque latere evenit, si ex intestinis speciatim colon præ reliquis afficiatur.

Si altius ascendit congestio, circa ventriculum ejusque confinia, molesta sese exerunt symptomata, ibique flatulentia anoterica, spasticis torsionibus, pressionibus, tensionibus, nec ita raro ipso vomitu cruento sese manifestant. Ad intestinum rectum vero, aut uterum se extendens congestio sanguinea, nec promptum liberumque exitum inveniens, dolores tractorios, spasticos, rheumaticos, pressorios tensivos producit, in regione ossis sacri, intestini recti, aut pubis, & ex omnibus hisce circumstantiis satis demonstratur, fundamentum pathologicum omnium horum pathematum quærendum esse in nexu congestionum sanguinearum, circa venam portæ obviarum.

LXXXI.

Denominatio hujus adfectus desumpta est partim a loco corporis, in quo agrotantes potissima symptomata experiuntur molesta, partim a parte speciali, qua vulgo in consensum trahi creditur.

SCHOL.

SCHOL.

Hypochondriaca enim passio dicitur, quoniam in hypochondrium regione, sub costis spuriiis maximas tragœdias, spasticis tractionibus, ac flatulentis colicisque pathematibus ludit, a visceribus, sub hypochondriis situm habentibus, potissimum afflictis.

Hysterica autem passio vocatur, quoniam in sexu sequiore, uterus, græcis *ὑστέρα*, vel *ὑστέρα* dictus, una afficitur, atque in consensum trahitur, ita ut ab illius afflictione, reliqua pathemata vel excitentur, vel graviora reddantur: unde strictiori nomine hypochondriacæ passionis titulum apud viros, hystericae vero apud fœminas tuetur, quamquam de cætero essentialiter affectus sit idem & unus.

LXXXII.

Subiecta hypochondriaci mali, strictiore termino sumti, 1. viri sunt præ fœminis, sicut hysterici mali subiecta solitarie fœminæ constituunt. 2. Respectu temperamentorum illæ maxime affliguntur personæ, quæ ad melancholicum inclinant, aut potissimum de illo participant, 3. Ratione ætatis tales maxime observantur personæ, huic malo subiectæ, quæ annum circiter vigesimum, aut vigesimum quintum agunt, simulque plethorica existunt.

SCHOL.

1. Primum assertum fundatum est in distinctione superius suppositata, & a parte specialius affecta desumpta, magisque ad definitionem nominalem spectat.

2. Alterum, fundamentum suum habet in conditione partium fluidarum & solidarum, his temperamentis magis minusve familiari, progressum sanguinis per hæc loca impeditiorem reddente, partim a materiæ movendæ spissitudine, partim a solidarum partium faciliore strictura dependente.

3. Ultimum pro rationis fundamento supponit consuetum naturæ ordinem, quo molimina congestoria & restagnatoria sanguinis circa hæc tempora, magis magisque versus abdomen vergunt, ideoque hisce pathematibus prima principia largiri possunt. Ubi tamen, ratione fœ-

minarum malique hysterici, non possumus, quin aliquam exceptionem addamus: quod nempe hæ, quamdiu mensium negotium apud illas viget, haud facile huic malo subjiciantur, sed tum demum ab illo vexentur, quando circa mensium cessationem versantur, eamve passæ sunt.

LXXXIII.

Subjectum speciale unicum & certum hujus adfectus determinari nequit, cum plures in abdomine situm habentes partes, aliquando conjunctim, aliquando seorsim adsiciantur, pro diversitate motuum atque symptomatum presentium, aut concurrentium.

SCHOL.

Fundamenti loco enim hic notandum est, quod vena portæ situm suum suamque distributionem habeat per totum mesenterium & mesocolon, ibique dividatur in truncum, ramos suos potissimum ad hepar exporrigentem, atque in illo innumeris ramificationibus sese explicantem, ante sui ingressum vero in hepar, partim venam gastricam dextram, partim duodenalem, & aliquando pancreaticam, emittentem: & in ramos duos, quorum dexter omnes intestinorum mesaraicas venas, cum epiploica dextra, & hæmorrhoidali interna; sinister vero, qui etiam splenicus vocatur, & lienem adit, tam gastricas, quam epiploicas varias, gastro epiploicas, coronariam ventriculi, vasa brevia, & ordinarie pancreaticam, aliquando etiam extra ordinem, hæmorrhoidalem internam format atque constituit.

Ab hæmorrhoidali interna quoque proficiscuntur in sexu sequiori famuli ad uterum, cum reliquis ipsius vasis sese miscentes. E qua venæ portæ distributione facile elucescit, variis in locis ac partibus ei contiguas, non modo congestiones restagnatorias, sed & perruptiones & excretiones sinceri sanguinis contingere posse: siquidem abhinc dependet excretio sanguinis sincera per ventriculum sub vomitu cruento, per vasa tam previa, quam reliqua gastrica, succedente: per intestinum rectum sub hæmorrhoidum internarum fluxu, & tandem per uterum, sub fluxu tam menstruo, quam lochiali.

Harum

Harum excretionum ultimæ tres ita comparatæ sunt, ut placide & ordinate, sine molestiis succedere, statumque ordinem in adfuetis servare possint, & soleant, nisi impedimentum aliquod vel ex humoris, vel ex viarum vitio intercedat. Si autem impedimentum tale in uno alterove subjecto occurrat, hæc excretionem per inferiora celebrandas, sufflaminans, cæteroquin tamen materia excernenda & evacuanda quantitate abundet, restagnatio & regurgitatio facili negotio ad superiora V. P. vasa contingit, eaque sanguine infarciuntur, & turgent, quod fit in intestinorum tractu & mesenterio, circa hepar, lienem, pancreas, atque ventriculum ipsum, vid. Schol. Th. LXXX.

LXXXIV.

Causam materialem & principaliorem molesti hujus affectus declaramus sanguinem, circa consinia venæ portæ stagnantem, hinc inde regurgitantem: minus principalem vero, primarum viarum cruditates, flatibus ansam præbentem, ita ut una harum causarum alteram facile in actum deducat.

SCHOL.

Sanguinem quod attinet, hic ille peccare potest, tam generali abundantia, a qua etiam horum vasorum infarctus atque repletio dependet, ipsius promptum progressum impediens: quam spissitudine, tanto magis progressum per hanc venam ejusque vasa exiliora sufflaminante.

Primarum viarum cruditates in tantum hic conspirant, ut non modo humoribus etiam plures ad spissitudinem disponentes particulas largiantur, sanguinemque magis impurum reddant; sed cum ex illis primario flatu ortum capiant, hi ventriculum & intestina expandunt, expansione partim symptomata molesta creant, partim vasa sanguifera, substantiæ intestinorum interspersa, comprimunt, sanguinis per illa motum impediunt, restagnationes ad partes vicinas causantur, & ad spasticas stricturas motionesque primam præbent occasionem.

LXXXV.

Causam antecedentem proximiorē querere licet, in viscerum abdominis partim atonia, partim strictione.

SCHOL.

Respectu ventriculi & intestinorum enim ordinarie concurren-
tia, undecunque illa etiam orta fuerit; hac enim præsentē, non modo
ipsis flatibus locum, sed sanguini quoque, per vasa, illorum substan-
tiam perreptantia, adveniēti, liberius stagnandi spatium concedunt,
unde vasa ipsa infarctum patiuntur, distenduntur, majusque sanguini
spatium largiuntur. In liene non minus adest aliquando ejusmodi ato-
nia & relaxatio, ita ut haud raro infletur atque turgescat.

Respectu reliquorum viscerum, hepatis puta, pancreaticis, uteri,
nec non ipsius quoque lienis, frequentissime occurrunt illorum constri-
ctiones & angustationes præternaturales, quæ promptum sanguinis tran-
situm impediunt, eamque ad regurgitandum versus intestina disponunt;
unde in his reciproci spasmi oriuntur, qui iterum ad flatuum, si non
productionem, tamen circumagitationem vagam atque molestam di-
sponunt.

LXXXVI.

*Ad remotiores antecedentes causas referimus 1. Tempera-
mentum ut plurimum melancholicum, aut de illo maxime parti-
cipans. 2. Diætæ vitia. 3. Potuum defectum. 4. Præposteras
aliquando commissas aliorum morborum prægressorum curationes.*

SCHOL.

1. Melancholicum temperamentum præcipue, tam sanguinis spissi-
tudine, quam fibrarum rigiditate laborat; cui succedit cholericum, si
illi jungatur, cum ad motuum spasticorum exacerbationes sit admodum
pronus.

2. Diætam hic potissimum in genere accusamus, ex parte plenam
lautamque, plethoram foventem & augmentem: ex parte etiam dissep-
& viscidam, crasim sanguinis & humorum invertentem, multasque im-
puritates, obstructionibus viscerum faventes, suppeditantem.

3. Spe

3. Specialiter magis hic symbolum confert potuū sufficientium aut sufficienter diluentium defectus, quo fluxilitas sanguinis imminuitur.

4. Refertur huc merito præposterus adstringentium abusus, sive illa adhibita sint in curatione hæmorrhagarum, sive alvi profluviolorum, sive denique febrium, præcipue quartanæ, quippe quæ vasa visceraque constringunt, & coarctando sanguinis progressum impediunt.

LXXXVII.

Ut occasionales causas consideramus, tam vite genus sedentarium & speculabundum, quam animi pathemata graviora.

SCHOL.

Illud enim vel simpliciter statum plethoricum, vel per secretionum & excretionum sufflaminationem, variarum heterogenearum partium augmentum fovet.

Hæc inter præcipue ira, mœror, ac terror sunt nominandi. Sicut enim ira ad varias motuum exagitationum anomalias producendas apta est, ita mœror ac terror præcipue ad restrictiones spasticas, motuum præposteras remissiones & suppressiones, humorumque condensationes, ac secretionum debitarum sufflaminationes disponunt, eoque ipso varios viscerum infarctus producant.

Scirrhus hepatis atque lienis.

LXXXVIII.

Scirrhus horum viscerum est tumor illorum induratus, ordinarie tactu etiam dignoscendus, ab incarceratione, stasi & exsiccatione humorum in ipsis ortus.

SCHOL.

Conjungimus, non sine ratione, utriusque visceris scirrhum in hæc tractatione, quoniam essentialiter, neque ratione formalitatis, neque respectu causarum differunt, sed differentia intercedens in sola parte specialiter affecta fundata est. Quod autem hic scirrhus tumor sit, docemur ab intumescencia & elevatione non modo visceris nominati, sed simul

successu temporis, hypochondriorum & regionis particularis, ubi viscus alterutrum situm habet, nec non ex ipsius duritie non modo continua, sed successively increbescens, quæ durities increbescens & permanens, sine permutatione in statum apostematicum aut ulcerosum, primarium & cardinale signum constituit scirrhi.

LXXXIX.

Distinguitur scirrhus in exquisitum, & non exquisitum.

SCHOL.

Desumitur hæc distinctio partim ab indole, partim a durationis tempore. Exquisitus enim, aut inveteratus ac indolens scirrhus ille dicitur, qui diuturniore temporis mora eo pervenit, ut materia incarcerata scirrhum producens, extra omnem motum localem posita sit; neque in parte adfecta motus tractorii, & hinc sensationes dolorificæ amplius percipiuntur; cum ex opposito scirrhus non exquisitus, dolens, aut incipiens, ille audiatur, qui adhuc magis in fieri constitutus est, & ubi, materia aliquatenus adhuc mobili existente, motus in parte adfecta adhuc sentiuntur intercurrentes, & ab illis dependentes puncturæ aut dolores per vices recurrentes, sub quo statu durities quoque quoad gradum minor observatur.

XC.

Porro scirrhus distinguitur in sanguineum & phlegmaticum.

SCHOL.

Hæc distinctio a causæ materialis diversitate desumpta, potissimum fundamentum habet in diversitate temperamenti subjectorum, secundum quam vel sanguis purior stasi correptus ac incarceratus scirrhum sanguineum, materia serosa mucida autem sanguini præpollenter admixta, phlegmaticum scirrhum producit. Id quod etiam majore jure adplicari potest ad hepatis scirrhum, præ scirrho lienis: cum notissimum sit, hepar, tanquam organum secretionis ac depurationis lymphatico-serosis quoque stasibus subjici posse.

XCI.

Subjecta scirrhi borum viscerum ut plurimum sunt tempera-
rimenta

ramenti melancholico-cholerici, melancholico-sanguinei, melancholico-phlegmatici aut purioris melancholici, & phlegmatici personæ, quoad ætatem tamen diversæ.

SCHOL.

In omnibus enim hisce temperamentis ex naturali dispositione sanguis vel spissitudine notabili, vel mucoscentia laborat, eoque ipso ad stasiles facilius subeundas dispositus existit: nec minus partes solidæ vel ad stricturas spasticas inclinant, tantoque facilius data occasione, humorum incarcerationibus patrocinantur, vel atonia aliqua decubitibus humorum favent.

XCII.

Subiectum speciale est vel hepar, vel lien.

SCHOL.

Prout nempe alterutrum horum viscerum affligitur; ita tamen, ut vel totum viscus scirrhusa induratione obfideatur, vel aliquando saltem quoad partem ab illa occupetur.

XCIII.

Causam materialem proximam constituit, pro diversitate scirrhi, vel sanguis purior, vel humor lymphatico-serosus sanguini quidem permixtus, sed in illa mixtione præpollens.

SCHOL.

Ille quidem in scirrhusa sanguineo: hic autem in phlegmatico. Portio nempe dictorum humorum in modo dictis visceribus stasi correpta, & extra mobilitatis sphaeram posita, spissior tamen, & agilioribus particulis orbata, successive portionem tenuioris feri, hæcenus ipsius fluxilitatem conservantis, amittens, ideoque ad siccitatem quasi deveniens, sanguinique succedenti transitus viam præcludens, tractu temporis eundem ad similia fata trahit, unde tumor horum viscerum successive increbescit, augetur & indurescit.

XCIV.

Causam antecedentem proximiorum partim constituit humorum congestio, partim visceris specialiter affecti specialis conditio.

SCHOL.

SCHOL.

Congestio in culpa est, dum sanguis, & cum sanguine aliquando materia quoque lymphalis aut serosa a partibus vicinis, motibus, quam par est, fortioribus ad viscus adpellitur, & impetuosius intruditur, copiaque illud obruit, quæ non adeo prompte transitum invenire potest liberiozem.

Visceris conditio duplici modo peccare potest: alio enim respectu in causa esse potest constrictio in viscere spastica particularis, transitus viam præcludens, & portionem aliquam sanguinis incarcerationans: alio vero respectu & tempore, nimia quoque atonia, decubitus januam pandens, ab infarctibus prægressis longinquioribus ortum ducens.

XCV.

*Ad causas remotiores antecedentes referimus tempera-
menta, Tb. XCI. nominata: statum plethoricum: dietam quan-
titate aut qualitate vitiatam: & vitæ genus sedentarium.*

SCHOL.

De temperamentis superius jam dedimus rationes: plethora generali respectu ut causa congestionum, restagnationum, stasium est consideranda, dum proportionem vasorum atque viarum, imo motuum superat, & ad discrasiam humores consequenter disponit.

Dieta peccat tam plena, statum plethoricum augens, quam crassa, viscida, & minus humida, sanguinem ad mucescentiam, lentorem aut spissitudinem disponens.

Vitam denique sedentariam accusamus, quatenus vel in genere debitarum secretionum & excretionum sufflammationibus favens, impuritatum variarum collectionem in humoribus accelerat, & materiam obstructionum suppeditat: vel in specie hypochondriorum compressionem in dictis visceribus, situm hic suum habentibus, coarctationem, motusque humorum localis impedimentum causatur.

XCVI.

Ad causas occasionales referimus 1. prægressas aliquando, & quidem pertinaciores hæmorrhoidum aut mensium anomalias 2. Præposteras variorum morborum tractationes medicas. 3. Animi pathemata vehementiora: & 4. refrigerationes vehementes ac repentinas.

SCHOL.

1. Ab hæmorrhoidum & mensium anomaliis variis modis motus regurgitatorii sanguinis & partium solidarum spastici, versus hæc viscera tendentes, facili negotio ortum capiunt, propter connexionem, quam habent cum systemate venæ portæ.

2. Ad hosce morbos præ reliquis referimus febres & hæmorrhagias, nec non aliquando diarrhœas, quando plane *αὐθόδως* per adstringentia studiose supprimuntur: quorsum etiam pertinet hæmorrhoidum aut mensium per esculentorum adstringentium, ex errore diæterico admisorum, suppressiones.

3. Ex animi pathematibus iram, terrorem atque mœrorem hic accusamus, præcipue si repente, vehementer, aut diutius individua affecerint, quippe quæ ex parte motus anomalos, ex parte positive restrictorios, aut humorum spissitudines, partiumque atoniam producant.

4. Refrigerationes vehementiores ac repentinae in causa sunt, tam intrinsecæ, quando post corporis vehementiores exastuationes, potus frigidi aut glaciati ingurgitantur, quam externæ, præsertim violentæ, ac repentinae, si præcipue in ipsis dictorum viscerum regionibus contigerint, id quod aliquando fit sub hæmorrhagiis paulo largioribus, per applicationem linteorum, aqua frigida madidorum, ad regionem hepatis aut lienis: utraq; enim stricturas spasticas particulares in dictis visceribus, & humorum incarcerationes promptissime producere valent.

CAPUT VIII. DE INFLAMMATIONIBUS.

I.

 omnis inflammatio, in se spectata, est actus naturæ salutaris, vel in finem salutarem a natura susceptus, consistens in motu sanguinis auctiore particulari congestorio ad certam aliquam corporis partem, pro alia sanguinis portione ibi subsistente, dispellenda: tumorem, ardorem, ruborem, ac doloris sensum in parte adfecta producens.

SCHOL.

Agnoscimus itaque hic naturam providam, tanquam causam efficientem, quæ conservationi corporis studens, pro avertendo majore, eoque funestissimo malo, hunc actum suscipit; eumque in finem, motus partium vicinarum, aut remotiorum tonicos, tanquam instrumentalem causam, versus staseos locum dirigit, ut facta illa stasis, si fieri potest, promte iterum dissolvatur, & cum reliquo sanguine transluo & præterfluo, iterum in motum fluoris abripiatur, eoque ipso corruptio hujus portionis, & reliquarum partium, putredinosa ac sphacelosa avertatur.

Quod, si ita fit, actus salutariter, & omnium optime cedentis testimonium est: sin minus, inflammatio tota vel in corruptionem ruit gangrænoïdem & sphacelosam infelici maxime eventu, vel dispersis, sub illo actu inflammatorio, particulis summe agilibus, atque sulphureis tenerioribus, transmutationi staseos incarceratæ inservit, in materiam vel apostematicam purulentam, vel ulcerascentem saniosam, prout ipsam stasin, vel purior sanguis, vel lymphæ seroque permixtus, pro partium diversitate constituerat.

II.

Inflammationes dividuntur in externas & internas.

SCHOL.

Externas vocamus, quæ in exterioribus corporis partibus occurrunt

runt, ac sensui visus & tactus sese sistunt, signisque hinc desumptis exter-
nis, præcipue tumore & rubore partis adfectæ, dignoscuntur.

Internæ vero dicuntur, quarum sedes est in partibus internis ac
nobilioribus, quæ ut plurimum febrem comitem habent continuam,
sensumque tactus solummodo, & quidem solius ægri incurrunt, atque
per hujus confessionem, sine adspectu partis, ad Medici cognitionem
perveniunt.

III.

*Subjecta inflammationum generalia constituunt præ aliis
corpora plethorica, quippe quæ præ reliquis ad illas sunt dispo-
sita, idque tanto magis, quo magis simul sunt spongiosa, &
quoad texturam laxiora.*

SCHOL.

Ubi enim plethora deficit, ibi quoque deficit principalis conge-
stionis materia, & ubi fibræ habitus corporis rigidiores strictioresque
existunt, ibi congestiones tales felicius faciliusque dispelluntur, nec in-
farctui tam facilis conceditur locus, excepto casu, si causæ externæ ac
violentiæ concurrant; cum e contrario, laxiore existente corporis habi-
tu, majori infarctui locus præbeatur, & ob toni sufficientis defectum,
transitus & reditus sanguinis per partes spongiosas impediatur, ideoque
facilius sanguinis actualis stasis inducatur.

IV.

*Speciale inflammationis subjectum existunt partes nostri
corporis solidæ quidem, sed molles.*

SCHOL.

Quamquam omnes dictæ partes solidæ & molles inflammationibus
subjici possint, nihilominus tamen differentia manet inter partes respectu
frequentiæ; præ omnibus aliis enim illæ inflammationes patiuntur, qui-
bus partium sanguinearum, & parenchymaticarum titulus competit:
quas in ordine sequuntur, membranosæ, glandulosæ, in comparatione ad
illas, exsanguis dictæ.

V.

*Causam inflammationum materialem proximiorum si per-
scrutemur, alia erit antecedens, alia vero continens; essentia-*

orgasticas, commotiones intestinas, causam materialem præbet. Cujus utriusque causæ originem deinde facili negotio, ex diætâ plena, lauta, spirituosa, acriore aromatica, & reliquis rebus non-naturalibus, deducere licet: Spissior autem sanguis, qua talis, longe facilius stasi subjicitur, quam floridus & fluidus.

VIII.

Externæ & occasionales causæ pro circumstantiarum diversitate, variæ esse possunt atque diversæ.

SCHOL.

Ira enim per violentiam externam viam stasi sternere solent contusiones, & partium conquassationes, vasorum lacerationes, a vulnere, lapsu, nisu fortiore.

Refrigerationes quoque repentinæ ac vehementes, & hinc factæ vel restrictiones, vel coagulationes sanguinis, quale quid tam a perfrigerio corporis universaliore, post ejus prægressam exæstuationem, quam a potibus frigidis avide ingurgitatis contingere potest.

Neque ab hac causarum classè excludendæ sunt adstrictiones, & humorum metastases, ab ignobilioribus ad nobiliores partes, id quod aliquando accidit a febribus, per adstringentia suppressis, & podagræ aut arthritidis, per externa repellentia præpostera curatione.

IX.

Causæ hætenus recensitæ adeo universales sunt, ut pro re nata, ad singulas inflammationum species commode applicari queant.

SCHOL.

Nulla enim inflammatio sane occurrit in foro medico, ad cujus genesin vel omnes, vel aliquæ, vel plurimæ, non concurrant, mutato saltem aliquando ordine, præsertim causarum occasionalium. Si itaque singulas inflammationum species perpendere velimus, præter ea, quæ dicta sunt, fere nihil, nisi subjectum speciale considerandum remanebit, cum causarum occasionalium ordine aliquando mutato.

X.

Satis frequenter inflammationes comitem habent febrem.

SCHOL.

Notandum enim est, quod motus illi sanguinis congestorii, propter staseos dissolutionem suscepti, non semper particulares maneant, sed in universam massam sanguineam diffundantur, inque illa tam intestinum, quam progressivum motum audientem producant, pulsusque frequentiam & celeritatem caudentur, qui commotionis status febris vocatur, & aliquando externis inflammationibus ordinarie ita familiaris existit, ut ad essentiam quasi illarum pertineat, signumque diagnosticum inflammationum internarum constituat.

Externarum partium inflammationes. Erysipelas & phlegmone.

XI.

Erysipelas & phlegmone est inflammatio externa & superficialis in cute, cum rubore, ardore, & tumore aliquali se exerens.

SCHOL.

Levior est hæc inflammatio, inter externas inflammationes, quoniam sola cutis externa afficitur, & stasis sanguinea haud profundior existit: unde etiam tumor partis levior est, licet rubor & ardor magis sensibiles esse possint.

XII.

Differentia inter erysipelas & phlegmonem non est essentialis.

SCHOL.

Notandum enim hic est, hanc differentiam dependere ab aliqua causa materialis continentis discrimine, quod ut plurimum a temperamento dependet: In erysipelate enim hanc causam constituit purior copiosiorque sanguis, qui etiam majorem, atque diffusorem ruborem in cute post se trahit. In phlegmone autem major humoris serosi aut phlegmatici admixtio concurrens, quæ partim ruborem, erysipelati familiarem, magis

magis diluit, fibrasque cutaneas magis emolliendo & relaxando, tumorem pallidiorem, & ad œdemata quasi accedentem, efficit. Quamobrem hæc erysipelatis species, temperamento phlegmatico, & de hoc potissimum participantibus quasi, proprie familiaris existit.

XIII.

Subiectum generale constituere possunt cujuscunque conditionis persona, si modo causæ occasionales accedant, præ reliquis tamen illæ, quæ habitu corporis laxiori gaudent.

SCHOL.

Laxior enim habitus corporis aptior existit, pro formandis stasibus, quoniam fibræ molliores & laxiores facilius infarctui cedunt, nec minus sub reliquo inflammationis actu via transgredienti sanguini patet: quamvis de cætero reliqua temperamenta non penitus excludantur, verum in comparatione non ita facile hisce affectibus subjiciantur.

XIV.

Subiectum speciale existit cutis extremi corporis.

SCHOL.

Hinc occupant hæc inflammationes varia externi corporis loca, non æque simul affectis partibus substratis musculosis aut glandulosis, & superficialibus, non vero profundius hærentes, observantur.

XV.

Causa occasionalis externa ordinarie esse solet, vel repentinus terror, vel refrigeratio externa.

SCHOL.

Utraque enim hæc causa constrictionem cutis repentinam inducit, eoque ipso sanguinis a centro adpulsi portiunculam facile incarcerare, & quod priorem attinet, coagulare potest, stasisque veram, tanquam erysipelatis antecedentem causam producere, quam tum reliquæ in ordine sequuntur.

Angina.

XVI.

Angina est inflammatio faucium & linguae sub illarum dolore,

lore, tumore, ardore, rubore, cum difficultate deglutiendi & respirandi se exerens, a stasi sanguinea orta; ut plurimum febrem conjunctam habens.

SCHOL.

De hoc affectu notandum est, quod aliquando per se existat, morbumque idiopathicum constituat, ita ut febris, quæ ipsi jungitur, sit symptomatrica: aliquando autem ut symptoma occurrat febrium acutarum, malignarum, & exanthematicarum, ita ut febris morbum, angina vero symptoma constituat.

XVII.

Subjectum speciale hujus inflammationis est faucium peristroma molle & laxum, una cum lingua & muscibus, hanc constituentibus.

SCHOL.

Hinc fit, ut partibus his conjunctim a stasi sanguinea facta, & succedente sanguinis congestione expansis ac tumidis, non modo via deglutionis & respirationis angustetur, sed ipsæ dictæ partes simul ultra modum tumeant, rubeant, doleantque, donec stasi resoluta, ad pristinum deviant statum.

XVIII.

Causas quod concernit, præter generaliores huc adplicandas, speciatim in considerationem veniunt 1. Hemorrhagiæ narium prægressæ, nunc suppressæ. 2. Invitationes sanguinis, ad has partes specialiter factæ. 3. Refrigerationes externæ.

SCHOL.

Studiose omittimus repetitionem omnium causarum, quoniam ut generaliores facili negotio ex antecedentibus huc transferri possunt. Specialiores vero, quod concernit, hæmorrhagiæ narium, si pertinacius supprimantur, aliquando occasionem huic affectui præbent, dum molimina consueta excretoria a natura repetuntur, ubi via excretionis ordinaria præclusa, sanguis ad partes vicinas regurgitat, ibique stasin inflammatoriam format.

2. Motus quoque sanguinis specialissime ad linguam & fauces sæpius invitatur, per sectionem venarum sublingualium sive raninarum, minus tempestive institutam, aut ex consuetudine repetitam; quo sane frequentius peccatur, præsertim a chirurgis, citra necessitatem & indicationem sufficientem hoc genus remedii suadentibus.

3. Refrigerationes externæ repentinae totius corporis antea exæstuatî, sub reliquis circumstantiis concurrentibus & conspirantibus, per modum restrictionis spasticæ ab una parte ad aliam sanguinem huc adpellere possunt, nec minus sanguinem ad faciliorem coagulationem disponere.

Synanche.

XIX.

Synanche, vel cynanche, est inflammatio in collo externo, ejusque musculis anticis, laryngi proximioribus obtingens, per signa externa difficulter dignoscibilis, summum suffocationis metum incutiens, a stasi sanguinea artum trabens.

SCHOL.

Dicitur hic affectus a Medicis cynanche, potissimum a symptomate urgente, quod nempe ægri, affectu ingravescente, ad tantam perveniant respirationis difficultatem atque angustiam, ut canum instar, ore aperto ac patulo hient, aëremque trahant; cum sub inflammatione, & ut plurimum formato abscessu larynx ita angultetur, ut aër modo solito illam penetrare difficillime queat.

XX.

Subiectum speciale hujus inflammationis constituunt musculi, in collo anteriore reperibiles, laryngi vicini, nec non aliquando musculi ipsi laryngi proprii.

SCHOL.

Hinc illi maxime musculi in considerationem veniunt, qui ad motum ossis hyoidis pertinent, sub titulo sterno-hyoideorum, respectu laryngis autem sterno-thyroidei, thyro-arithenoidei, imo & reliqui intra cartilagine laryngis positi. Ad hos enim musculos sat multi ramuli

Coschwitzii Pathologia.

Z

arte-

arteriosi & venosi, a carotidibus exsurgentes, & ad jugulares recurrentes, excurrunt, per quos sanguinis affluxus & refluxus contingit; quod si itaque hic ex causis occasionalibus circulus impediatur, stasis quoque oriatur, facili negotio inflammatio oritur, tanto magis molesta ac periculosa, quo minus presentiae suae signa apodictica in principio declarat, easque partes afficit, quae respirationi immediate dicatae existunt.

XXI.

Præter causas inflammationum generaliores, hic maxime occasionalium proximarum titulum merentur, extraordinaria corporis exæstuationes, & subsequens particularis partis adfecta refrigeratio repentina ac vehemens.

SCHOL.

Sicut enim sub exæstuationibus corporis sanguis velociori motu per totum corpus transpellitur, ita etiam dictæ colli partes idem experiuntur fatum, ut facile sit, quod musculi superius nominati, infarctum patiantur a sanguine, impetuosius ingruente, qui tamen facile iterum cedit, si dictæ partes debito foveantur calore: quodsi autem, rebus sic stantibus, collum externo aëri frigido speciatim exponatur, facili quoque negotio per strictionem incarcerationum humorum succedit, sanguis ad coagulationem disponitur, & vera stasis inflammatoria oritur.

Tonsillarum inflammatio.

XXII.

Tonsillarum inflammatio dicitur, quando tonsillæ, in faucibus conspicuæ, citra concursum aliarum vicinarum partium, & quidem vel amba, vel alterutra, tumore, rubore, ardore ac dolore afficiuntur, ac deglutitionem difficiliorem reddunt.

XXIII.

Subiectum speciale hujus inflammationis constituunt tonsillæ.

SCHOL.

Sicut in angina universæ fauces subiectum morbi constituunt, ita parti-

particulari etiam inflammationi subjiciuntur tonsillæ, in quarum alterutra, vel utraque, stasis inflammatoria aliquando oritur.

XXIV.

Causæ occasionales proxima sunt ut plurimum, vel refrigerationes colli externa, vel humorum translationes aliunde factæ.

SCHOL.

Hinc eadem aliquando in causa sunt exæstuationes corporis, cum insequentibus perfrigerationibus colli. Neque deficiunt casus, quod vel a narium hæmorrhagia suppressa, vel a coryza suppressa, decubitus humorum contingat ad tonsillas, ibique stasim formet, qui tanto facilius succedit, si repetitis vicibus in consuetudinem abeat, aut a dispositione hæreditaria simul dependeat.

Internæ inflammationes. Phrenitis ac paraphrenitis.

XXV.

Phrenitis & paraphrenitis est delirium cum febre continua, summoque capitis dolore, continuum atque perpetuum, inflammatoria febre superveniens.

SCHOL.

Solet equidem asseri, quod phrenitis ac paraphrenitis sit inflammatio, vel cerebri & meningum, vel diaphragmatis, cum delirio juncta: cum autem multiplices observationes testentur, multos hoc affectu defunctos post mortem dissectos, nullum vestigium dictarum inflammationum præbuisse, melius esse putamus, statuere, his nominibus omnia delirium perpetuum ac grave indicari, quod inflammationibus partium nobilissimarum internarum, de nervoso genere potissimum participantium, supervenire solet.

XXVI.

Differentia inter phrenitidem & paraphrenitidem a Medicis facta, non est essentialis, sed accidentalis, a quibusdam

Symptomatibus accedentibus desumpta; a quibus perperam hypothesis formata est de diversa inflammationis specie.

SCHOL.

Sicut enim phrenitidis presentiam indicant furiositas insignis, sub intensissima febre inflammatoria, cum capitis doloribus continuis atque immanibus, ad perpetuam contrectationem, imo crinium evulsionem ægros urgentibus, arteriarum temporalium turgescencia, faciei colore livido, rubeo, vasorum sanguiferorum in oculis rubore, respiratione anxiosa & interrupta, urina rutila ac flammea; ita paraphrenitis præter omnia modo dicta symptomata, utrique communia, simul conjunctam habere debet cardialgiam, aut vomitum ac singultum, vel ad minimum præcordiorum anxietates notabiles, & eructationes singultuosas, & semiconvulsivas, sub ciborum potuumve, præsertim frigidulorum, deglutitione. Quæ ultima tamen symptomata ita comparata sunt, ut inflammationibus quoque ventriculi, imo pulmonum aliquando, sint familiaria.

X XVII.

Subjectum speciale ac determinatum inflammationis, perperam vulgo creditur solitarie cerebrum cum meningibus, & diaphragma.

SCHOL.

Cum enim variorum authorum observationes testentur, phreniticos & paraphreniticos, post mortem apertos, nullum plane signum inflammationis in dictis partibus obtulisse, quamquam neque in contrarium deficient casus, presentiam inflammationis ibidem repertæ confirmantes, quemadmodum utriusque rei testimonia legere licet in Bonneti sepulchreto anatomico: haud male dictum esse putamus, si asseramus, certam, semperque eandem inflammationis sedem in hoc utroque adfectu determinari non posse.

Unde rectius statuendum esse putamus, omnem inflammationem partium internarum, de nervoso genere multum participantium, phrenitidem conjunctam habere posse: id, quod probant allegata juxta Bonnetum exempla de phrenitide a pulmonibus, ventriculo, hepate, intestinis inflammatis. Phrenitidem vero & paraphrenitidem, sicut inter

inter se respectu certorum symptomatum differunt, ita quoque differre ratione gradus inflammationis, aut partis ipsius specialiter adfectæ, prout nempe illa nobilior aut ignobilior magis aut minus nervosa existit, proximus aut remotus cum cerebro ejusve meningibus per nervos excurrentes, commercium habet. De reliquo utique pro vero habendum est, gravissimum phrenitidis, id est, delirii febrilis, gradum adesse, si cerebri meninges ipsæ inflammationem patiantur.

XXVIII.

Causas inflammationis meningum in specie quod concernit, proximiores, antecedentes & occasionales, poterunt illa dividi in externas & internas.

SCHOL.

Ad externarum classem referimus læsiones graviores contusorias, vulneratorias, cum vel sine cranii læsione factas, a quibus stases & extravasationes gravissimæ ortum ducunt.

Ad intrinsecarum vero classem pertinent hæmorrhagiæ narium, præprimis critica, in febribus suppressiones repentinæ; dolorum capitis sub febribus continuis, aliquando vehementer urgentium, per refrigerantia epithemata sedationes &c.

Peripnevmonia.

XXIX.

Peripnevmonia est inflammatio tam membrane, pulmones cingentis, quam ipsius simul substantiæ pulmonalis, cum febre continua, tussi, lateris alterutrius punctura, respiratione difficili, in materiæ cruenta & purulenta excretionem abiens, nec sine illa salutariter cedens, sub illa autem ordinarie septem dierum spatio decursum suum absolvens.

SCHOL.

Est itaque hic affectus acutus, non modo acute cum febre inflammatoria invadens, sed acutum etiam terminum, septem nempe dierum, servans: cui tussis satis molesta puncturas lateris exacerbans, mox ab

initio accedens, ita familiaris existit, ut pro signo pathognomonico & discretivo inferviat.

Cum enim stasis sanguinea, cum infarctu inflammatorio intra substantiam hæreat pulmonalem, pulmonis officium non modo respectu inspirationis aëris læditur, sed ad motum quoque excussorium incitatur, unde postmodum facta suppuratione, tanto promptius materia suppurata ipsa tussi rejicitur: quæ excretio adeo necessaria existit, ut hac deficiente aut suppressâ, ægri suffocentur, aut tabidam corporis consumptionem, cum pulmonum corruptione incidant.

XXX.

Subjecta hujus inflammationis præ aliis esse solent juvenes, & in prima virili ætate constituti persona.

SCHOL.

Et quidem hoc tanto magis, quando affectus hic ex meris quasi causis internis ortum capit, ex eo fundamento, quod tunc temporis congestiones ad pectus magis familiares existant atque solennes. Cum autem hic adfectus ut plurimum sit epidemicus, certisque anni temporibus occurrat, observatio etiam præctica abundanter docet, variæ ætatis personas eodem affici, nec sexum unum præ altero liberum ab ipso manere, quamvis juvenilia subjecta, tanquam magis congrua, tunc quoque facilius occupet.

XXXI.

Subjectum speciale a veteribus habitum fuit tunica pulmonum cingens: verum testantur circumstantia morbi, quod potius substantia pulmonum paulo profundius patiatur.

SCHOL.

Certiores hac de re nos reddit materia cruentæ ac purulentæ excretio, sub morbo, & solennis per hanc excretionem hujus affectus terminatio: quæ non contingeret, si inflammatio solitarie & unice tunicam cingentem occuparet, cum in illa non nisi erysipelacea inflammatio locum habere possit, ideoque ipse ille effectus de paulo profundiore inflammationis sede in substantia pulmonum, sufficiens testimonium præbeat.

XXXII.

XXXII.

Causam occasionalem proximiorē ordinariē constituit aëris constitutio frigida, tam siccitate quam humiditate peccans, præcipue si repentina mutatione se invicem excipiant.

SCHOL.

Aër enim frigidus & humidus, in pulmones sub respiratione attractus, substantiam pulmonum membranaceam relaxat, ut infarctibus facilius locum concedat: nec minus frigore suo, coagulationibus, stasibus sanguineis in pulmonibus haud difficulter viam sternit. De reliquo, non minus frigidus & siccus aër, excretiones periphericas occlusionē pororum impediendo, strictura fibrarum externi corporis regressum sanguinis ad interiora vehementiorem, stasibusque internis occasionem producendo, huic affectui favet.

Id quod præcipue facilius succedit, quando tempore hyemali vicissitudines & alternationes ejusmodi tempestatis sese excipiunt, & prægressam substantiæ pulmonalis relaxationem constrictiones peripheriæ sequuntur: unde quoque ratio patet, cur Hippocrates suo jam tempore hanc inflammationem ad hybernos retulerit morbos.

Pleuritis vera.

XXXIII.

Pleuritis vera est inflammatio membranae pleurae, cum febre continua acuta, lateris punctura acutissima, respiratione difficillima sese manifestans, septem diebus sine suppuratione vel transiens, vel agrum extinguens, vel tandem, superato hoc termino, in empyema degenerans.

SCHOL.

Signa hujus & proxime antecedentis inflammationis inter se valde conspirant, unde quoque multum confusionis in dignoscendo morbo pariunt: quæ tamen confusio facili negotio evitatur, si differentiam attendamus, quod hæc inflammatio ordinariē cedat sine suppuratione, vel ad minimum semper sine materiæ suppuratæ rejectione per os, & quod tussis statim sub morbi initio deficiat, quæ sub peripnevmonia mox adest, & ad

& ad factam evacuationem usque materiæ suppuratæ durat : ita ut ex tussis absentia ordinarie judicare liceat de præsentia hujus inflammationis, nisi forsitan in peculiari casu tussis jamjam præcesserit.

XXXIV.

Subjectum speciale pleuritidis est principaliter membrana pleura, secundarie vero musculi intercostales.

SCHOL.

Dotata quidem est hæc membrana sufficientibus vasculis sanguiferis, ut inflammatio in ipsa sedem locumque occupare possit, ita tamen, ut inflammatio, hanc membranam solam occupans, saltem sit erysipelacea: cum autem hæc membrana firmissimum nexum habeat cum musculis intercostalibus, hi etiam in consensum tracti, secundarium subjectum inflammationis aliquando constituunt.

Id quod etiam asserere licet de pulmonibus ipsis, si nempe casus ille existat, ut pulmones immediate cum pleura cohæreant, in quo casu etiam huic affectui nomen a quibusdam impositum pleuripnevmonix competit.

XXXV.

Causa occasionalis specialissime antecedens, ordinarie est violentia externa.

SCHOL.

Nisi nempe violentiores, pectore suscepti, sub gestatione ponderum, spiritusque compressione, aut casus ab alto, cum molis cujusdam lapsu in pectus: unde læsio distensoria in pleura, & extravasatio sanguinis e vasculis sanguiferis contingit, statim constituens, & inflammationi ansam præbens. Hinc innotescere potest, quod pleuritis non sit affectus instar peripnevmonix, certis anni temporibus epidemice quasi occurrens, aut ab iisdem causis proveniens, sed sporadicus, & a particulari causa ortum capiens, ideoque non ita frequens existat, quam antecedens inflammatio.

Empy-

Empyema.

XXXVI.

Empyema est materia purulenta, antea in abscessu collecta, effusio in cavum thoracis, qua diaphragma premitur, respiratio difficillima redditur, & sub febris inflammatorie augmento, egrotans in summum vite discrimen conjicitur, inflammationem & abscessum in thorace progressum, sequens.

SCHOL.

Haud equidem strictiore sensu, empyema in se spectatum, ad titulum inflammationum pertinet, cum tamen proximum sit inflammationum in thorace progressarum consecrarium, haud contra rationem his adnectitur: præcipue cum omnium facillime pleuritidem sequatur, quippe quæ, si neque discutatur, neque in corruptionem sphacelofam transeat, sed potius paulo profundius in muscularis intercostalibus hæreat, in supurationem abit, abscessum efficit, qui ruptus denique in cavum thoracis materiam purulentam fundit, atque empyema constituit: ita ut non abscessus ipse in se spectatus, atque inclusus, sed ruptus atque effusus, empyematis titulum gerat.

XXXVII.

Subiectum speciale in hoc adfectu duplici modo determinari potest, quatenus nempe abscessus vel adhuc inclusus, vel ruptus consideratur.

SCHOL.

Priori respectu pleura & muscoli intercostales, in posteriori vero, cavum thoracis, & specialissime diaphragma, a pondere puris effusi, ejusque acrimonia adfectum, & potissimum respirationis actum impediens, partem adfectam constituit, quo ipso tandem reliquæ respirationi inservientes partes per consensum simul patiuntur.

XXXVIII.

Causa empyematis proxima antecedens, ordinarie est pleuritis

Cosehwitzii Pathologia.

Aa

ritis

ritis in abscessum mutata: extraordinarie autem alia quoque apostematica collectio, intra thoracem facta.

SCHOL.

Hinc empyema verum nunquam observatur, nisi dicta inflammatio pleuræ & musculorum intercostalium præcesserit, aut si ex pleuræ cum pulmonibus concretionem, substantiam pulmonalis in consensum fuerit tracta, & abscessus inferiorem forsitan occupaverit pulmonis locum: aut demum si vomica pulmonum exteriorem partem obsederit, & tunicam investientem perumpat; quod idem etiam aliquando suspicari licet de peripnevmonia, simili modo inferiorem pulmonis partem occupante: cum vero peripnevmonia ut plurimum, & quasi ordinarie, superiorem pulmonis regionem adficiat, & hoc pacto materia suppurata viam excretionis facilius inveniat, vomicæ autem propter speciale involucri membranaceum haud facile rumpantur, hi duo casus sane rarissime accidunt, sed saltem ut possibiles considerari possunt.

Vomica pulmonum.

XXXIX.

Vomica pulmonum formaliter consistit in collectione materiæ purulentæ, plus minus saniosæ, intra substantiam pulmonalem, intercedentibus tamen fibris membranaceis, sacculum densiorem formantibus.

SCHOL.

Differt hac ratione vomica a peripnevmonia, sub qua collectio materiæ purulentæ, atque abscessus purior intra substantiam pulmonis, sine interventu sacculi, libere hæret; nec minus in eo, quod peripnevmonia affectus sit acutus, septem dierum spatio decurrens, vomica vero diutius plures per menses sedem suam teneat, antequam vel sese clarius manifestet, vel actu perumpat.

Nec minus differt a phthisi pulmonali, quippe quæ formaliter in vero ulcere consistit sanioso: cum vomica mediæ quasi indolis existat inter abscessum & ulcus, nec minus phthisicum ulcus haud includatur sacco membranoso, ulteriorem & promtorem corruptionis progressum impediente.

XL.

Subiectum speciale vomicae sunt pulmones, quoad sui substantiam intimiorem.

SCHOL.

Cum hic fermo sit de pulmonum vomica, necessario sequitur, pulmones constituere subiectum aut partem adfectam: cum tamen de peripneumonia simul notum sit, pulmones sub illa affici, & quidem ex parte quoad membranam cingentem; de hoc affectu notari debet, quod sub illo pulmones patiantur respectu substantiae parenchymaticae. Cum enim a causis universalioribus, abscessum producentibus, hic quoque adfectus generaliter oriatur, probabiliter contingit, ut portioni sanguinis extra motum localem positae, accedant partes serosae lymphales, corruptionem instantem plus minus ulcerosam reddentes, qua tardius procedente in aliquibus individuis, natura quasi consulte ulteriorem corruptionem partis tam nobilis impeditura, fibras tractu temporis struit densiores, ex parte pulmonis haecenus laesi, eoque ipso materiam corruptam atque collectam includit, ne novae materiae accessu acrior evadat, nec pulmonum parenchyma ulterius arrodatur: unde ejusmodi vomicae, si minores fuerint, non modo simpliciter satis diu haerere possunt, sed numero etiam plures simul, aliquando per longum tempus persistunt, donec accedente alia quasi causa, de novo inflammatio accedat, abscessus ille, sacculo inclusus, ostia perumpat, & vel successive excernatur, vel repente aegrum jugulet ac suffocet.

XLI.

Antecedentes & occasionales causae affectum hunc in se rariorem producentes, eadem esse possunt, quas antecedentium inflammationum esse declaravimus.

Ventriculi inflammatio.

XLII.

Ventriculi inflammatio sese exserit sub febris inflammatoria concursu, gravissima cardialgia, vomendi conatibus, & singultuosis symptomatibus, (praecipue si assumpta liquida aut solida

solida plus magis frigidula fuerint) nec non deliriis phreniticis.

SCHOL.

Distinctam se reddit hoc modo inflammatio a cardialgia: quamvis enim cardialgia non secus symptomata graviora juncta habeat, nihilominus febris inflammatoriae, & delirii phrenitici expers existit. Unde etiam cardialgia, in se spectata, tantum periculi haud fovet, quantum inflammationem comitatur.

XLIII.

Subjecta hujus inflammationis præ viris ut plurimum esse solent feminae.

SCHOL.

Non equidem hic asserimus, quasi virilis sexus exclusus sit a ventriculi inflammatione, neque sexum sequiorem omni ventriculi inflammationi, a quacunque causa ortum trahenti, solitarie quasi subjeci, sed respectum hic habemus potissimum ventriculi inflammationis, a causis intrinsicis ac congestionibus oriundæ, quippe quæ in sexu sequiore plures offendit causas, a negotio mensum petendas. Cum vero frequentius hæc inflammatio externas ac violentas agnoscat causas, sub harum concursu nullum sane sexum præ altero excludere possumus.

XLIV.

Subjectum speciale est ventriculus, substantia membranosa præditus, vasisque sanguiferis copiose instructus.

SCHOL.

Siquidem enim ventriculus tunicis gaudet membranosa, musculari, nervea & villosa, intercedente primam & alteram cellulosa, ita vasa tam arteriosa a coeliaca, quam venosa a vena portæ oriunda, sat copiose easdem perreptant: ita ut accedentibus causis huic facientibus, satis prompte stases & inflammationes oriri queant.

XLV.

Causa hujus inflammationis antecedens aliquando est sanguinis regurgitatio congestoria, aliunde facta.

SCHOL.

Hinc sexui sequiori magis familiaris existit hæc inflammatio præ virili,

virili, propter faciliores & frequentiores restagnationes sanguinis congestorias, a vasis venæ portæ versùs ventriculum contingentes, quæ in hoc sexu mensium aut lochiorum retentionibus ortum debent. Id quod non minus aliquando, sed paulo rarius, contingit in sexu nobiliore, ab hæmorrhoidum suppressione pertinaciore aut repentina.

XLVI.

Nec tamen solitarie ab ejusmodi causa antecedente oritur ventriculi inflammatio: quin potius multiplices occurrant casus, ubi plane alia, & magis violentæ subsunt causa.

SCHOL.

His 1. accensenda est bilis acrior & porracea, in ventriculum effusa, caustica sua indole interiorem tunicam nerveam aggrediens, eamque arrodens, atque continuitatis solutionem producens, vel ad minimum sensum ardoris molestum producendo, majorem sanguinis affluxum causans.

Idem etiam contingit ab assumptione venenorum, causticorum & corrosivorum, nec non vomitoriorum, atque purgantium drasticorum abusu, quorum exemplorum vestigia frequentissime reperiuntur tam in observationibus, quam hinc inde in praxi vulgari medicastrosum.

Neque vermes hic sunt excludendi, quin potius aliquando ventriculum aut intestina arrodendo, utrorumque inflammationem causentur.

XLVII.

Aliquando simplex coagulatoria stasis causam constituit proximam.

SCHOL.

Ad hanc potissimum disponere possunt potuum frigidissimorum & glaciatorum intempestivæ ac repentinæ ingurgitationes, post totius corporis vehementiores exæstuationes: quæ causæ violentæ omnes longè frequentius ventriculi inflammationem occurrere faciunt, quam internæ illæ, de quibus superius diximus, respectu quarum hic affectus per se satis rarus existere solet.

Hepatitis & splenitis.

XLVIII.

Hepatitis & splenitis sunt inflammationes, illa in hepate, hæc in liene, a stasi sanguinea in dictis visceribus facta, ortum capientes, febrimque inflammatoriam comitem habentes.

SCHOL.

Utraque harum inflammationum oppido rara est in praxi medica, si vera fuerit: spuria tamen, quæ non dicta viscera ipsa, sed in regione horum viscerum musculos abdominis occupat, paulo frequentior existit. Manifestantur hæc inflammationes, præter febrem inflammatoriam, ardore, dolore, gravitate tensiva, imo inflativa alterutrius hypochondrii, sub quo viscus alterutrum jacet: qui dolor aliquando in punctum summe sensibilem mutatur.

XLIX.

Differentia utriusque inflammationis partim a loco adfecto, partim a symptomatibus desumitur.

SCHOL.

Priori respectu ex doloribus alterutrum hypochondrium prementibus, iudicium ferimus de alterutra inflammatione. Posteriori autem ad hepatidem declarandam difficilior respiratio, propter hepatis cum diaphragmate nexum, & coloris faciei mutatio in pallido-citrinum semictericum, refertur: cum splenitidem color faciei magis nigricans declarare soleat.

L.

Differunt quoque hæc inflammationes ab aliis partium vicinarum inflammationibus.

SCHOL.

Differt enim utraque a pleuritide, dum hæc superiorem costarum partem, ac mamillæ circiter regionem occupat: hæc vero infra diaphragmatis regionem locum tenent.

Splenitis in specie a nephritide, sinistrum renem occupante, partim situ distinguitur, cum splenitis magis versus anteriora, nephritis vero versus posteriora vergat, simulque paulo inferiorem locum occupet:

pet: partim etiam symptomatibus, dum nephritis urinæ suppressionem conjunctam habet, nec non majoribus præ illa premitur doloribus.

LI.

Symptomata in his inflammationibus non minus differunt pro diversitate regionis specialissime adfectæ.

SCHOL.

Si enim dolores adsint graviore, externo tactu perceptibiles, major respirandi difficultas, & tussis frequentior, signum est inflammationis in parte visceris externa, majorisque musculorum abdominis expansionis.

Si autem tactu externo dolores non exacerbantur, aut difficulter & obtuse saltem percipiuntur, cibi majus fastidium, imo vomitus crebriores, alvique profluvia concurrunt, tunc de internæ viscerum faciei inflammatione certius testimonium adest.

LII.

Subjectum speciale in hepatitide hepar, in splenitide lien constituit: ita tamen, ut aliquando tunica investiens saltem erysipelacea inflammatione corripitur, alio vero tempore ipsa substantia viscerum parenchymatica profundius afficiatur.

LIII.

Harum inflammationum causam, (præter generaliores) constituit vel sanguinis regurgitatio a partibus inferioribus.

SCHOL.

Hujus proventui patrocinantur evacuationum sanguinearum in utroque sexu repentinæ, aut diurnæ suppressiones, unde a repentinis cohibitionibus fluxus menstrui, lochialis, aut hæmorrhoidalis ortum ducere possunt, ubi tamen a causis iracundiæ prægressæ, per accessum materiæ biliosæ, gradus inflammationis & febris inflammatoriæ major fieri potest.

LIV.

Vel eandem constituit immediata in viscere alterutro, sanguinis incarcerationio coagulatoria.

SCHOL.

SCHOL.

Huic anſam ſuppeditant refrigerationes violentæ, ac repentinæ, in regione dictorum viſcerum commiſſæ, quando v. g. ſub hæmorrhagiis lintea, aqua gelida madida, hypochondriis adplicantur. Quod idem ab hildano obſervatum fuit poſt cucurbitularum in iisdem caſibus & regionibus appoſitionem, ubi tamen non coagulationes, ſed decubitus violentum accuſare licet.

LV.

Cauſa occasionalis quandoque etiam eſt violenta.

SCHOL.

Si nempe læſiones vulnerariæ, aut contuſoriæ per caſum ab alto, iſtum, plagas, antecceſſerint, primæque ſtaſi anſam dederint.

Veficæ inflammatio.

LVI.

Veficæ inflammatio eſt febris inflammatoria ſatis vehemens, cum dolore ardente in regione pubis & perinei, urina ardore perpetuo, vel ſuppreſſione, a ſtaſi ſanguinis in ſubſtantia veficæ ortum ducens.

SCHOL.

Quamvis hæc inflammatio ex aliqua parte cum nephritide conveniat, cum in hac etiam adſit febris inflammatoria, atque urina ſuppreſſio, nihilominus tamen ab illa ſefe diſtinguit, tam febris quoad gradum diverſitate, quippe quæ in nephritide levior, in hac vero inflammatione ſemper gravior adſeſſe ſuevit: quam dolorum acerbitate & loco; acerbiores enim ſunt dolores veficæ, inflammationem comitantes, nec renes, (niſi aliquando leniſſime) in conſenſum trahunt.

LVII.

Subjectum ſpeciale eſt veficæ urinaria.

SCHOL.

Et quidem hoc tam quoad ipſius fundum, quam quoad collum atque cervicem. Ex omni enim parte ſtructura veficæ urinariæ ita comparata eſt, ex tunicis atque vafis ſanguiferis interſperſis, ut in illa æque ac in ventriculo ſtaſes & inflammationes ortum capere poſſint.

LVIII.

LVIII.

Causæ occasionales proximiores hujus inflammationis ut plurimum violentiam aliquam, vesicæ illatam, arguunt.

SCHOL.

Vel enim in causa est calculus, in vesicæ hærens, asperitatibus donatus, & motu violentiore vesicæ interiorem faciem lædens, doloresque excitans. Vel error commissus fuit circa usum diureticorum fortiorum, præcipue cantharidum, quæ sale suo caustico & corrosivo læsionem inducunt. Vel læsiones vulneratoriæ, aut contusoriæ eundem affectum producere possunt.

Uteri inflammatio.

LIX.

Uteri inflammatio sese exerit febre inflammatoria gravissima, cum sensu ardoris atque doloris exquisito in regione uteri, a stasi sanguinis intra uteri substantiam oborta, ortum ducens.

SCHOL.

Hæc inflammatio in se spectata, tanquam a causis internis oriunda, ad rarissimas pertinet; cum e contrario a causis violentis ortum ducens, frequentius occurrat: ideoque potissimum sub puerperiis, aut post foetus abortivam exclusionem observetur.

LX.

Subjecta hujus inflammationis sunt foemini sexus persona, præ omnibus aliis tamen puerperæ, & quæ abortum sunt passæ.

SCHOL.

Quod foeminino sexui soli eveniat hic morbus, probatione non indiget, cum omnibus constet, partem ipsam affectam non nisi foemellis esse familiarem atque propriam.

Quod autem puerperæ præ aliis foemellis, specialiter magis huic affectui subjaceant, exinde dependet, quoniam in hoc statu proxima causa occasionalis accedere potest, per secundinarum avulsionem, aut fluxus lochialis retentionem.

LXI.

Subiectum speciale constituit uterus, tam quoad sui fundum, quam quoad collum atque vaginam.

SCHOL.

Totum enim hoc organum, gestationi fœtus dicatum & consecratum, talis structuræ est, ut stasibus & inflammationibus subijci possit: præter enim, quod substantia gaudeat membranoso-nervea spongiosa, simul quoque intra hanc suam substantiam recipit copiosissima vasa sanguifera, a spermaticis, hypogastricis, & hæmorrhoidalibus oriunda, quæ tortuoso ac serpentino tractu distributa, tanto difficilorem sanguini concedunt tardio remque transitum, qui tanto magis, perpeffo partu aut abortu, sufflamatur, si vel tonicæ stricturæ defectus, vel spasticæ constrictionis excessus accedat.

LXII.

Causam inflammationes uteri ut plurimum constituunt varia ipsi illata violentia, quibus infarctus, & stases sanguineæ in uteri substantia producuntur.

SCHOL.

Huc 1. pertinet partus laboriosus diuturnior: sub hoc enim frequentius fit, ut spasinis illis, ad partum absolvendum spectantibus, defectus toni succedat, & hinc decubitus & incarcerationes sanguinis sequantur.

2. Firmior secundinarum cum utero cohæsiõ, ejusque, manu obstetricis facta, violenta avulsiõ: tunc enim puerperæ considerandæ sunt potissimum, ut graviter vulneratæ, quapropter tunc temporis omnium facillime accedit febris inflammatoria, & vulneraria, cum lochialis fluxus suppressiõ: quo suppresso, stasis tanto facilius contingit in utero spongioso, multoque tunc sanguine repleto.

3. Ictus, aut contusiones, sub statu gravido perpeffæ; extra graviditatis statum enim haud facile ictus, plagæ, aut contusiones, ad uterum profundius delitescentem pertingere valent, cum tamen uterum prægnantem, atque a fœtus mole expansum, haud difficulter ferire possint.

4. Denique pessaria uterina, aut injectiones uterinæ calidioris atque acrioris indolis, quibus aliquando utuntur fœminæ, ad provocanda menstrua, eoque ipso sensum molestum ardentem concitant in orificio uteri, potissimum interno, & affluxum sanguinis copiosum huc invitando, inflammationes inducunt; quæ, cum primario uteri orificio occupent, ex ipsius dolore, tumore & ardore speciali agnoscuntur.

5. Vulneratoriæ læsiones, quas inflammatoria stasis ob vasorum discontinuationem sine labore sequitur.

Sphacelus internarum partium.

LXIII.

Sphacelus internarum partium est transitus inflammationis, neque discussæ, neque in suppurationem mutatæ, in corruptionem putredinosam, veramque necrosin, cum cessatione omnium hætenus perceptorum non modo dolorum, sed ipsius etiam sensus vitalis in parte adfecta: funestum semper eventum secum ferens.

SCHOL.

Hinc agnoscimus sphaceli præsentiam in partibus internis, quando post inflammationis signa prægressa, omnes hætenus ab inflammatione prægressi dolores, sine signis factæ suppurationis, repente cessant, cum insequente virium gravissima prostratione, lipothymia, cordis palpitatione, præcordiorum summis anxietatibus, extremorum refrigerio, sudoribus algidis, pulsu debili, convulsionibus, aut ad minimum tremoribus, quorum certissimum confectarium ipsa mors.

LXIV.

Causa hujus transmutationis repentina proxima est tam in materia stasin formante, quam in partis affectæ conditione querenda.

SCHOL.

Materiam quod concernit, illa nulla est alia, quam portio sanguinis coagulati & extravasati, quæ, quando vel spissitudine, vel molis

quantitate, motuum transpressiorum proportionem, (quibus totum discussionis & suppurationis negotium nititur) superat, atque illis iterum penitus dispelli, ac solvi nequit, eò devenit, ut a calore interno in motum intestinum destructorium, fermentativo-nempe putredinosum rapiatur.

Pars affecta vero symbolum suum huc confert, quando ab impetuoso sanguinis impulsu, vel vasa sanguifera lacerata, vel fibrae ad substantiam partis pertinentes, ita debilitatae, tonoque destitutae existunt, ut motui sanguinis progressivo conservando penitus non sufficiant: quo fit, ut ipsa quoque natura, ipsis instrumentis debitis destituta, a toto negotio, quod hactenus solerter pro viribus susceperat, desinat, de ipso desperet, atque totaliter cesset.

LXV.

Concurrunt tamen quandoque etiam cause occasionales, tam materis, quam partium alterationi repentina faventes,

SCHOL.

Hujus census sunt animi pathemata graviora, a quibus vel spasmi graviores, vel relaxationes nimiae, atque hinc decubitus graviores, aut incarcerationes firmiores sanguinis inducuntur: unde res est notissima, quod iis, qui inflammationibus internis laborant, nil magis noceat, quam vehemens ira, terror, graviorque mœror.

Neque hic excludi debent refrigerationes tam externi corporis, quibus transpiratio maxime utilis & necessaria impeditur, stricture spasticae in extremis inducuntur, & sanguis majore copia ad interiora, ubi tamen sanguinis circulus jam labefactatus existit, retropellitur, stasisque augetur; quam internae, per potuum frigidorum immodestas ingurgitationes, quibus saepissime immediata frigoris inductione portio sanguinis subsistens, aut in affecta parte restagnans, ad coagulationem totalem perducitur, atque ab omni motu fluiditatis excluditur.

CAPUT IX.
DE FEBRIBUS.

I.

Febbris est actus naturæ autocraticus, quo sub pulsu celeri & frequenti, motibusque secretoriis & excretoriis extra ordinem quidem auctis, adequate tamen susceptis, materiam aliquam corpori noxiam, partibusque vel fluidis damnum inducentem, aut minitantem, quovis possibili modo corrigere, subigere, vel e corpore eliminare intendit: eoque ipso graviora damna præoccupare studet atque conatur.

SCHOL.

Ex hac febris definitione patet, id, quod vulgo febris vocatur, non esse morbum aut læsionem, sed remedium naturale, contra læsionem a natura adhibitum, quamvis hoc remedium revera aliquas molestias, quas symptomata vocamus, post se trahat junctasque habeat, quæ illud necessario, ut umbra corpus, sequuntur.

Dicimus autem, motus hos secretorios & excretorios extra ordinem esse auctos, quoniam nullatenus sunt novi, aut ab œconomia animali plane alieni, sed essentialiter plane iidem, quibus tota nostra vita quotidie conservatur atque absolvitur: cum autem ejusmodi causæ materiales, quæ hosce motus extraordinarios quoad gradum postulant, non omni tempore dieque in corpore præsto sint, ideo neque quotidie talis motuum secretoriorum & excretoriorum gradus requiritur, multo minus occurrit.

II.

Sunt tamen hi motus ut plurimum adequate suscepti.

SCHOL.

Non equidem afferimus, hos motus proportionem physicam ad amulsum semper pro causæ præsentia quadrare; interim tamen generaliter semper hi motus ita sunt comparati, ut materiæ noxiæ subtractionem & excretionem maxime ordinatam intendant: id quod exinde adparet,

quod 1. totus ille actus in omni febre ad unam aliquam excretionem in genere tendat; 2. quod hanc excretionis intentionem ordinarie præparatio aliqua antecedit: 3. quod ordinarie in singulis febrium speciebus motus excretorii fiant, tam pro conditione materiæ excernendæ, quam pro loco, ubi materia excernenda hæret aut hospitatur, adæquati & proportionati, prout hoc facile adparet in quibusdam intermittentibus, quarum causa materialis crudior, in primis viis oberrans, excretionibus anotericis aut catothericis ansam præbet, quemadmodum in plurimis continuis materiæ subtilioris, in humoribus sedem habentis, excretio & motus a centro ad & per peripheriam contingere solet.

III.

Febres inter se invicem differunt variis respectibus: & quidem 1. ratione PERIODI, ac generalis decursus, quem ordinarie servant.

SCHOL.

Hoc intuitu differunt febres *acuta* a *chronicis*: quarum illæ vere acute non modo incipiunt, sed etiam cursum suum sine intermissione accelerant, ita, ut breviori temporis spatio totum decursum, eventu vel vitali ac salutari, vel funesto absolvant.

Hæ vero non modo leniori, sed & tardiori gradu incedunt, diutiusque durant, & non per dies, sed per septimanas, imo menses terminantur, cujus census sunt omnes intermittentes, lenta & hæctica.

IV.

2. Differunt quoque ratione TYPI, quem singula species respectu recurrentium paroxysmorum format.

SCHOL.

Respectu hujus typi, singulæ speciei proprii, ex acutis aliæ sunt *continua*, aliæ *continentes*: ex chronicis vero intermittentes variæ.

Continuæ plenariam paroxysmorum intermissionem nullam, remissionem tamen aliquam agnoscunt, sive illa magis aut minus manifeste, tempore matutino, sive vespertino, sive quocunque alio, statim tamen ac certo, contingat.

Conti-

Continentes nec remissionem nec intermissionem ullam habent, sed a prima invasione ad declinationem usque uno impetu durant; ad quam classem pertinet ephemera, & synochus, tam simplex, quam putrida.

Intermittentes autem se ipsas dividunt in quotidianas, tertianas & quartanas: quæ omnes perfectas paroxysmorum intermissiones servant, & ægris orthostadium tempore intercalari permittunt, atque, quamdiu simpliciter tales manent, legitimæ audiunt, si autem multum ab ordine recedunt, anomalæ, spurix, duplicatæ aut compositæ vocantur.

V.

3. *Nec minor occurrit differentia febrium, respectu CAUSARUM manifestiorum antecedentium, aut concurrentium.*

SCHOL.

Hoc intuitu occurrunt *febres biliosa*, si nempe post iracundiam perpessam bilis commota aut effusa, vel in massam sanguineam delata, motibus febrilibus, sanguinisque intestinis vehementioribus ansam præbet, vel in intestinis, eorumque tunica interiore, aut etiam in ventriculo, rodendo vel ardendo, sensationem molestam, ac inflammationem producit.

Sanguinea, si propter sanguinis abundantiam solam, vel pro fine evacuationis sinceræ per hæmorrhagias, vel pro dissolutione in serum, & imminutione resolutoria per sudores largissimos, motus illi extraordinarii instituuntur.

Catarrhales, quæ ut plurimum excretionum periphericarum suppressiones, & retrocessionès pro causâ agnoscunt.

Lactea, si puerperis aut nutricibus a lacte stagnante eveniant.

Lochiales, si in iisdem puerperis lochiorum fluxus impeditus, aut penitus suppressus, causam suppeditaverit.

Inflammatoria & vulneraria, quando vel partis cujusdam internæ nobilioris inflammationem sequuntur, vel vulneribus gravioribus superveniunt.

VI.

4. *Alia occurrit differentia, respectu SYMPTOMATUM cum febribus complicatorum, vel essentialiter ad illas pertinentium*

SCHOL.

SCHOL.

Hac ratione in considerationem veniunt ex acutarum & continuarum classe, *exanthematica*, quales sunt petechiales, & petechizantes, purpuratæ albæ & rubræ, papulares, erysipelacæ, scarlatinæ, variolæ atque morbilli.

His aliqui medicorum alias adhuc subdivisas species adjunxerunt, a certis excretionum symptomaticarum speciebus desumptas, & aliquando in paucis quibusdam individuis observatas, quæ tamen hanc considerationem non merentur, ut certam febrium speciem constituere valeant: cujus generis sunt sudatoriæ, vomitoriæ, aliæque.

VI.

Quinta febrium differentia desumitur a propria febris INDOLE, qua ratione a benignis differunt malignæ.

SCHOL.

Ad priorum classem pertinent tam intermittentes legitimæ omnes, quam ex acutis & continuis illæ, quibus, licet multi afficiantur, pauci tamen e medio tolluntur, vel sub multis anomalis symptomatibus, gravissimo periculo subjiuntur, sed plurimi sub placidis ac legitimis motibus secretoriis & excretoriis ad sanitatem perveniunt.

Ad posteriorum vero numerum referendæ sunt, ex acutis, illæ omnes, quæ propter materiæ peccantis specialem constitutionem, eamque neque per artem, neque naturæ motibus alterabilem, aut secretioni & excretioni non obedientem, in plurimis aut aliquibus ægrotis, eventum salutarem non fortiuntur, sed ubi citra turbationes febris extraneas, sive a regimine, sive a therapia præpostera provenientes, ægri sub gravioribus symptomatibus cardialgicis, convulsivis, lipothymicis, pulsuum debilitatoriis, decumbunt, aut moriuntur: cujus generis sunt ipsa pestis, & febres pestilenciales, nec non aliquando reliquæ exanthematicæ & contagiosæ, præsertim si epidemica constitutio accedat.

Nec desunt ex intermittentibus, quæ, si ad anomalias varias, aut complicationes cum aliis accedant, eventum deleterium, licet rarius, post se trahunt, & malignitatis speciem, latiore tamen sensu factum, redolent.

VIII.

6. *Ultimo tandem occurrit differentia febrium EPIDEMICARUM, & SPORADICARUM.*

SCHOL.

Spectat hæc differentia ad invasionem febrium, quatenus individua pauca vel plura, uno eodemque tempore, ab una eademque febris specie, in uno vel pluribus locis, corripiuntur.

Epidemica enim dicuntur, quæ populariter, vel cum, vel sine contagio, multos homines uno eodemque modo & tempore, a causa universalis, tunc temporis in aëris peculiari constitutione quærenda, afficiunt, atque invadunt, eademque methodo generaliore apud omnes, per certas secretiones & excretiones absolvuntur, eundemque generalem exitum, sine respectu evidentiore ad causas individuales, temperamentum, ætatis, diætæ, vitæ generis, regiminis, morborum prægræforum, sortiuntur.

Sporadica vero febres dicuntur, quæ hinc inde sub eodem quidem schemate plures personas, numero tamen longe minori, quam in casu priore invadunt, apud quas tamen generaliter iidem errores in diætâ, victu, vitæ genere, animi pathematibus, commissi, aut temperamentorum, humorumque constitutiones similes, ut causæ legitimæ antecedentes, accusari possunt.

IX.

De subjecto febrium, si questio formatur, generalissimum illud est genus humanum.

SCHOL.

De aliis enim animantibus non æque certum est, illa febricitare, nisi paucissima quædam exempla analogum quid exhibeant, quod tamen magis ad curiositatem observationis, quam ad scopum medicum primum, qui cum corpore humano commercium habet, pertinet.

X.

Specialius subjectum illa constituunt individua, que indolis sunt activioris, & alacrioris, ad suscipiendum motus.

Cöschwitzii Pathologia.

C c

SCHOL.

SCHOL.

Notissimum est, non omnes homines seorsim consideratos febribus laborare, quin potius magnus illorum numerus occurrat, qui per totam vitam ad senium usque, ne unica quidem febrium specie, multo minus diversis, pluribus, variisque decubuerunt aut laborarunt. Unde potius temperamenta cholericæ & sanguineæ, præ reliquis prona existunt ad febres, cum utique specialis promptitudo ad motus exercendos in hoc negotio requiratur.

Nullatenus tamen reliqua temperamenta in totum excludimus a subiecto febrium; cum temperamenta puriora atque simplicia sint rariora, ideoque ex varia temperamentorum mixtura, dispositio aliqua concurrere possit, aut causæ individuales & occasionales aliquando aliquid conferre soleant.

XI.

Præterea id certissimum manet, quod ad minimum non omnia temperamenta, neque omnes ætates singulis febrium speciebus æque facile subjiçiantur, sed certæ febres certis quoque familiares maneant temperamentis ac ætatibus.

SCHOL.

Hoc intuitu videmus biliosas atque ardentes cholericis, benigniores acutas sanguineis, quartanas melancholicis principaliter familiares esse. Ex eodem fundamento ætatis quoque diversitas considerationem subit, quod nempe juniores præ senibus facilius afficiantur febre, & si senes iisdem corripiantur, hi longe difficilius graviusque illis decumbant, imo haud raro sub intermittentibus simplicioribus plane succumbant.

XII.

Observarunt aliqui, quod etiam sexus sequior præ virili, in genere minus subjiçitur febribus.

SCHOL.

Id quod ex eodem fundamento minoris activitatis petitum esse videtur, nec generaliore considerationis dignitate caret, licet in hoc sexu merito temperamentorum quoque respectus sit habendus.

XIII.

XIII.

Subiectum specialissimum febrium neque cor, aut alia corporis pars solida, neque sanguis aut alius humor, solitarie dici aut constitui potest.

SCHOL.

Motæ circa hanc rem quæstiones ortum duxisse videntur ex defectu veræ medicæ considerationis, veræ formalitatis febris. Haud enim dici potest, quod sub febre, generaliter considerata, ulla corporis pars sit excepta ab universo negotio; cum enim totum negotium absolvatur motibus secretoriis & excretoriis, pro his absolvendis autem solidæ & fluidæ partes conspirare debeant, in genere etiam omnes huc concurrere debent.

De reliquo tamen cor, tanquam primarium circulationis sanguinis instrumentum, & sanguis, ut humor universalissimus, omnium manifestissime motuum alterationes patiuntur, omnium sensus incurrentes, quas reliquæ minus manifestæ atque palpabiles in toto corpore organisque secretoriis & excretoriis sequuntur.

XIV.

Causa materialis, propter quam febris accenditur, est varia, pro diversitate speciei febrium.

SCHOL.

Crudior nempe materia & minus activa, in febribus chronicis ac intermittentibus: subtilior vero, magisque activa, imo aliquando agilissima, in acutis atque continuis: semper tamen ita comparata, ut præsentia illius, toti œconomix animalis, vel quoad partium solidarum texturam, vel quoad fluidarum mixtionem, (quæ mixtionem solidarum simul pedissequam habet) vel quoad actionum vitalium, aut rationalium, turbationem, damnum aliquod notabile, aut fonticum atque funestum, vel proxime vel successive contrahere possit, ideoque nature æstimationem legitimam mereatur.

XV.

Causa finalis febrium, est materia morbifica eliminatio, aut quantum natura vires permittunt, correctio, & preparatio,

tio, ut œconomia animalis salva seruetur, & mixtionis omnimoda turbatio avertatur & præcaveatur.

SCHOL.

Hæc naturæ intentio, si obtinetur, effectum februm eventumque salutarem comitem habet; sin minus, de naturæ insufficientia ad materiam præsentem, vel quantitate, vel qualitate ipsius motus superantem, aut turbatione in motibus salutariter susceptis, per animi pathemata, aut therapiam, amethodos institutam, testimonium affert.

XVI.

Causa efficiens est ipsa natura.

SCHOL.

Hæc enim, (prout in physiologicis jam demonstratum est) tanquam principium agens, vitæ & corporis proprii conservationi invigilans, motus illos secretorios & excretorios non modo pro rei necessitate extra ordinem auget, sed eò quoque dirigit, ut materia eliminanda ad debita excretionum organa perveniat. Ad quem actum exequendum instrumentum suppeditant variæ corporis partes solidæ fibrosæ molles, quippe quæ motibus exequendis aptissimæ sunt, quorum tamen motum fluidæ sequuntur, & ita cum illis conjunctim secretionibus & excretionibus interserviunt.

Febres acutæ simplices ac benignæ. Febris Ephemera.

I.

Ephemera est febris acuta continens, unum solummodo diem durans, sine horrore febrili, cum astu præternaturali, capitis dolore, respiratione brevi & quasi oppressa, invadens atque ordinarie sudore largiore iterum intra nyctibimerum transiens, post sanguinis organicam commotionem ortum capiens.

SCHOL.

SCHOL.

Est itaque hæc omnium februm brevissima species, & respectu periodi, quam servat, acutissima, præterea tamen, respectu eventus, minime funesta, sed levissima. Distinguit sese ab omni alia febre, solo hoc essentiali signo, quod unicum formet paroxysmum, non ultra 24. horas durantem, neque post illas recurrentem. Unde sub prima invasione certo pro tali declarari nequit, sed a posteriori demum agnoscitur.

Continens dicitur hæc febris, quoniam sub ipsius duratione atque decursu nulla alternatio, neque remissionis, neque intermissionis occurrat. Æstus de reliquo, licet præternaturalis existat, non tamen excessivus, aut cum aliis acutis facile æquiparandus est.

II.

Subiecta hujus febris ordinariæ sunt individua juniora, & plethorica.

SCHOL.

Juniores enim personæ non modo ex naturalibus causis, alibi jam indigitatis, magis ad statum plethoricum dispositi sunt, sed sanguine quoque magis activo gaudent, ut ita, accedentibus causis occasionalibus, tanto facilius talis commotio oriri possit.

III.

Causa hujus febris materialis proxima est sanguis abundans, particulis sulphureis copiosis refertus.

SCHOL.

Cum enim ex historia morbi jam pateat, plethoricos potissimum subiectum ephemeræ constituere, exinde facile ac tacite quasi patescit, quod abundans sanguis causam constituat, non tamen sola mole physica peccans, sed ita dispositus, ut accedente causa alia, plethora quoque commota accedat: ita ut ab organica & intestina sanguinis commotione localis ipsius motus etiam augeatur, & ita pulsus quoque mutationem subeat, quæ adeo usque increbescit, ut resolutio sanguinis in serum copiosum tenuè sequatur, & ita natura sanguinem sub motu auctiore attenuatum, sudore largiore excernat, atque mediate imminuat.

IV.

Causa occasionalis proximæ ordinariæ est externa.

SCHOL.

Hinc ut plurimum observatur, quod hæc febris ordinariæ sequatur vel corporis universaliores motus exagitationis, præcipue sub calida tempestate susceptos, & ultra modum continuatos, cursorios videlicet, saltatorios, aliosve: vel particulares, solius quasi sanguinis commotiones organicas, ab aëre calidiore excitatas; unde haud raro accidit, hanc febrem excitari a graviore solis æstu, vel totum corpus, vel specialiter nedum caput feriente.

V.

Remotiores ex hac causarum classe possunt solentque esse errores dietetici, brevi tempore ante accessum commissi.

SCHOL.

Hoc respectu potissimum accusari meretur tam diætæ vinosa spirituofo calida, diutius jam usurpata: in specie potuum spirituosorum, inebriativorum ac vinosorum, immediate & proxime facta ingurgitatio.

Synochus simplex.

VI.

Synochus simplex est febris acuta continens, summo mane ut plurimum egrotantes invadens, sine horrore antecedente perceptibili, cum æstu insigni, sine remissione fere æqualiter usque ad finem totius periodi continuante: ordinariæ ad primum septenarium excurrens, tuncque critica hæmorrhagia, vel critico sudore cessans.

SCHOL.

Quamvis hæc febris non sub primo statim initio ad summum deveniat gradum, sed aliquo modo successively incrementum capiat suum, nihilominus tamen continentia typi sese in eo manifestat, quod nullam vel remissionem vel intermissionem paroxysmorum formet, sed æqualiter quasi procedat, donec impetrato fine, quem natura intenderat, iterum æqualiter cesset transseatque.

Est autem ille finis hujus febris, ut sanguinis quantitas simpliciter imminuatur; quapropter tacite quasi hæc febris incipit, sine prægresso notabili horrore aut frigore, cum ad solam resolutionem sanguinis in ferum, aut evacuationem ipsius sinceram, non æque necessarium sit, ut interna organa colatoria expandantur, aut dilatentur, sed dictus effectus celeriore fortioreque transpulsu per partes spongiosas facile absolvi queat. Qui effectus imminutorius ordinarie circa dies criticos, vel hæmorrhagia largiore, vel largissimi sudoris profusione, vel per utramque sese manifestat, febrique terminum ponit.

VII.

Differt hæc febris aliquando gradu non modo impetus, sed etiam temporis durationis atque effectus.

SCHOL.

Quando enim causa levior, aut quantitate minor adest, tunc aliquando contingit, ut gradus febris sit lenior, atque periodus brevior existat, unde in tali casu ad quartum usque diem saltem extenditur, & multoties solo sudore largiore, instar ephemeræ, terminatur, atque finitur. Quam ob rationem quoque nos ephemeræ plurium dierum nullam injecimus mentionem, cum hæc determinatio aliquam contradictionem involvat, ideoque rectius statuendum esse putemus, eam febrem, quam medici alias hoc titulo insigire solent, synochum leviolem esse.

VIII.

Subjectum hujus febris constituunt & juniores, & eximia plethorici, præsertim cholericæ, & cholericæ-sanguinei.

SCHOL.

Juniora enim corpora ad generationem multi sanguinis sunt aptiora, quoniam ut plurimum non modo voraciora existunt, sed facili quoque negotio, respectu aliarum commotionum corporis & sanguinis, excedunt. Cholericæ vero, & cholericæ-sanguinei præ aliis sanguine gaudent particulis sulphureis copiose referto, ideoque mobiliore & agiliore, nec non majore ad suscipiendos motus, quoad partes solidas, promptitudine. Hinc tales febres sub temperamenti, ætatis, & plethoræ concursu tanto facilius excitantur.

IX.

Causa materialis proxima atque primaria est sanguis, quantitate excessiva peccans.

SCHOL.

Hæc enim sanguinis abundantia, physica sua mole peccans, molesta existit viis, per quas sanguis moveri debet, eas infarciendo, distendendo, prægravando, quo ipso partim progressus sanguinis liberior successu temporis impeditur, partim diversis craseos læsionibus ansa præbetur: unde necessitas naturalis postulat, ut ipsius imminutione adæquata ac temperata, ejusmodi fanitatis damna præoccupentur.

X.

Remotiores antecedentes causæ petenda sunt a vitiis diætæ & generis vitæ.

SCHOL.

Cum itaque notissimum sit, plethoricum statum ortum capere ac incrementum ex diætâ plena, lauta, vitæque genere otioso, prout hoc sub cap. de plethora fufius explicavimus, hic crambem semel adpositam non recoquimus, sed causas, ibi propositas, tanquam generaliores & remotiores huc quoque adplicamus.

XI.

Occasionales commotionis febrilis causæ proximiores sunt ordinariæ, vel excessus inebriativi, vel motus corporis exæstuatorii nimii, vel graviora animi pathemata iracunda.

SCHOL.

Ab his enim omnibus organica sanguinis commotio atque expansio producitur, quæ plethoram, physice peccantem, naturæ magis molestant reddidit, hancque excitat, ut contra materiam hanc, corpori molestant, motibus extraordinariis insurgat, eosque tamdiu continuet, donec materiam illam ex parte imminuerit, & evacuaverit.

Synochus putrida.

XII.

Synochus putrida est febris acuta continens, malignitatem compli-

complicatam habens ex causa aliena, sanguini inhirente, a natura tam pro imminuendo & resolvendo sanguine abundante, quam pro excernenda malignitatis causa, suscepta, sine omni remissione, ab initio ad solutionem usque decurrens.

SCHOL.

Quemadmodum vox synochi in genere significat, secundum Galenum, febris continuæ talem speciem, quæ nullis plane distincta est accessionibus aut reduplicationibus: & sub antecedente titulo synocha simplex pertractata fuit, ita in præsentī composita quasi febris indigitatur, ab illa in tantum distincta, quod non equidem ratione typi, sed potius ratione indolis composita adpareat.

Typus enim in utraque febre idem est, uti veteres scriptores, in quorum monumentis potissimum hujus febris mentionem factam esse scimus, testantur, qua de re & Sennertus, & Riverius, aliique legimur: causa autem materialis duplex videtur, quarum altera benigna est, altera vero malignitatem spirat, ita ut hæc febris quasi ex benigna & maligna composita dici possit.

Unde authores quoque pro demonstratione ejusdem, utriusque febris, typi, eandem quoque utrique tribuunt atque adscribunt divisionem, in *acmaesticam*, quando eodem vigore quo cœpit, nec invalescendo, nec decrescendo æqualiter progreditur: *epacmaesticam*, si gradu semper augetur, & de horis in horas æqualiter citra omnem remissionem increbescit: & *paracmaesticam*, quando equidem sine intermissione & remissione æqualiter ad statum usque continuatur, sed paulatim de die in diem decrescendo decurrit.

XIII.

Differt hac febris a præcedente tam gradu, quam duratione.

SCHOL.

Cum enim duplex hic subsit causa, majorque labor requiratur, omnia febrilia symptomata, & ipse gradus febris, majorem exacerbationem præ se ferunt, quam in synocho simplici, nec minus tota febris longiorem decursum servat, & ad plures septenarios facile durat, cum simplex ut plurimum uno septenario absolvatur: facilius enim utique est, ut sub motu illo sanguinis auctiore, sanguis simpliciter vasa perumpat, ac hæmorrhagia excernatur, aut attritione valida per partes spon-

giosas in serum tenue dissolvatur, quam ut materia illa sulphurea atque subtilis, colatoriorum poros facile effugiens, simul fecernatur, & excernatur.

XIV.

Subjecta hujus febris præ aliis sunt juniores, plethorici & cholericici, peculiari præcipue sanguinis discrasia laborantes.

SCHOL.

Juniores enim præ aliis ut plurimum magis ad plethoram sunt dispositi: plethora autem primarium hujus febris constituit fomitem, & ex temperamento major accedit discrasia sanguinis sulphurea, majorque ad morus activitas, unde major etiam febris exacerbatio, quoad gradum & moram, ortum capere potest.

XV.

Causa hujus febris materialis proxima & primaria, eadem est, quam in præcedente designavimus.

SCHOL.

Sanguis nempe excessiva quantitate peccans, nunc specialiter & extra ordinem intestine commotus, qui ad productionem febris synochæ, qua talis, sufficere potest.

XVI.

Quod autem putrida inde synochus evadat, causa specialis est quærenda in discrasia sanguinis conjuncta, humorum temperatam & naturalem miscelam ladente.

SCHOL.

Hæc ordinarie esse solet discrasia sanguinis valde sulphurea, acris ita, ut ab illius præsentia sanguis quantitate peccans, simul valde tenuis, activus, expansus & mobilis evadat, & intestino motu p. n. aucto, ad dissolutionem properante, agitetur: unde sub hac febre non sola sanguinis imminutio, sed simul hujus materiæ sulphuræ secretio & excretio a natura intenditur. Neque diffitemur, quod aliquando speciale quoddam miasma ex aëre attractum, subtile, activum, fermentescibile, ad massam sanguineam accedens, eundem effectum producere possit.

XVII.

Occasionales causa proximiores eadem sunt cum illis, quas præ-

precedenti febre assignavimus; quibus præterea sanguinearum evacuationum naturalium suppressiones, aut artificialium neglectiones, adjungimus.

Febris catarrhalis benigna.

XVIII.

Febris catarrhalis benigna est febris continua, ut plurimum vere vel autumno, horis vespertinis, cum horrore agros invadens, quem ætus febrilis excipit satis tolerabilis: sub quotidianis remissionibus, novisque exacerbationibus vespertino tempore recurrentibus, decurrens, ad unum alterumve septemvarium excurrens; causamque seroso-lymphalem agnoscens.

SCHOL.

Distinguit se hæc febris a continentibus per remissionem paroxysmorum quotidianam notabilem, & exacerbationem paroxysmorum sine frigore intercedente novo, tanquam omnium continuarum criterio communi. Benignitatem vero suam declarat lenitate febris, atque symptomatum febrilium, nec non eventu ordinarie salutari ac minus funesto.

Ordinarie hæc febris tempora vernalia & autumnalia servat, cum his anni temporibus secretiones & excretiones periphericæ facilius aliquod patiantur damnum, ac impuritates serosæ inde augeantur.

Periodus hujus febris non semper est eadem, dum aliquando ad primum, aliquando ad secundum septenarium durat, prout nempe causæ materialis multitudo, aut minor dispositio brevius aut longius tempus pro sui excretionem poscit.

XIX.

Differt hæc febris tam a quotidiana continua, quam a catarrhali maligna.

SCHOL.

Ab illa respectu typi, ratione cujus hæc nostra simplex, illa vero composita existit, & per quotidianos frigoris intercedentis recursus

agnoscitur. Ab hac, respectu causæ, symptomatum, atque eventus. Causa enim in nostra benigna febris est mitior, lenior, neque malignitatem spirat, cum in illa materia peccans sit acrior, subtilior, corruptionem majorem minitans: ideoque symptomata graviora, majusque periculum producents.

XX.

Subjectum hujus febris primario constituunt temperamenta pblegmatico-sanguinea, aut sanguineo-pblegmatica.

SCHOL.

In his enim præ aliis major semper adparatus præsto est materia peccantis seroso-lymphalis, ad catarrhos, & catarrhales affectus in genere disponens: tenerior quoque adest corporis habitus, qui facili negotio ab aëris injuriis externis alteratur. De reliquo tamen alia quoque temperamenta non penitus ab illius invasione excluduntur, si nempe per causarum externarum occasionalium vehementiorem accessum, ordinarium serosarum excretionum repentinam aut vehementem alterationem, turbationem, aut suppressionem patiantur.

XXI.

Causam materialem proximam constituit humor seroso-lymphalis mucidus, in massa sanguinea, aut circa nobilem aliquam partem, hærens, ex illis discernendus ac excernendus.

SCHOL.

Licet enim ex aliqua parte plethoram quoque accusare liceat ut causam febris generaliore, tamen hæc febris, qua catarrhalis, causam agnoscit principaliter seroso-lymphalem, mucidam, saliam, quæ discrasiam in sanguine constituit, sui que tempestivam emotionem urget: quæ, cum non semper ejus sit conditionis, ut motibus ordinariis & quotidianis, tam propter quantitatem excedentem, quam ob spissitudinem, minoremque mobilitatem, obtemperare possit, in causa est, ut propter illam majores & extraordinarios natura suscipiat motus, pro abstergenda illa & educenda.

Nec

Nec tamen semper & solitaria hæc materia hæret in sanguinea massa, sed aliquando infarctum constituit in pectore, aut capite, & gravedinosa, aut tussiculosa symptomata producit, quæ motus febriles excipiunt. Cum autem hæc materia minus activa atque subtilis existat, febris quoque lenior esse solet, ita ut ante diem undecimum aut decimum quartum raro discedat.

XXII.

Causa antecedens quærenda est in impuritatibus serosis mucidarum & salinarum impedita secretionibus & excretionibus.

SCHOL.

Quodsi enim hæc impuritates semper in sufficiente quantitate, debitoque ordine, prompte excernantur, illarum copia in corpore crescere non potest: cum autem variis ex causis hæc secretio & eliminatio sufflaminetur, non potest non fieri, quin augeantur, aut in certis corporis locis accumulentur, ibique incommoda producant, & sui vegetiorem detrusionem possint, quæ motibus his febrilibus, a natura susceptis, absolvitur.

XXIII.

Causæ occasionales ordinariæ sunt excretionum serosarum suppressiones repentinæ & pertinaciores.

SCHOL.

Hinc videmus, proxime hanc febrem sæpissime excipere coryzam repente suppressam, sudores largiores repente cohibitos: aut supervenire infarctibus catarrhalibus pectoris, qui ad aliqualem jam excretionem pervenerant, nunc autem impeditiore successu laborant.

Nec minus scabies retro pulsâ primam sæpissime huic febrî ansam præbet, aut tinea capitis & achores in ætate infantili & puerili, si forsâ vel refrigeratione externa, vel intempestiva medicatione, per varia unguenta retrocesserint. Quando enim sudoris repentinæ contingunt suppressiones, præcipue corpore prius exæstuato, aut sudores quoque statarii annui quasi critici emanent, tunc sub plus quam tonica externæ peripheriæ strictura serum ad glandulas subcutaneas pro excretionem jam

delatum, aut proxime deferendum, ad interiora retropellitur, partesque salinæ, mucidæ, sulphuræ, sanguini iterum admiscuntur.

Id quod simili modo contingit ab exanthematum supra nominatorum retrocessione, ut hæc materia postmodum sub auctioribus motibus, propter plethoram, & hanc materiam nocivam a natura susceptis, tractu plurium dierum excernatur.

Febris cholericæ.

XXIV.

Febris cholericæ aut biliosa est febris acuta continua, cum horrore incipiens, quem æstus insignis sequitur, tempora exacerbationis ordinariæ summo mane servans, evacuationes biliosas comites habens, ad inflammatoriarum speciem pertinens, symptomatibusque gravioribus stipata, ac periculosa.

SCHOL.

Quod hæc febris sit continua, elucet ex permutatione exacerbationis paroxysmorum, nulla intercedente intermissione, sed solum aliqua remissione, quæ tamen satis brevis esse solet.

Evacuationes biliosæ huic febre familiares sunt aliquando anotericæ solum per vomitus biliosos, aliquando catothericæ solum per diarrhœas ejusdem indolis concurrentes. Quodsi autem utriusque generis evacuationes simul contingant, & valide succedant, cholæræ morbi titulus huic febre specialiter tribuitur: quæ evacuationes, si prompte ac tempestive succedant, bonum eventum promittunt: sicut nimis tarde aut parce succedentes, funestum magis exitum arguunt. Ad inflammatoriarum speciem hanc febrem pertinere, ideo declaramus, quod partim causa materialis ad inflammationes producendas aptissima sit, partim horripilationes sæpissime sub leviori corporis motitatione recurrentes, (alias febribus inflammatoriis quasi propriæ) hic etiam ut plurimum concurrant, partim quod post mortem, si cadavera aperiuntur, intestina aut ventriculus inflammata ac sphacelata deprehendantur.

Gravitatem & periculum hujus febris declarant symptomata graviora, sub æstu vehementi, siti intolerabili, maximis capitis doloribus,

præ-

præcordiorum anxietate cardialgica, vomitibus, diarrhœis, somni defectu, deliriis accedentibus: quæ tamen pro differentia gravitatis causæ quoque differre solent.

XXV.

Subiectum generale præ aliis constituunt cholericæ, & cholericæ-sanguineæ, præcipue juniores.

SCHOL.

Hi enim particulas sulphureo-salinas, pro copiosa bilis generatione idoneas, abundanter in sanguine fovent, & præ aliis facillime tam ad iracundiam vehementiorem, quam ad motuum vehementiorum susceptionem proniores ac promptiores existunt, nec non respectu plethoricum statum fovent.

XXVI.

Subiectum speciale est vel ventriculus, vel duodenum, vel intestina reliqua tenuia.

SCHOL.

Non quidem hic statimur, dictas partes tanquam subiectum ipsius febris in se spectatæ, sed potius læsionis, a causa materiali proxima inductæ, quam aliquando ventriculus solus, aliquando duodenum, aliquando pars utraque, neque exceptis reliquis intestinis tenuibus, patiuntur, prout nempe in una aut altera illarum fixiorem formaverit sedem.

XXVII.

Causam proxime antecedentem, eamque continentem hujus febris, ponimus in leviori tunica interioris dictarum partium phlogosi, aut inflammatione superficiali.

SCHOL.

Testantur hoc symptomata ardoris & sensus molesti cardialgici circa interiora, cum faucium ariditate, & siti intensa, nec non deliriis.

XXVIII.

Causa materialis proxima antecedens est bilis in ventriculo aut intestina effusa, & tunica interioris substantia porosa sese insinuans, nervæamque sensu molesto afficiens.

SCHOL.

SCHOL.

Hanc causam materialem præsto esse, nullum restat dubium, cum de illius præsentia immediata testentur biliosæ evacuationes, per superiora aut inferiora contingentes: ita tamen, ut in hac febre non adeo magna adsit bilis acrimonia caustica: aut alia materia simul in canali illo membranaceo præsens, acrimoniam bilis obtundens ac involvens, promtamque substantiæ membranosæ aggressionem impediens.

XXIX.

Causa occasionalis proxima ordinariè est vebemens iracundia, vel sub ciborum ingestione, vel proxime post illam, ante plenariam illorum digestionem, perpeffa.

SCHOL.

Bilis enim tunc temporis in ventriculum & duodenum effusa, naturalem quidem possidet suum acorem, sed citius involvitur cibus, quam ad ipsam dictorum viscerum substantiam pertingit, & quamvis levior aliqua ipsius portio eò pertingat, hæc tamen superficialiter magis substantiam membranosam afficit, eamque magis extimulat, ut motus excretorii promptius inde sequantur: ita ut causa materialis effectus minus caustici & inflammatorii in hac febre sit præsentia ciborum ac potuum, bilis acredinem involventium, atque læsionem continuitatis impredientium.

E quibus ita positis ac consideratis, facile quoque elucescit causa & nexus symptomatum essentialium, hanc febrem comitantium. Quemadmodum enim bilis in qualitate & quantitate naturali ad duodenum delata, semper stimulum quotidianum pro excretionem alvina præbet, ita majore quantitate effusa, qualitatem tamen naturalem retinens, leviterque membranam nerveam afficiens & vellicans, motus in illa excitat tractorios & spasticos, unde motus peristalticus augetur, & si ordinem ad inferiora servat, diarrhœam biliosam, si ordine inverso procedit, bilem versus pylorum & ventriculum propellit, vomitusque biliosos producit. Quodsi autem motus peristalticus modo sursum, modo deorsum vergat, (id quod ut plurimum a copia bilis dependere solet) utraque excretio vegete procedere potest, & in morbo cholera procedere solet.

Febbris

Febris biliosa ardens, seu caufus.

XXX.

Caufus est febris acuta continua inflammatoria gravissima, a bilis acrioris in primis viis effusione ac detentione ortum ducens, nullas evacuationes biliosas comites habens, gravissimis symptomatibus gravissimoque periculo stipata.

SCHOL.

Caufus, five ardens hæc febris, dicitur a summo ætus febrilis gradu, horrorem antecedentem excipiente, & conjuncto ardoris molestissimo sensu in partibus interioribus, unde gravissimam febrium biliosarum speciem constituit. Convenit cum præcedente ratione typi, dum similiter continua existit: ratione causæ generalioris, cum æque ac illa bilem causam materialem agnoscat. Differt autem ab illa gravitate symptomatum, quæ a gravitate causæ, tam continentis, quam materialis antecedentis, dependet: & ut plurimum eventum funestum atque lethiferum comitem habet. Specialiter autem ab illa differt evacuationum biliosarum suppressione, dum bilis neque sursum, neque deorsum in hac febre eji- tur, sed pertinacius in primis viis incarcerata detinetur.

Inflammatoriam hanc febrem vocamus easdem ob rationes, quas sub antecedente titulo adduximus: acuta vero summo jure dicitur, cum ægrotantes non solum acute invadat, sed acute quoque jugulet, iique sæpe die quarto moriantur, ac raro septimum attingant diem.

XXXI.

Subjectum generale hujus febris constituunt persona plethorica temperamenti cholericici, vel cholericico-melancholici.

SCHOL.

Quantum plethora & temperamentum cholericum ad febrem biliosam in genere contribuant, sub præcedente titulo jam dictum est: unde nunc tantum addimus, cholericos ad spasmos quoque proniores

Coschwitzii Pathologia. E e esse,

esse, æque ac melancholicos: atque ex hoc fundamento potissimum deducendas esse evacuationum biliosarum pertinaciores suppressiones, quæ tanto promptius succedunt, si ambo temperamenta simul concurrant.

XXXII.

Subjectum speciale idem existit, quod in antecedente febre declaravimus.

XXXIII.

Causa proxime antecedens & continens est actualis diætarum partium arrosio, & profunda inflammatio.

SCHOL.

Hac ex causa occurrit prima inter hanc & præcedentem febrem differentia: sicut enim in illa levior & superficialis inflammatio & phlogosis occurrit, ita in hac actualis læsio continuitatis præsto est: quæ, cum in partibus nobilioribus, & maxime sensibilibus sedem habeat, in causa est, ut major deinde sequatur sanguinis affluxus, ejusque, ob continuitatis læsionem, extravasatio & stasis, quæ ab acrimonia bilis acida in coagulationem, & facillimo negotio in corruptionem sphacelofam ruit.

XXXIV.

Causa materialis antecedens proxima est bilis acris & caustica, in ventriculo aut intestinorum tenuium canali hærens.

SCHOL.

Diximus in præcedente titulo, bilem in intestina ultra modum effusam, esse causam materialem proximam febris cholericæ, sine notabili respectu ad ejus acrimoniam. In casu autem adest longe major, & consideratione digna acrimonia acida & caustica corrosiva, minor vero materiæ ipsius effectum corrosivum impediens præsentia, quin potius talis materia accedat in loco læsionis, quæ acorem bilis adhuc majorem reddere valet.

Id quod satis manifeste concludere licet e diverso invadendi modo; causus enim producitur, quando ægri ira excanduerunt vehementissima post ciborum ingestorum concoctionem, multo magis post illorum distributionem, & vacuis quasi existentibus intestinis.

Hic

Hic enim bilis effusa, vel per se acrior, substantiam ventriculi aut intestinorum promte & sine impedimento aggreditur, cum nulla in illis præsto sit materia, cui involvi possit, vel reliquiis ciborum potuumque aculentibus permiscetur, acoremque majorem contrahit acidum corrosivum, idque tanto facilius, tantoque gravius, quo magis cibi potusque ingesti fermentativæ & aculentis indolis extitere.

XXXV.

Causæ occasionales proximiores hujus febris sunt iracundæ commotiones animi gravissima, post ciborum concoctionem perpeffa: & errores dietetici aliquando simul commissi.

SCHOL.

Quodsi enim tunc temporis bilis in duodenum effundatur, quando a chymosa & chylosa materia liberum & vacuum existit, materia biliosa acrior & caustica tanto promptius substantiam intestinalem aggreditur, eique læsionem continuitatis affert. Ex altera parte suum quoque conferunt solum cibum aut potum fermentativi proxime assumpti, ex fructibus horæis, vinis dulcibus, aut cerevisiis valde fermentescibilibus, ad acorem pronis. Horum enim reliquiæ, si cum bile conveniunt, acidam ejus acrimoniam adaugent, eamque penitus corrosivam reddunt, ut instar summi caustici substantiam intestinalem arrodere possit. His non immerito quoque adnumeramus corporis perfrigerationes, post prægressus ejus exæstuationes forsitan perpeffas, quippe quæ stricturis spasticis, detentioni materiæ biliosæ tanto majorem ansam præbent.

Febris scarlatina.

XXXVI.

Febris scarlatina est febris acuta continua, exanthematica benigna, a colore scarlatino, quo totum corpus perfunditur externum, nomen gerens, horrore febrili invadens, sub æstu continuo, ad unum septenarium decurrens, & post ardorem in cute cessantem, squammulas tenuissimas furfuraceas

secedentes relinquens, a sanguinis abundantia & aliquanti acrimonia ortum trahens.

SCHOL.

Decimus, hanc febrem acutam atque continuam esse, dum ad modum acutarum & continuarum, impetu satis vegeto, licet non enormi, decursum suum brevi spatio unius septenarii, imo aliquando femi-septenarii absolvit, nullasque paroxylmorum intermissiones format, sed jugi continuate, intercedente saltem remissione, decurrit.

Exanthematica autem dicitur, quoniam sub hac febre excretio quædam peripherica contingit in superficie cutis, post cujus efflorescentiam, per aliquot dies continuatam, febris remittit atque cessat. Exferit sese hæc excretio non equidem per distincta quædam exanthemata pustularia, aut maculosa, sed rubore intenso æqualiter diffuso, tam per totam faciem, quam per reliquam corporis peripheriam, cum aliquanti habitus externi turgescencia æquabili, & ardore quasi pruriginoso.

Benignam hanc febrem declaramus, quoniam symptomatibus, malignitatem testantibus, ordinarie haud stipata existit, nec ægrotantes hac febre succumbunt.

XXXVII.

Subiectum hujus febris constituunt persona plethorica, temperamenti sanguinei, aut sanguineo-cholerici, & ætatis puerilis, aut prima juvenilis.

SCHOL.

In hac enim potissimum viget status plethoricus, & sanguis floridior existit, qui ad commotiones orgasticas, atque febriles pronior est, præcipue si temperamentum cholericum concurrat, quippe quod particulis sulphureis ac agilibus in sanguine magis abundat.

Nec minus dispositio habitus corporis hic multum contribuit: cum enim sanguinis tenuitas, & partium spongiosarum mollities & laxitas inter se conspirent, tanto facilius contingit, ut sub accedente motu febrili, sanguis quasi universaliter ad peripheriam pellatur, & cum sanguine

guine simul subtilior salino-sulphurea impuritas advehatur, quo tanto promptius per poros cutaneos sub motu illo jugiter continuato transpirare & exhalare possit.

XXXVIII.

Causa materialis proxima esse videtur sanguis, partim quantitate abundante in genere peccans: partim in specie nimis tenuis; & leviore acrimonia sulphurea aut salina imbutus.

SCHOL.

Id quod adparet, tam ex subjectis plethoricis, quam ex ardore, summoque rubore, quo pannum scarlatinum cutis æmulatur, & denique ex ipso effectu ultimo, quo febris & efflorescentia peripherica tandem transpiratione paulo largiore, aut in maxime adfuetis hæmorrhagiæ narium critica terminatur, & sub illa auctiore transpiratione cuticulam quasi in furfures leniores solvit, ejusque secessionem relinquit.

XXXIX.

Causam remotiorem antecedentem constitunt omnia, que partim plethoram augere, partim eandem commovere, partim denique impuritates salinas sulphureas augere possunt.

SCHOL.

Referimus itaque ad hanc classẽ causarum errores diæteticos, circa ejus plenitudinem lautamque indolem commissos: sanguinis exstuationes, tam a potibus calidioribus, quam a motibus corporis exagitationis, & æris externi calore dependentes: hæmorrhagarum excretionum adfuetarum suppressiones; unde videmus, illa subjecta potissimum hac febre corripì, quibus in prima ætate narium hæmorrhagiæ emanare, aut in sexu fœminino menses suppressi fuere.

Febris papularis.

XL.

Febris papularis, qua ab aliis quoque purpura urticata vocatur, est species febris acutæ atque benignæ exanthematicæ,

a sanguinis commotione extraordinaria oriens, exanthemata papularia (quasi cutis urtica tacta fuerit) cum ardore & pruritu summo, formans.

SCHOL.

Acutam vocamus hanc febrem, quoniam acutarum modo ægros invadit horrore, leni quidem, quem æstus excipit, cum capitis gravativo dolore, ac inopinata faciei ac peripheriæ corporis intumescencia, & brevi satis periodo etiam decurrit: dum ultra quatuor dies raro durat, frequentius vero breviori adhuc tempore decursum suum absolvit.

Febrim ipsam quod attinet, ordinarie illa ita levis & brevis existit, ut fere nomen febris non mereatur, cum ut plurimum totus affectus paucis horis, sex nempe aut duodecim, absolvatur. Interim, cum aliquando contingat, ut febrilem typum affectus assumat, & aliquot paroxysmis repetitis recurat, quos tunc quotidie fervare solet, & per tres quatuorve dies continuare, ad febrim classem relatus est, de qua tamen dicere fas est, quod ratione typi vaga vocari mereatur.

Benignam vocamus, quoniam ordinarie adeo benigna est, ut ægri orthostadii, ad minimum per intervalla, esse possint, neque unquam fere sub illa moriantur, licet hoc non negandum sit, quod, sub frivole admissis refrigerationibus, anxietates præcordiorum pariat. Interim Nenterus hanc febrem, se aliquando & epidemicam, & malignam observasse, notavit: id quod propria observatione hæcenus confirmare non possumus, interea tamen observationis veritati quidquam detrachere nolumus, cum in specie epidemicæ constitutionis concurrentis mentionem faciat, ubi tamen negare non possumus, ex ipsa relatione historica probabiliter concludendum esse, hanc febrem magis inflammatoriam fuisse, exanthematum autem illorum concursum magis pro accidentali, quam essentiali, habendum esse.

Exanthematica hæc febris audit, quoniam sub hoc affectu, exanthemata, in cute adparentia, aspectui se sistunt, in forma tuberculorum, aut etiam vibicum, longiorum ac latarum, indistinctæ magnitudinis, coloris pallidioris, interstitiis tamen depressis rubentibus, pruriturum ac ardorem inferentia, quasi urtica recente corpus tactum fuerit.

XLI.

Subiecta huic febre obnoxia sunt itidem corpora plethorica, & præ aliis juniora.

SCHOL.

Quamvis quidem juniores ut plurimum huic adfectui subjiciantur, nihilominus etiam haud raro provecioris ætatis personæ, & plethorica fuerint, hac febre corripiuntur, præcipue habitum corporis possidentes inter laxiorem & strictiorem quasi intermedium, qualis sanguineo-cholericorum, & sanguineo-melancholicorum est. In his enim sanguis satis adhuc tenuis est, ut in partes spongiosas impelli possit, cum tamen aliqua dispositio major in his temperamentis occurrat, ad spasticas contractiones subeundas, hinc facilius vibices illæ, tanquam particularis stricturæ intercurrentis indicia ortum trahunt. Quod enim exanthemata elevata distincta, modo majora, modo minora formet, id dependere existimamus a motu partium solidarum quasi mixto: dum nempe ab interioribus sanguis movetur ad exteriores, in his autem spastica strictura intercurrentis, non tamen æqualis, nec fortior concurrit, ita, ut quædam cutis exterioris fibræ relaxatæ, aliæ vero strictæ existant, quarum illæ elevationes ac vibices concedunt, hæ vero depresso spatia formant.

XLII.

Causam materialem hujus febris eandem agnoscimus in genere, quam in priore accusavimus, quantitate tamen & gradu minorem ac leviolem.

SCHOL.

Id ipsum docet subjectorum conditio, quæ tam de sanguinis abundantia, quam de ipsius aliquali discrasia sulphurea testantur.

XLIII.

Neque alias accusare possumus causas occasionales, quam quæ sub præcedente febre indigitata fuerunt.

Febres

Febres contagiosæ & malignæ.

I.

Febres contagiosæ & malignæ sunt febres acutæ & continuæ, quæ vel ex epidemica aëris constitutione populariter grassantur, vel ex specialissima materia peccantis indole, gravioribus, ac ut plurimum lethaliibus symptomatibus, citra respectum individualis dispositionis concurrentis stipatæ, & propter materiam, putridam corruptionem minitantem, susceptæ sunt, ac facile, imo ordinariè, per contagium vel universale vel particulare, aliis subjectis communicantur.

SCHOL.

Acutæ & continuas has febres esse, asserimus, quoniam ex morborum historia notissimum est, chronicas & intermittentes febres, neque malignitatem, neque contagium, (quod tamen præcipuum malignitatis febrilis indicium est) comitem habere: quamvis enim a quibusdam intermittentibus quoque aliqualis malignitas adscribatur, id tamen sensu saltim latissimo adplicari potest, & potius de harum februm anomalia, quam de vera illarum malignitate dici debet. Licet enim intermittentes sæpissime epidemice sint, & populariter grassentur, sola tamen epidemia non malignitatem restatur, sed hujus præsentia partim ex contagio, partim ex gravissimorum symptomatum concursu ac deleterio, in putredinosam corruptionem tendente, eventu communiore præsumitur.

Sunt autem symptomata, febris malignitatem declarantia, varia, fatisque multa, quorum non omnia semper in omnibus subjectis, sed in aliis pauciora, in aliis plura, occurrunt, eoque ipso majorem minoremve malignitatis gradum declarant. E quibus tamen maxime prælucent virium prostratio insignis, in primo statim morbi initio, citra causas manifestas occurrens: Vigilæ pertinaces, atque hinc deliria graviora: variæ excretiones, præsertim sibi invicem contrariantes: pulsus debilitas & inæqualitas: lipothymia: convulsiones: insensibilitas citra necessa-

cessaria, ita ut agrotantes sub æstus exacerbatione neque sitim, neque capitis dolores, vel quocunque tempore, neque excretiones ordinarias advertant.

Affectus soporosi & comatosi: plurium exanthematum, specie diversorum, concursus: exanthematum, licet ordinariorum, vel præmatura & impetuosa eruptio, vel minus constans duratio, aut facilis ac vaga retrocessio: sub quibus omnibus præcordiorum anxietates, animi desperabunda dejectio, & rerum alias æstimatione notabili profecutarum inadvertentia & neglectio, concurrere solent, nec minus secretionum & excretionum debitarum defectum junctum habere.

II.

Febres contagiosæ semper sunt malignæ.

SCHOL.

Cum enim ipsum contagium ad principaliora malignitatis febrilis signa referatur, nullum restat dubium, semper malignitatem adesse, ubicunque contagiosa febris indoles animadvertitur.

III.

Febres malignæ non semper sunt contagiosæ.

SCHOL.

Notandum est merito de hisce febribus, quod equidem valde frequenter, verum tamen non semper, & pari respectu sibi invicem jungantur atque concurrant.

Malignitatis enim causæ alio tempore esse possunt universaliore atque communes, in ipsa causâ materiali proxima totius febris hærentes, tunc quoque contagium causantes, quæ alio tempore plane individuales sunt, & a particulari humorum discrasia, ejusque cum illa causâ universaliore concursu, dependent.

Unde e. g. febris catarrhalis, quæ sporadice aliquando grassatur, & toto genere benigna existit in plurimis subjectis, hoc non obstante, eodem tempore certo individuo uni aut alteri, maligna ac deleteria esse potest, ob specialem hujus individui dispositionem cacochymicam, aliamve morbosam in corpore ante accessum febris præexistentem, & neque per contagium allata, neque per contagium ulterius propagata observatur.

IV.

Differunt hæc febres malignæ inter se notabiliter gradu malignitatis.

SCHOL.

Aliæ enim harum febrium ab essentia sua malignæ dici merentur, quippe quæ ex sua essentia, semper & sine exceptione malignitatem suam declarant, quotiescunque occurrunt: ad quarum classem merito pestem, febresque pestilenciales, & post has, petechialem veram referimus: de quibus notorium est, quod non modo gravissimis symptomatibus malignitatem testantibus, sed maxime quoque funesto & deletorio eventu in quamplurimis personis indolem suam prodant.

Aliæ vero mitioris indolis existunt, ita ut de illis statuere fas sit, quod equidem ex causæ materialis indole, ad malignitatem pronæ existant, facile sub causarum, materiam malignam exaltantium concursu revera malignæ evadant, verum his causis deficientibus, frequenter etiam satis benigne, & sine specialis malignitatis indicio occurrant atque decurrant: licet in comparatione ad reliquas benignas, simpliciter tales, propter hanc dispositionem malignarum titulum mereantur. Ad harum classem merito referimus febrem petechizantem, purpuram, variolas atque morbillos, de quibus quotidiana experientia loquitur, quod, si malignitatem exerant, ordinarie talem exaltationem & exacerbationem causæ, vel a regimine & methodo, vel a peculiari aëris epidemica constitutione experiantur.

V.

Differunt porro hæc febres respectu presentia exanthematum.

SCHOL.

Sunt enim ex illis, quæ semper exanthematibus stipatæ sunt, nec unquam sine illis occurrunt, & ex parte ab illis denominationem suam habent: quorum referenda est pestis, febrisque pestilencialis, in quibus vel anthraces, vel bubones, vel maculæ petechiales adparent: febris petechialis, variolæ, purpura atque morbilli.

Siquidem ex altera parte febres quoque malignæ & contagiosæ occurrunt, quibus exanthemata vel plane non solennia, vel ad mini-

num æque infrequentia existunt: & huc referimus febrem petechizantem, exinde nomen suum habentem, quod maculæ petechiales quandoque adsint, aliquando vero absint, præsentem tamen eadem febris essentiali specie & typo: pertinent huc quoque tam catarrhalis maligna & Hungarica, seu castrensis, a loco natali, modoque primæ communicationis & propagationis ita dicta, quam febres compositæ, malignitatem aliquando conjunctam habentes.

VI.

Subjecta, his febribus in genere præ aliis facilius obnoxia, graviusque decumbentia, sunt personæ, quoad ætatem juniores, plethorica, & quoad temperamentum floridiores & activiores.

SCHOL.

Ut enim taceamus pronitatem ac facilem proclivitatem ad suscipiendum motus, qua juvenes & activæ personæ gaudent præ senioribus, & seniores, etiam majore ordinarie laborant plethora, quæ per se motus extraordinarios solidarum ac fluidarum partium minus tolerat, iisque impedimento esse solet; tanto magis autem in statu præternaturali, ubi materia peccans præsto est, corruptionem corpori minitans, sui que tempestivam excretionem postulans, hanc summe necessariam excretionem ultra modum retardat, impedit ac sufflaminat, ut tanto graviore noxæ inde emergant: unde vulgus æque ac Medici observare solent, corpora illa apparenter robusta, quadrata & succi plena, graviori periculo sub ejusmodi febribus subjacere.

Ratione temperamenti floridioris & activioris, hic maxime in considerationem veniunt sanguinei, sanguineo-cholericæ, & sanguineo-phlegmatici; hi enim omnes spongioso gaudent corporis habitu, & sanguine mobiliore. Quod autem floridi, & spongiosi habitus personas huc referamus, id ex duplici fit ratione: quoniam hæc corpora, propter pororum fibrarumque laxitatem magis disposita sunt ad receptionem materiæ peccantis miasmaticæ, cum aëre advenientis, per corporis peripheriam, & licet non solitarie per poros hæc materia corpus ingrediatur,

sed etiam mediante inspiratione atque saliva deglutita advehatur, sub motuum secretiorum validiorum (quos quidem prompte suscipiunt) continuatione, ob eandem fibrarum mollitiem & laxitatem, citius atomiam incurrunt, & virium motricium debilitatem patiuntur, unde iterum secretionum & excretionum debitarum successus infringitur, materia noxia diutius, quam par est, in corpore detinetur, cum humoribus circumpellitur, iisque tanto promptius labem corruptionis affricare potest.

VII.

In specie tamen certæ ætates, certis quoque harum febrium speciebus præ aliis subjacent.

SCHOL.

Hoc intuitu variolæ atque morbilli in specie morbi infantiles ac pueriles vocantur, cum longe frequentius faciliusque infantes puerosque corripiant, quam adultiores: cum e contrario reliquæ hujus census febres, sine tali specialissimo respectu ætatis, homines corripiant.

VIII.

Causam materialem proximam febrium malignarum & contagiosarum in genere constituit miasma aliquod peregrinum.

SCHOL.

Sub hoc miasmatis titulo intelligimus materiam aliquam peregrinam, & mixtioni animali plane contrariam, ordinarie in corpore non existentem, sed aliunde advenientem, seque humoribus nostri corporis immiscentem.

IX.

Materia hujus miasmatica indolem magis a posteriori & ab effectu, quam a priori explicare & declarare possumus.

SCHOL.

Cum enim quotidie videamus, contagii materiam ab uno corpore alteri communicatam, non esse visibilem, multo minus palpabilem, sed insciis ac invitis, non advertentibus hominibus, corpus intrare; eandem
præ-

præterea probabilissime pauca, imo paucissima quantitate, ad corpus deferri: multorum tamen atque graviorum motuum authorem evadere: & tandem effectum suum proximum, (si in corpore maneat) corruptione, vel actu putredinoso-fermentativa, vel inflammatoria, vel exulceratoria exserere, prout nempe specifica miasmatis morbofi constitutio id concedit.

Exinde merito colligimus, materiam miasmaticam esse 1. tenuissimam, atque halituosam, ut sub halitus subtilioris ac incomprehensibilis forma corpus intrare possit.

2. Quod sit indolis activæ, & modo agilioris, modo agilissimæ, ut paucissima licet quantitate admixta, semel vel ad humores, vel ad partem quandam nobiliorem delata, nec tempestive iterum expulsa, ipsius corruptionem dissolutoriam certissime post se trahat, aut minetur.

3. Quod in specie sit corruptoria, & mixtioni animali e diametro contraria atque noxia, & nisi in corpore vivo, ad minimum tamen in mortuo, putredinem promptissime producens.

4. Quod hæc materia peccans per artem humanam non sit corrigibilis, aut alterabilis, sed solis motibus secretoriis & excretoriis, tempestive tamen, constanter, & placide adornatis, expugnabilis.

X.

Hæc materia morbifica consideratio sufficere potest ad scopum medico-therapeuticum.

SCHOL.

Etiam si hujus materiæ texturam specificam, & physicam a priori exquisite determinare non valeamus, nullum tamen exinde redundat damnum in curationem harum februm: hæc enim ipsius, quam supeditavimus, contemplatio notanter Medico indicat, quid ipsi circa illam agendum, quidve omittendum aut evitandum sit: nec ullo modo majus respectu therapie emolumentum ipsi accrescet, etsi physicam ipsius texturam ac indolem perspectissimam haberet, cum ad minimum ob brevitate temporis, & activitatem materiæ, ejusque tenuitatem summam, nullam ipsius correctionem aut alterationem materialem ac essentialem suscipere, aut obtinere posset.

XI.

Causam remotiorem materialem quarimus merito in putridis terra exhalationibus, aëris atmosphærico communicatis, & per consequens in aëre particulis peregrinis miasmaticis referto & inquinato.

SCHOL.

Ordinarie enim videmus, contagiosas atque malignas ejusmodi febres non omni tempore, aut anno, grassari, sed certam aliquam aëris constitutionem sequi, sive illa specialis constitutio universaliores, sive particulares causas antecedentes agnoscat, quæ tamen in eo inter se conveniunt, ut generaliter ad motum intestinum putridum disponant.

XII.

Ad universaliores ejusmodi causas concurrentes referimus tempestates pluviosas, ulidas, & simul calidas, aut potius tepidas, ventorumque vegetiorum & sicciorum defectum.

SCHOL.

Cum enim superflue humiditates vehiculum motus fermentativi constituent, a calore autem particulæ sulphureo salinæ parim suppedientur, partim commoveantur, hinc deficientibus ventis, has particulas cito diffiantibus & dispergentibus, oritur earundem quasi stagnatio in aëre, majorque intestina commotio: unde, si postmodum cum aëre, sine quo vivere non valemus, nostra aggrediantur corpora, in illis humorum alterationes, & mixtionis similes corruptiones post se trahunt.

Hinc non minus loca ulida, humida, ventorum calidiorum tractui exposita, majorem dispositionem habent, ut febres malignæ atque contagiosæ frequentius in illis observentur.

XIII.

Causam magis specialem & particularem antecedentem constituunt effluvia contagiosa, ab alijs corporibus putridis, jamjam presentibus, emanantia.

SCHOL.

SCHOL.

Hujus generis sunt effluvia cadaverum putridorum in genere, vel in specie morbo simili contagioso & maligno extintorum; qua ratione videmus, febres ejusmodi malignas frequentius ortum capere post clades & cædes graviores castrorum, si præcipue corpora occisa vel nimis diu, tempestate existente calida, insepulta maneant, vel non satis profunde sepeliantur, etsi sana de cætero fuerint corpora. Multo magis certiusque autem hoc contingit, si febres putridæ malignæ antea jam in castris grassatæ fuerint.

Pestis, & febres pestilenciales.

XIV.

Pestis est febris summe acuta, maligna atque contagiosa, exanthematibus peculiaribus stipata, a miasmate peregrino putredinoso subtilissimo oborta, quod mixtionem animaleam putredinosa corruptione proxime destruere valet, epidemice grassans, & plurimos agrotantium jugulans.

SCHOL.

Pestem in genere ad febres pertinere, satis evincunt phænomena circa illam occurrentia, & excretiones, quas cum febribus communes habet, periphericæ: etiamsi enim aliquando exempla legantur de peste sine febre, hæc vel ad plane extraordinaria pertinent, vel plane dubia sunt, cum plurimæ observationes de peste, cum & sub febre oberrante, testentur.

Summe acutam hanc febrem esse, testatur acuta ipsius invasio, brevique ipsius periodus, qua ægri ut plurimum ex improvise peste corripiuntur, graviter decumbunt, & paucissimis diebus vel evadunt, vel iisdem imo paucis horis, succumbunt, & moriuntur.

Malignitatem pestis testantur summum contagium, lethalis ac summe funestus apud plurimos eventus, gravissima symptomata, malignis febribus in genere familiaria, hic autem gradu majora: Exanthemata alias minus consueta & insolita, anthraces nempe, bubones, & maculæ petechiales extraordinariæ & insolitæ magnitudinis.

Quod

Quod a materia miasmatica peregrina putredinosa ortum capiat, & epidemice grassetur, id apparet ex effectu putredinoso, quem semper inducit, vel in corpore vivo sub carbunculis pestilentialibus, in sphacelum abeuntibus, vel in defunctis sub putredine, mox post mortem invalescente, & rigorem emortualem impediende: sicuti generationem pestis a miasmate adventitio, nec unquam domestico, magis testatam facit, rarior ipsius, per DEI gratiam, existentia, & quod nusquam sua sponte ex intrinsecis domesticis quasi, & in humoribus generatis causis, sed post supeditatas aliunde causas, per effluvia aliena aëri, & per aërem corpori communicatas, oriatur.

XV.

Febris pestilentialis ab ipsa peste strictè dicta, differt non essentia, sed gradu.

SCHOL.

Hinc febris pestilentialis titulus tali competit febri acutæ & malignæ, quæ non modo instar pestis a simili miasmate oritur, sed periodo breviori reliquas continuas febres longe antecellit, respectu exanthematum, symptomatum, & lethiferi eventus, proxime ad pestem accedit, tardiore tamen gradu, & diutiori duratione notabilibusque paroxysmorum formationibus a peste ipsa sese distinguit.

XVI.

Subjectum pestis & febrium pestilentialium, respectu ætatis, sexus, aliarumque circumstantiarum, difficulter est determinabile.

SCHOL.

Videmus enim, his affectibus corripri sine discrimine, juniores æque ac seniores, infantes ac pueros, viros & fœminas, virgines ac maritatas, gravidas, & uterum non gerentes: nec temperamentorum plane distinctus concursus hic observatur, quamquam negari nequeat, quod facilius miasma contagiosum recipiatur, ac majore difficultate superetur a temperamentis laxioribus, spongiosis, plethoricis, & cacochymicis, cujus phœnomeni ratio ex antecedentibus facile patet.

XVII.

XVII.

Causam materialem constituit miasma pestilentielle, per contagium aliunde communicatum.

SCHOL.

Id quod obtingit, quando a corporibus peste correptis, tam vis, quam eadem oppressis & putrescentibus, effluvia ejusmodi maligna putrida exhalant, aëri permiscuntur, & cum aëre, etiamsi illum non totum inquinant, tanquam commodissimo vehiculo, ab uno corpore ad aliud, ab una domo ad aliam, & ita ad plura loca successive vehuntur.

Et quamvis non negandum sit, hoc pestilentielle miasma non semper cum aëre immediate ad alia loca deferri, sed etiam mediantibus vestimentis laneis ac lineis, aliisque utensilibus, aut mercibus aliorum transportari, tamen rationi consentaneum esse arbitramur, quod ad minimum potissimam partem, mediante aëre, primo ad illas merces, eaque utensilia perveniat miasma illud pestilentielle: cum non omnes illæ res, quibus adhæret, & cum quibus transportatur, ejus sint conditionis, ut immediate per contactum ægrotantium, sudorem, contrectationem, aut alia hujus generis via, inquinari potuissent.

Febris petechialis, & petechizans.

XVIII.

Febris petechialis est febris acuta continua maligna, & exanthematica, maculis rubris, ictuum pulicum instar, ab aliis exanthematicis sese distinguens, ob causam malignam excitata, frequentissime letifera.

SCHOL.

Hanc febrem de acutarum & continuarum classe esse, nullum subest dubium, declarante id ipsius periodo, & typo.

Exanthematicam illam esse, testantur maculæ, in superficie cutis, præsertim circa collum, humeros, manuumque carpum, aliisque corporis locis, efflorescentes, formam ac faciem morsuum pulicum referentes, a quibus stigmatis tamen defectu distinguuntur.

Malignitatem suam ordinarie declarat, tam ipso contagio, quo fa-

Colechwitzii Pathologia.

Gg

cillime

cillime aliis communicatur, quam generaliter eventu deleterio, quo in plurimis ægrotantibus stipata existit, & denique symptomatibus gravioribus, aliis malignis communibus.

XIX.

Febris petechizans est species acutarum continuarum, & malignarum, non exquisitè maligna, nec semper & exquisitè exanthematica, a leviori causa, quam petechialis vera, ortum ducens.

SCHOL.

Contradistinguius merito hanc febrem veræ petechiali, varias ob differentias, circa utramque occurrentes. Præter ea enim, quod ordinariè cum catarrhali maligna pro essentialiter una habeatur, occurrit 1. differentia gradus malignitatis, quippe quæ hic longe levior existit, quam in petechiali: 2. diversitas humoris, specialiter a miasmate morbofo affecti, dum hic potissimum lymphæ, in petechiali autem primario sanguis, subjectum causæ constituit: 3. differens frequentia exanthematum, quæ ad petechialem essentialiter, ad petechizantem quasi accidentaliter pertinent, ita ut petechiæ in petechiali emanentes, positivum damnum inducant; quod in petechizante non observatur, dum plurimi ægrotantium exanthemata non experiuntur, & tamen non minus feliciter febrem superant, haud raro autem contingit, ut proventus macularum occasionalibus causis sit adscribendus: 4. differentia quoque eventus lethiferi: quamvis enim utraque febris periculo non careat, gravius tamen, & quasi universale periculum premit petechialem veram, præ petechizante.

XX.

Subjecta utriusque hujus febris ordinariè sunt eadem, quæ §. VI. declaravimus.

SCHOL.

Sic enim corpora quoad habitum exteriorem laxiora, & molliora, ex una parte miasma illud morbosum facilius admittunt, atque recipiunt, ex altera autem propter fibrarum molliem ejus promptiori expulsionem, & excretionem non sufficiunt, unde diutius in humoribus moram agendo, facilius illorum mixtionem destruere potest.

Nec

Nec minus status plethoricus ad difficiliorem miasmatis excretionem, & secessionem ab humoribus confert: dum materiæ movendæ multitudo motibus non respondet, eosque tardiores efficit: aut si causæ, orgasmum sanguinis & plethoræ commotionem excitantes, vel ex diætâ prægressa, vel ab animi pathematibus, vel a medicamentis, accedant, materia miasmatica tanto firmitus humoribus irretitur, & via exclusionis præcluditur.

XXI.

Causam materialem proximam febris petechialis ponimus in miasmate subtili salino-sulphureo, massa sanguinea ex aëre communicato.

SCHOL.

Hujus materiæ effectus in sanguine est dissolutorius & fermentativus intestinalis motus, sanguinem ita intestine exagitans, ut quasi portiunculæ ab illo secedant, & sub cute stagnationes minores forment, sub quibus tamen miasma illud malignum simul ad cutem defertur, & per illam ejicitur. Et quamquam hæc materia, quoad essentiam, in genere cum miasmate pestilentiali convenire possit, notorie tamen differentia gradus activitatis aut subtilitatis intercedit, quæ quidem in corpore nostro eandem essentialem energiam dissolutorio-putredinosam exferere valet, sed tardiore ac leniore gradu incedit; id quod adparet ex leniore invasione, diutiori duratione, tam totius febris, quam symptomatum periculorum, exanthematum simplicitate, & minore strage, quam in comparatione cum antecedentibus edit, licet effectus in genere sit valde fonticus & periculosus, & specialiter, si morbus naturam superet, putredinosus dissolutorius.

De reliquo minus cum quibusdam solliciti sumus, an causa hæc materialis specialissimam aliquam possideat figuram, salibus acribus, acidis & corrosivis similem, fibras sanguinis discindentem, totamque ipsius massam atque compagem hoc pacto dissolventem, & corruptionem masse humorum producentem: an vero verminosæ, aliusve indolis existat; cum ficta talia atque supposita saltim pro stabiliendis certis hypothesebus inserviant, nequaquam autem sufficiant, ut exinde certus verusque aliquis nexus indicationum curatoriarum, causis adæquatus, elici valeat.

XXII

In petechizante aut catarrhali maligna eandem quidem supponimus materiam miasmaticam, sed partim pauciozem, aut gradu activitatis debiliozem: partim specialiter magis lymphæ & sero, quam ipsi sanguini inbarentem.

SCHOL.

Adparet hoc exinde, quod hæc febris principaliter sit catarrhalis, & causas catarrhalium agnoscat, in hanc vero malignam & exanthematicam quasi degeneret, ex accessu materiæ miasmaticæ, & malignitatem secum vehentis: unde quoque excretio exanthematum vaga est, ita ut modo plane deficiat, modo adsit, modo etiam sub purpuræ forma adpareat.

XXIII.

Causam occasionalem sæpe constituunt varia corporis alterationes, ab æris vicissitudinibus perpeffa.

SCHOL.

Sic v.g. in causa esse potest enormis æstivus calor, eumque excipiens repentinum frigus. Cum enim sub calore eximio humores nostri corporis valde exagitentur, atque abhinc in particulas salino-sulphureas facile resolvantur, quæ tanquam noxiæ tempestivam sui excretionem postulant, accessus frigidæ auræ, hanc excretionem, per corporis peripheriam contingentem, impediendo, damnum, mixtioni animalis adfert particulas illas in massam humorum retrudendo, quæ, si cum effluviis miasmaticis concurrant, communem cum illis causam faciunt, tantoque graviora damna sanitatis producant.

Sic etiam pluviosæ & frigidulæ tempestates, vernali & autumnali tempore familiares, ad affectus & febres catarrhales in genere disponunt, quibus si specialia miasmata & effluvia jungantur, catarrhales malignæ, seu petechizantes, inde ex complicatione causæ, originem ducunt.

Variolæ.

XXV.

Variolæ sunt febris acuta continua & exanthematica spe.

Species, exanthemate pustulari apostematico-ulcerascente, ab aliis exanthematicis sese distinguens, per contagium facile propaganda.

SCHOL.

Loquimur hic de variolis veris, & stricto nomine ita dictis, de quibus universalis observatio testimonium præbet, quod sub febrili typo atque periodo continuarum & acutarum decurrant; quamvis in uno alterove subjecto gradus hujus febris adeo mitis sit, ut vix ægrotare variolos infantes dicere fas sit.

Contagiosas esse variolas, iterum quotidiana observatio docet, dum non modo ab Ill. Stahlio notatum est, totum variolarum proventum in genere Afris deberi, easque ab illis ad Europæos per contagium translatas esse, sed toto die videmus, quod variolæ, quando grassantur, ordinariè per contagium alterius propagentur, hac tamen intercedente differentia, ut ordinariè unus homo semel saltim per vitam hoc contagio adficiatur, & valde rarum sit, pluries ab illo unum eundemque hominem affici.

Exanthema pustulare esse dicimus, ab ipsius figura externa, qua sese distinguit a morbillorum figura semilenticulari, febre papulari, & maculis petechialibus: cum autem sub pustulari forma aliquam cum purpura miliari habeat convenientiam, notandum est, has pustulas variolosas, in principio eruptionis quidem minores esse, de die in diem vero majores fieri, die septimo in suppurationem abire, tandem ruptas escharam formare, & plerumque vestigia exulceratæ cutis post se relinquere, id quod purpuræ nunquam familiare existit.

XXV.

Distinguuntur variola a quibusdam in distinctas, & confluentes: infantum, & adultorum: benignas & malignas.

SCHOL.

Verum equidem est, variolas veras modo apud infantes, modo apud adultos occurrere: modo distinctas, & distincte per corpus distributas, modo confluentes & insigni copia adesse: modo benigniores, modo maligniores adparere: verum licet omnes hæ circumstantiæ medici attentam considerationem mereantur, nequaquam tamen diversas efficiunt

variolarum species, in historia morborum multiplicandas, manent enim semper essentialiter eadem variolæ, & febris continua exanthematica.

Respectu enim ætatis non differt morbus, sed subjectum morbi, quod etiam respectu temperamentorum differre potest: quemadmodum ratione distinctionis aut confluxus variolarum symptoma saltem differt, quæ differentia ut plurimum a causis occasionalibus, regiminis, medicationis, tempestatis, status plethorici, rarius autem ab essentia morbi dependet.

Malignitatem & benignitatem quod concernit, hæc comparativa est; licet enim variolæ alio atque alio tempore benignæ adpareant, nunquam tamen omni malignitate intrinseca carent, ita ut ab occasionalibus causis turbatæ, malignitatem non exferent, licet alio tempore, citra talem occasionalium causarum accessum, epidemice quasi hanc malignitatem secum ferant.

XXVI.

Subjectum variolarum generale existunt ordinariæ, præ aliis, infantes & pueri: extra ordinem, adulti & seniores.

SCHOL.

Dicuntur itaque variolæ morbus infantilis, quoniam experientia & quotidiana observatio testis est, non modo infantes, ac puerilis ætatis personas longe frequentius, sed longe facilius quoque illis decumbere, quam adultiores aut senes. Id quod potissimum adscribendum esse videtur, partim copiosiori lymphæ in hac ætate præsentia, in qua potissimum miasma illud variolosum hospitatur: partim laxitati & mollitiei cutis, quæ faciliorem variolarum eruptionem & suppurationem concedit: partim denique libertati animi, tunc temporis magis vigenti, sub qua motus secretorii & excretorii liberius & majore tranquillitate succedunt. Interim non adeo raro contingit, ut etiam adultiores, imo senes, variolis ægrotent, sub quibus tamen semper comparative majori periculo subjacent, gravioribusque symptomatibus premuntur, eoque ipso testantur, hunc morbum ætati infantili magis congruum existere.

XXVII.

Subjectum variolarum speciale est habitus corporis externus, & in ipso cutis.

SCHOL.

SCHOL.

Hic nempe pustulæ illæ ulcerascentes ordinarie sedem suam non modo habent, sed habere debent; materia enim variolosa ad ulcerascentium disposita, nullibi commodius tutiusque excerni potest, quam per glandulas subcutaneas, quippe quæ exulcerationem illam præ nobilioribus atque internis partibus facilius tolerare possunt. Si autem extra ordinem contingat, ut internæ nobiliores partes, tanquam sensibiliores, ejusmodi ulcusculis occupentur, nemo non videt, periculum longe majus subesse propter structuræ, teneritudinis, & officii nobilitatem, qua hæ partes præ illis gaudent.

XXVIII.

Causa variolarum materialis neque in sanguinis materni impuritatibus, infanti in utero communicatis, neque specialiter in sanguine, funiculo umbilicali inbarente, ulla veritate, nedum probabilitate, quæri potest.

SCHOL.

Supponunt equidem aliqui virorum celebrium, proximam ac materialem variolarum æque ac morbillorum causam a sanguine materno menstruo dependere, & infanti sub gestationis tempore communicari, unde tamdiu in sanguine, vel in aliqua corporis particula latitare creditur, donec sub motu tali extraordinario humorum in actum deducatur, huncque specialissimum effectum exulceratorium & suppuratorium producat.

Alii specialiter hanc causam deducunt ab illa sanguinis particula, quæ forsan in funiculo umbilicali hæret, & sub hujus abscissione post partum, non plenarie ab obstetrice exprimitur, sed in vasis umbilicalibus retinetur, eamque sedem sibi servare creditur, donec fortuito casu abhinc in massam humorum deferatur, ibique tragœdiam suam ludere possit.

Si vero omnes circumstantias accuratius pensitemus, facile harum hypotheseum infirmitas elucet: cum enim notissimum sit, vitam nostram, si ingestiones ciborum excipiamus, unice secretionibus & excretionibus partium

regimine & medicatione querendas esse statuimus, quam in materia variolosa sibi relicta.

SCHOL.

Ut ut non negemus, aliquando materiam variolosam ita constitutam esse, ut ab illius indole gravissima symptomata orientur, hoc tamen in comparatione sane admodum raro contingit. Longe autem frequentius est, quod variolarum inordinata ac turbulenta eruptio, confluxus, retrocessio, cum omnium reliquorum funestissimorum symptomatum syndrome, vel a regimine nimis calido, vel ab exhibitione intempestiva potuum vinosorum ac spirituosorum, aut remediorum alexipharmacorum calidiorum, volatilium: aut a perfrigerio externo ortum capiant.

Morbilli.

XXXI.

Morbilli itidem sunt species febrium continuarum exanthematicarum, contagiosarum, infantes ac pueros præ aliis infectans, sub elevatione lenticulari rubra in cute sese prodens, cum secessione furfuracea cuticula, sine ulceratione, breviori tempore decurrens: a simili causa miasmatica oriens.

SCHOL.

Non opus est, ut illa, quæ de variolis dicta sunt, denuo repetamus, cum febris cum illa quoad typum conveniat, licet periodum breviorum servet, (dum ordinarie ad summum undecim dierum spatio decurrunt) subjecta quoque coincident: Unde solum ratione exanthematis notamus, morbillos pustulas nullas formare, neque in ulcerationem cutis abire, sed sub sola cutis elevatione lenticulari, juncta rubedine, apparere, qua secedente, cuticula squammularum instar secedit & abscedit.

XXXII.

Causa materialis morbillorum similiter est materia miasmatica, cum aëre allata, & corpori communicata.

SCHOL.

Id quod iterum elucet e facili per contagium communicatione, & Coschwitzii Pathologia.

Hh

epi-

epidemica invasione: interim negari nequit, quod hæc materia peccans, in comparatione ad variolas, vel paucior sit quantitate, vel lenior qualitate, i. e. quod acrimoniam minorem possideat, tantaque agilitate non gaudeat, ut humoribus exulceratoriam indolem ac dispositionem imprimere valeat. Unde fit, ut elevationes lenticulares, sub morbillis adparentes, leviori sua acrimonia cuticulam saltem afficiant, salva relicta cute substrata, ut squammulæ saltem furfurææ secedant, postquam pruritus & ardor præcesserint. Nec minus subtilior & tenuior esse apparet hæc materia, quoniam transpiratione per cutim facilius evacuetur atque excernitur: ut inde hariolari liceat, morbillorum causam ledem suam magis in sanguine & sero tenuiore habere, quam in lymphâ, strictiore sensu sumta.

Variolæ spuria.

XXXIII.

Variola spuria, aut notha, sunt species exanthematis pustularis, externa figura & magnitudine variolas veras æmulantis, infantibus ac pueris familiaris, febrem aliquando quasi nullam, aliquando leviozem junctam habens, paucis diebus sine ulceratione cedens.

SCHOL.

Haud equidem hic loci, ubi de febribus malignis sermo est, locum meretur hic adfectus: cum tamen ratione nominis communis aliqua ratio subsit, ut ipsius mentionem faciamus, pauca de illo erunt dicenda.

Notandum autem est, has variolas plane non easdem esse cum veris: quamquam enim aliqua febris, aut potius febrilis commotio, sæpius concurrat, nihilominus illa neque maligna, neque contagiosa deprehenditur: exanthema ipsum quoque extrinsecus quidem variolas æmulatur, essentialiter vero ab ipsis discrepat: dum pustulæ vel majores quidem sunt, quam purpura, & magnitudinem variolarum incipientium attingunt, sed acuminatæ paucio humore refertæ, minores veris manent, (unde die Spitz = Pocken vocantur) & sine suppuratione desiccantur. Vel magnitudinem quoque variolarum verarum superant, humoreque

moreque multo seroso-aqueo plenas pustulas formant, quæ itidem sine ulceratione rumpuntur, ideoque nomen der Wind- und Wasser-Pocken reportant: vel denique corneam quasi duritiem attingunt, & ita citra rupturam exsiccantur, & decidunt, quas vulgus die Stein-Pocken nominare solet.

Tota denique periodus, & modus decurrendi, discrimen faciæ harum variolarum a veris, dum neque consueta variolarum tempora in genere, neque critica in specie servant, & sine periculo, septem aut octo dierum spatio decurrunt.

XXXIV.

Subjectum harum variolarum sunt infantes ac pueri.

SCHOL.

Admodum enim raro contingit, ut adultiores his exanthematibus corripantur: interim tamen aliquando differentiam habitus corporis, laxioris aut ficioris, observare licet in pueris, secundum quam hæ variolæ acuminatæ, aut aqueæ prorumpunt.

XXXV.

Causam materialem harum variolarum in materia miasmatica, aërem insciente, ponere non possumus: sed ut peculiarem quandam ac individualem impuritatem humorum consideramus.

SCHOL.

Negativæ propositionis ratio fundata est in eo, quod hæ variolæ spurix neque epidemice grassentur, neque per contagium propagentur, sed sporadicæ sint: neque omnibus quasi individuis, sicut veræ, infestæ existant: neque tandem certum illum effectum suppuratorium aut ulceratorium cum erosione cutis post se relinquunt. Rectius itaque judicamus, causam materialem proximam consistere in aliqua individuali humorum discrasia falsa, pauca tamen & levi, quæ sine insignibus motibus a natura ad colatorium cutis excernitur: unde etiam videmus, infantes, nisi valde teneri fuerint, sub illis vix ægrotare, sed sub leniter diapnoici regiminis observatione illas facile tolerare ac superare.

Purpura maligna.

XXXVI.

Purpura maligna est febris acuta, continua, exanthematica, maligna species, graviter egrotos afficiens, per pustularum miliarium, humore limpido, aut spissiusculo albo repletarum, efflorescentiam, ab aliis exanthematicis sese distinguens; ab acrimonia caustica lymphæ potissimum inbarente, ortum ducens.

SCHOL.

Distinguiamus merito hanc purpuram tanquam malignam, partim a chronica illa, quæ vel cum leviore aliqua febrili commotione, vel sine illa, individua de cætero sana corripere, eaque per plures septimanas aut menses infestare solet: partim ab illa, quæ sub specie febrium catarrhalium, de humorum discrasia falsa, aut commotione orgasmica nimia complicata testatur, & tam ratione symptomatum, quam respectu eventus, in comparatione ad hanc, jure meritoque benigna audit.

Malignitas hujus purpuræ sese declarat partim gravitate symptomatum, dum ægrotantes insigni lassitudine, viriumque prostratione, præcordiorum anxietatibus, sudoribus copiosissimis, lypothymiis, nausea vomibunda, imo quandoque vomitu, spasmi & convulsionibus afficit: partim periculo, funestoque eventu, quem ut plurimum comitem habet: partim etiam ipso contagio, quo aliis frequentissimo infesta existit, & facili negotio communicatur.

Pustulæ ipsæ miliares dicuntur, quoniam externa figura & magnitudine semina milii æmulantur, & asperitatem in summa cute efficiunt: quarum humor contentus de acrimonia sua caustica, partim pruritu, punctura atque ardore, quem in cute efficit, partim effectibus spasticis & convulsivis, quos sub retrocessione, aut insufficiente exclusione, in partibus nervosis producit, sufficiens testimonium præbet.

XXXVII.

Distinguitur hæc purpura ordinarie in rubram & albam, quarum hæc periculosior æstimatur præ illa.

SCHOL.

SCHOL.

Cum enim materiæ peccantis excretio, ejusque ad peripheriam cutis propulsio, absque sanguinis motu debito ac proportionato, ad cutem absolvi nequeat, hinc fit, ut sanguinis quoque portio subtilior intimius sub cutim per vasa arteriosa capillaria simul adpellatur, totaque cutis, cum inferiori pustularum ambitu, rubeat, & ita purpuram rubram dictam efficiat, cujus pustulæ tamen in apice æque albescunt, humoremque limpidum continent.

Ubi autem, ex defectu sufficientis appulsus sanguinis, ambitus pustularum, & cutis simul pallefcit, atque albescit, ibi purpura alba dicitur: id quod partim contingit a primo initio eruptionis, partim sub ipsius progressu, ita ut rubedo peripheriæ ad tempus præsens dispareat, & ita ex purpura rubra, alba evadat, in utroque casu periculi plena.

In priori enim mox ab initio defectus motuum secretoriorum & excretoriorum sufficientium adparet, unde crassior quidem materiæ peccantis portio lento gradu excernitur, subtilior autem, & quæ magis activa & acris existit, circa partes internas nobiliores atque nervosas remanet, ibique effectus spasticos & fatis tragicos edit: In posteriori autem casu, ubi ex rubra demum alba evadit purpura, retrocessionis indicium adest, quæ vel a refrigerio externo, vel ab animi pathematibus, spasticas stricturas inducentibus, proficisci solet. E quibus rite pensitatis, facile adparebit fundamentum prognoseos de majore periculo purpuræ albæ, præcipue si rubræ succedat.

Quod autem aliquando dicatur, purpuram rubram & albam simul & eodem tempore adfuisse, id non intelligendum est, quasi duplex hujus adfectus species essentialiter distincta adfuerit; sed dependet hoc assertum ab incititia & minore exercitatione ægrorum, adstantium, aut denique medicorum, summum morbi periculum adfectantium, dum revera rubra purpura adest, sed hinc inde pustulæ quædam, humorem spissio-rem ac mucidiorem, strictius albicantem, includentes, adparent, reliquæ vero tenuiorem limpidam magis atque diaphanam lympham serosam continent.

XXXVIII.

Subjectum hujus adfectus exanthematici ordinarie præ

Hh 3

aliis

aliis constituit ætas junior, & temperamentum spongiosum molle sanguineum, & sanguineo-plegmaticum, quibus communiter in specie adnumerantur puerperæ.

SCHOL.

Ordinarie quidem dictæ ætatis & constitutionis individua facilius purpuræ malignæ subjiuntur, ob humoris lymphalis majorem abundantiam, facilioremque discrasiam: interim tamen, si specialis quædam epidemica constitutio adest, & morbus hic epidemice grassatur, sine respectu harum circumstantiarum varia subjecta invadere solet: ita tamen, ut ad minimum pro majore affectus fomentatione dictæ circumstantiæ contribuant: id quod tanto magis facit simul concurrens status cacochymicus, & humorum discrasia falsa.

Puerperas quod concernit, hæ pro subjecto hujus purpuræ principali, qua tales, declarari nequeunt: quamvis enim in se verum sit, puerperas frequenter purpuram in genere, & hanc in specie experiri, id tamen essentialiter a partu & puerperio non dependere videtur, cum satis multæ adsint puerperæ, quibus tale quid non contingit: unde potius causæ occasionales, sub puerperio accedentes, accusandæ veniunt. Ad quarum classem pertinet partus laboriosus, sanguinem valde exagitans: vina aromatizata, aut remedia calidiora alexipharmaca sudorifera, post partum exhibita: regimen positive diaphoreticum, sub statu plethorico injunctum: lochialis fluxus detentio & suppressio: dispositio hæreditaria, a matribus in filias propagata; quæ omnia fomitem huic affectui majorem præbent.

XXXIX.

Causa materialis proxima purpuræ malignæ itidem est materia quædam miasmatica, subtilis, acris, caustica, & fermentescibilis, lymphæ potissimum inherens.

SCHOL.

Subtilem ac halituosam esse hanc materiam, testatur facilis ipsius communicatio per contagium, æque ac modus excretionis periphericæ: quod autem acris & causticæ salinæ indolis sit, lymphæque potissimum inherere, id adparet ex sensu illo summe molesto, rodente, ardente, pun-
gente,

gente, & cuticulæ erosione, æque ac ex effectu summe noxiæ convulsivo & spastico, si forte retrocedit, aut nimis segni opera excernitur.

Hæc itaque materia, humores acrimonia sua salina, subtiliter simul sulphurea inquinans, motuque auctiore intestino accedente, in mixtione sua turbans, præsentia sua nervosas quoque teneriores partes afficiens, naturam exstimulat, ut motus tales extraordinarios, pro tempestiva illius excretionem suscipiat, eamque tanquam acrimonia sua & humoribus, & partibus internis nobilioribus nervosis valde inimicam, ad peripheriam propellat, ubi tenerrima ipsius portio sub sudore & madore, specialissimum odorem acido-sulphureum spirante exhalare potest, reliqua vero portio mucescenti lymphæ permixta, cum hac ex sanguine ad glandulas subcutaneas deponitur, ibique pustulas miliares format, cuticulam ipsam elevando, subtiliter arrodendo, ejus secessionem furfuraceam promovet, sub qua tandem, si bene cedit, iterum disparet, & ut plurimum temporibus criticis absolvitur.

XL.

Causæ remotiores antecedentes & occasionales potissimum querende sunt in prævia dispositione ac pronitate lymphæ ad impuritatem mucidam aut salsam.

SCHOL.

Hæc enim, sicut originem ducit atque fovetur a vita sedentaria, potuum defectu, excretionum præcipue periphericarum suppressionibus, diætæ acrioris, tam salinæ, quam sulphuræ abusu, ita, si causa illa proxima miasmatica accedit, huic præcipuum fomitem insinuationis, in hæsiõis, & difficilioris exclusionis præbet.

Febres compositæ.

I.

Febres compositæ dicuntur, quæ ratione periodi ad acutas pertinent, & respectu typi, partim de continuis, partim de intermittentibus participant.

SCHOL.

Hæc febres revera ex sua essentia semper sunt continuæ atque acutæ,

tæ, dum nullam intermissionem aut cessationem paroxysmorum plenariam formant, sed solum remissionem illis quoque familiarem habent: in eo autem ab acutis, & acutis simplicioribus discedunt, quod singulas paroxysmorum exacerbationes novum frigus antecedit, & intercedat.

II.

A speciali typo, quem servant hæ febres, specialem reportant denominationem.

SCHOL.

Quo magis itaque recursus paroxysmorum cum novo horrore ad typum quotidianæ simplicis semel de die accedit, talis febris nominatur quotidiana continua.

Quando vero paroxysmorum exacerbationes diebus alternis recurrunt, tertiana continua dicitur.

Si autem inter novum frigoris febrilis recursum & paroxysmi exacerbationem duo intercedant dies intercalares, quartana continua talis febris vocatur.

III.

Subjecta harum februm eadem asserimus, quæ febribus continuis simplicioribus assignavimus.

IV.

Causam materiales proximior, æque ac paulo remotior, itidem in genere eandem esse declaramus, a qua continuas simplices deduximus.

V.

Causam occasionalem mutationis typi verosimiliter querimus, vel in annorum tempestate ac tempore, vel in motuum febrilium speciali consuetudine.

SCHOL.

Primum conijcere licet exinde, quod tales compositæ febres, secundum typi diversitatem ut plurimum iisdem temporibus occurrant, atque in ea incidant, quibus alias ex aëris conditione intermittentes illæ, cum quibus compositionem patiuntur, occurrere solent: unde fit, ut e. g. tertianæ

tertianæ continuæ, tempore vernali, vel incipiente autumno, quartanæ autem continuæ, circa autumnum adultum occurrant, & tunc quasi epidemice grassentur.

Alterum exinde apparet, quando non præfente tali anni temporum conspiratione, sporadice saltem occurrunt, & in omnium circumstantiarum exploratione, innotescit, quod individua his febribus laborantia, alio jam tempore, intermittentibus ejusmodi febribus jam infestati fuerint, unde natura hisce motibus vel diu, vel sæpe adfuenta, nunc ingruente febre continua, eorundem motuum febrilium consuetorum reminiscitur, causa licet adæquata non præfente, & incompletas quasi paroxysmorum alternationes format.

Febres duplicatæ.

I.

Febres duplices dicuntur, quarum paroxysmi intra consuetum illud tempus, quo semel recurrere solent, bis recurrunt huncque typum semel cæptum continuant.

SCHOL.

Sic quotidiana duplex dicitur, quando intra viginti quatuor horas, bini paroxysmi plenaria decurrunt, ita ut v. g. unus illorum tempore matutino ingruat, & ante meridiem absolvatur: secundus post meridiem ejusdem diei ingruat, & versus vesperam finiatur.

Tertiana duplex agnoscitur, quando singulis diebus unus quidem paroxysmus occurrit atque absolvitur, alterni tamen paroxysmi, ratione horarum invasionis, sibi invicem respondent: ita, ut v. g. primus paroxysmorum æque ac tertius, horis antemeridianis, secundus autem cum quarto, post meridiem, ægrotantem invadant.

Quartana duplex dici suevit, quando loco duorum dierum intercalarium, uniusque febrilis, inverso plane ordine, una dies libera manet, reliquis duobus autem semper febris recurrit, quæ tamen ut plurimum horas pomeridianas, quartanæ simplici solennes, servare solet.

II.

Febres duplicata differunt a compositis.

SCHOL.

Compositæ enim ex sua essentia semper ad continuarum pertinent classẽ, licet ratione horroris intercedentis, intermittentem aliquo modo mentiantur. Duplicatæ autem, modo veræ intermittentes sunt, modo compositæ esse possunt.

Quando itaque vera & plenaria intermissio, & febrilis paroxysmi cessatio, ad novum usque horrorem intercedit, tunc simpliciter quotidianam, tertianam aut quartanam duplicem constituunt. Quodcumque autem nulla adest intermissio, sed continuitas febris in aprico est, horror autem febrilis singulas paroxysmorum exacerbationes intercedens, typo tali duplicato recurrit, tunc quotidiana, tertiana, aut quartana duplex continua, merito vocatur: de quibus præterea notandum, quod sæpius malignitatem comitem habeant.

III.

Subjecta certa harum febrium in specie determinare baud licet.

SCHOL.

Quamvis enim cholericis, & ad iracundiam proni, a quibusdam ut talia declarentur, quoniam ad motuum turbas proclives existunt, nullatenus tamen hoc a solo temperamento in specie dependet, sed quotidiana experientia docet, longe plures cholericos a febribus hisce liberos manere, quam ab illis corripuntur: unde potius hæc febrium mutatio in causarum occasionalium variarum accessu fundamentum suum habere videtur.

IV.

Causæ duplicationis febrium ut plurimum sunt occasionales, eaque variæ observantur.

SCHOL.

Causas ipsius febris in se spectatæ, hic non repetimus, cum illæ generaliores sint, vel continuæ, vel intermittentes, ad cujus classẽ respectu typi generalis pertinet. Reduplicatio autem paroxysmorum speciales utique agnoscit causas: quas ordinarie vel in erroribus diæticis: vel in animi pathematum exacerbationibus: vel in debitarum excretionum neglectionibus & suppressionibus: vel denique in turbulentis medi-

medicationibus, sub febribus simplicibus commissis atque perpessis, quærendas esse, constans observatio docet: ita ut hinc paulo rarius sit, febres ejusmodi duplicatas videre, quæ non ex simplicioribus prægressis in has degeneraverint, nisi forsitan aliquando materiæ peccantis nimia copia aut specialis dispositio, mox ab initio febris, huic schemati ansam dederit.

Febres chronicæ. Febris lenta.

I.

Febris lenta est febris chronica, continuarum typum proxime servans, ex febre antecedente alia continua, rarissime ex intermittente, orta, atque in hanc degenerata, lento quidem gradu procedens, ægros tamen valdopere debilitans, atque sudoribus largioribus enervans, & quasi ad tabem deducens.

SCHOL.

Antequam ad ipsas intermittentes febres transeamus, merito illas chronicas consideramus, quæ quasi in medio inter continuas & intermittentes positæ sunt, *lentam* nempe, & *hecticam*. De quarum priore hic loci notamus, lentam illam a Medicis dici eam ob rationem, quod neque periodo, neque impetus gradu, acute procedat, sed lento factis passu incedat, interim tamen sub illo lentore vires ægrotantium indies ita enervet, ut merito *ein schleichendes und zehrendes Fieber* vocetur.

Chronicam autem hanc febrem declaramus, quoniam, licet ratione typi ad continuarum classem revera pertineat, & spuriam quasi continuam constituat, respectu periodi tamen ab illis abludat, & ad multas septimanas, unum alterumve mensem duret, atque decursum suum protrahat.

Febrem consecrariam aut secundariam hanc lentam vocamus, quoniam admodum rarissime per se oritur, sed ordinarie ortum trahit ab aliis febribus prægressis, sive illæ simpliciter acutæ continuæ, sive compositæ, sive intermittentes denique vehementiores fuerint.

ipsis neglectum atque posthabitum: quando nempe sub paroxysmorum remissionibus madorem provenientem per immoderatas ventilationes, fragulorum remotiones, corporis jestigationes, potus frigidi immodestas ingurgitationes reprimunt atque impediunt.

Nec minus præpostera febrium primariarum tractatio medica, quando nempe, præsertim apud teneriores ægros, febres ejusmodi continuæ aut compositæ multis alexipharmacis, bezoardicis calidioribus sub æstus paroxysmo tractatæ, aut variis tentaminibus per venæsectiones, alexipharmaca, adstringentia, opiata turbatæ fuerunt: aut intermittentes vehementiores, neglecta vera causâ, hujusque remotione per adstringentia saltem suppressæ, non vero curatæ sunt.

Febris hæctica.

V.

Hæctica febris est febris chronica, ad intermittentium typum magis inclinans, tabidam corporis consumptionem successive inducens, ordinarie visceris alicujus nobilioris læsionem vel scirrhosam, vel ulceratoriam pro fundamento habens.

SCHOL.

Chronicam ac diuturnam hanc febrem esse, evincit quotidiana observatio, dum omnibus notissimum existit, hanc febrem non modo per plures septimanas aut menses, sed multos per annos durare, ægrosque illam ferre. Quod ad intermittentium typum magis inclinet, & de harum magis indole sit, id monstrant notabiles illæ alternationes & intermissiones paroxysmorum, quibus in specie post partum ægri affliguntur: licet enim hæctici nunquam sanitate gaudeant illæsa, tamen non omni tempore febre afficiuntur.

VI.

Differt hæc febris ab antecedente febre lenta.

SCHOL.

Confunduntur sæpius hæc febres a medicis, dum communiter pro febre essentialiter una eademque venditantur, iisque sola diversitas gra-

duſ adſcribitur, & lentæ minor, heſtica vero conſummatus gradus tribuitur, in quo tamen a veritatis via aberratur. Licet enim utraque febris chronica exiſtat, & quædam ſymptomata adſint communia, nihilominus tamen differentia quoad periodum, typum, cauſas, & eventum notoria utramque intercedit.

Periodus enim in heſtica multo longioris durationis exiſtit, quam in lenta, cum notiſſimum ſit, heſticos veros per multos annos febrim hanc tolerare, & munia ſua, licet cum moleſtia, obire poſſe, cum e contrario lenta febris, quamvis diutius præ reliquis continuis & acutis decurſum ſuum ad aliquot ſeptimanas continuat, nunquam tamen ad multos menſes, longe minus autem annos, durare ſoleat.

Nec minus typus febris aliter ſe habet; dum lenta febre laborantes ab ipſo paroxyſmo fere continue infeſtantur, & ad labores ſubeundos inepti redduntur; heſtici vero ut plurimum exacerbationes quaſcunque poſt paſtum, aut notabiles alterationes, temporibus anniverſariis patiuntur, & contabefcentiam quoque corporis magis ſucceſſivam præ illis experiuntur.

Cauſa vero proxima heſticae febris non eſt febris aliqua antecedens, in hanc ſolitarie tranſiens, ſed potius eſt continens quædam, ſemperque præſens cauſa, ſedem ſuam habens in nobiliore quodam viſcere corporis interno.

Eventum quod attinet, ejuſque prognofin, notandum eſt, lentam febrim ordinarie, ſi modo recens fuerit, non admodum difficulter ſanari, cum vera heſtica potius ad febres incurabiles pertineat: lenta quoque ſæpius in priſtinam cardinalem febrim tranſformetur, heſtica autem in aliam nunquam mutetur.

VII.

Differt non minus heſtica ipſa in ſe ſpectata, reſpectu gradus.

SCHOL.

Aliter enim ſe gerit heſtica incipiens, quæ ſæpe adeo lenis ratione ſymptomatum exiſtit, ut præter languorem extraordinarium ægrotantes vix quidquam conquerantur, & difficulter ſatis dignoſcatur: aliter vero ſeſe habet in progreſſu, dum manifeſtioribus febrilibus alternationibus ſeſe prodit, quæ per multos ſæpe annos protrahuntur, etiamſi ægroti nondum

dum lecto, aut ad minimum saltem per intervalla, affixi teneantur. Aliam denique faciem præbet, quando plane consummata existit, ægrosque continue lecto adfixos tenet, ubi vires indies decrementum capiunt, tabesque corporis de die in diem ad visum quasi increbescit. De qua graduum differentia tamen notari debet, quod aliquando individua occurrant, in quibus transitus ille ab uno gradu ad alterum, haud magnum temporis spatium requirit, sed præsentè gravi læsione partis cujusdam nobilioris, paucò sane tempore cursum suum absolvit.

VIII.

Subiecta hujus febris, ratione ætatis, esse possunt varia, respectu reliquæ conditionis autem observantur individua teneriora & sensibilia.

SCHOL.

Respectu ætatis enim videmus, tam pueros, quam adultiores & senes in hæticam delabi, imò ex una ætate ad alteram hæticam traduci: cum causæ, quas hætica agnoscit proximas, ita comparatæ sint, ut sine respectu certæ ætatis, varia invadere queant individua.

Ratione temperamenti autem sensibilia corpora ipsi magis subjiciuntur & teneriora, unde videmus, facilius sæpiusque fœminas illa laborare, & temperamenti cholericæ aut melancholicæ personas: nec tamen illæ excluduntur, quæ de sanguineo temperamento sub his simul participant, cum talia individua partim ratione texturæ corporis, partim respectu animi, & moraliter sensibiliores deprehendantur.

IX.

Subiectum causæ in hætica constituunt ordinariè partes interna nobiliores, viscerum titulum in media, & infima corporis cavitate gerentes.

SCHOL.

Id maxime adparet, quando post obitum hæticorum cadavera se-
cantur, & ordinariè vel in pulmonibus, vel in hepate, liene, renibus,
glandulis mesaraicis, imò quoque intestinis, ac utero irreparabilis aliqua
labes, vel substantiam, vel officium illarum partium notoriè lædens de-
prehen-

prehenditur. Unde etiam aliqui medicorum ansam ceperunt, ut hecticam distinguerent in pectoralem & abdominalem: ubi tamen notamus, pulmonalem aut pectoralem hecticam nihil differre a phthisi, sed cum hac idem esse: hincque strictiori sensu & nomine hecticam semper esse abdominalem.

Facit interim hæc distinctionis cognitio multum in praxi, ut Medicus tanto cautius procedat in ipsa cura, ne forsitan tussi hecticorum occurrendo impingat, & tussim siccam hypochondriacam, scirrhis in abdomine contentis familiarem, pro phthifico-pulmonali habeat, & per usum remediorum traumatico-pectoralium, scirrhosam indurationem magis obfirmet, aut expectorantium abusu, copiosum humorum affluxum ad pulmones citra necessitatem invitet, ibique novum malum inducat.

X.

Causa hectica febris primaria & continens consistit in dictorum viscerum læsione ulceratoria, vel actu jam præserte, & increbescente, vel ad minimum ob scirrhosam dispositionem proxime imminente.

SCHOL.

Certissime enim hectica febris oritur, ubi actualis visceris cujusdam nobilis ulceratio præsto est, id quod videmus in pulmonum, hepatis, renum, aliarumque partium internarum ulceratione, quam semper & sine exceptione hæc febris comitatur: quale quid aliquando, licet longe rarius, in pancreate, glandulisque mesenterii contingere solet.

Quemadmodum vero actuales ejusmodi ulceratiæ læsiones semper & indubitate hecticam febrem comitem habent, ita quoque citra actualem talis læsionis præsentiam hectica febris adesse non solum potest, sed solet, ubi dispositio proxima ad facile subeundam ulcerationem alicujus visceris præsumitur: cujus census sunt infarctus viscerum majores, eorumque obstipationes, quibus succedunt indurationes scirrhosæ. Notum enim est, quod in visceribus contingant ejusmodi collectiones, tam ipsius sanguinis purioris, quam aliarum materiarum viscidiorum, quarum partibus fluidioribus & mobilioribus cito & repente discussis, cras-

crassior portio remanet, quæ scirrhosam talem indurationem ficescentem subit, non ita prompte in corruptionem actualem transeuntem, quæ tamen, si forsan tenuiores & agiliores humores accederent, certissime in corruptionem ulceratoriam transire posset.

Sub his circumstantiis natura damnum tale in visceribus sentiens, suscipit, quidquid in ejus potestate est, nempe motus humorum, & specialiter sanguinis, quem ad partem affectam magis adpellit, & portionis ibi infarctæ, aut hærentis, dissipationem intendit, aut, si hanc perpetrare nequit, ad minimum reliquam visceris portionem a simili labe præservare studet, quapropter motum susceptum transpressorium & appulforium sanguinis continuat, & jugi successu perennat, non tamen pari aut simili impetu, quo uti solet in dissipanda stasi inflammatoria, cum hæc præ illa periculum magis præceps & instans minetur, sed minore quidem, constante tamen gradu causæ, ad corruptionem lentiores proclivi, invigilat.

Cum vero hic motus sanguinis transpressorius in tantum præter naturalem gradum auctus, non sine omni sensibili totius motus circulatorii mutatione & exacerbatione fieri possit, hinc utique contingit, ut patientes calorem quoque præternaturalem sentiant, qui tamen secundum proportionem causæ proportionatus & lenis existit.

XI.

Differens viscerum conditio, & humorum in illis occurrentium specialis constitutio, ut causa differentis gradus atque successus febris hæctica, considerari meretur.

SCHOL.

Notandum enim est, quod infarctus & scirrhosæ collectiones, de quibus superius diximus, non semper & ubique ejusdem existant indolis, aut periculi præsentanei, sed quod utique differant ratione viscerum eorumque officii, aut structuræ, in quibus hærent. Occurrunt enim aliquando, & quidem haud raro, ejusmodi collectiones nodosæ atque scirrhosæ numero plures in pulmonibus, sub sectione cadaverum reperiundæ, quarum præsentia sufficiens testimonium in vita neque adfuit, neque progressus in ulcerosam corruptionem secutus est. Cum

enim pulmones magis nudo sanguinis motui transpresforio, attenuatorio, & calefactorio, nec non sanguinis cum lymphâ accedente intimiori permixtioni interserviant, quam actuali ipsius depurationi secretoriâ, hinc fit, ut transitus illorum nodorum haud ita promptus sit in actualem ulcerationem, quam in aliis visceribus glandulosis, aut si in ipsis pulmonibus, post rupturam vasorum, extravasatio sanguinis & hujus corruptela contingerit.

Viscera abdominis e contrario, & ex his principaliter hepar, variorum humorum circulationi ac transitui interserviunt, siquidem sanguis, bilis, lymphâ, serum per illa vehuntur, atque in illis respective secerantur & depurantur. Unde si in horum substantia tubulosa infarctus aut collectio talis contingat, ex variorum illorum humorum presentia atque concursu, aliquando etiam speciali discrasia concurrente, presentius quoque damnum & periculum corruptionis imminet, & simul tanto presentius febrî hæcticâ janua panditur.

XII.

Antecedens hujus febris causa aliquando existunt affectus dictorum viscerum progressi inflammatorii aut apostematici.

SCHOL.

Si enim horum plenaria resolutio, aut mundificatio forsân obtineri non potuit, postmodum ulcerosâ tales læsiones oriuntur, sanationem non admittentes, quibus tamen ipsa natura, ne impetuosè incrementum capiant, continuato, leni tamen, motu humorum absterforio & præservatorio quasi occurrere conatur, sub motibus huic febrî familiaribus.

XIII.

Magis adhuc remota causa sunt, omnes ejusmodi occasiones, quibus ejusmodi collectionibus scirrhis aut infarctibus gravioribus prima ansa suppeditatur.

SCHOL.

Huc merito referimus omnis generis constrictiones, vel a refrigerio externo, repente post corporis exæstuationes perpeffo, vel ab ingurgitatione potuum frigidissimorum, glaciatorum, vel a medicatione præ-

Di. Febril
ita dicitur per aliquando, v
a certis videri.

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

Febris inter

præpostera aliarum per adstringentia, vel ab animi gravioribus pathematibus ortum trahentes.

Febres intermittentes.

XIV.

Febres intermittentes sunt febres chronica, continuæ, ratione typi, contradistinctæ.

SCHOL.

Sicut enim continuæ sola remissione gradus æstus febrilis, ejusque novâ exacerbatione, se manifestant, ægrumque continue sub virium comparativa debilitatione detinent; ita ex opposito intermittentes hunc suum titulum gerunt, eam ob rationem, quod non solum primum paroxysmum cum frigore, horrore, aut partium extremarum rigore & tremore, & mox subsequente æstu febrili incipiant, sed eundem quoque ad finem ita perducant, ut absoluto paroxysmo ægri plerumque & ordinarie ad orthostadium iterum perveniant, lectum dimittant, & cæteris paribus, rebus suis præesse possint, donec eodem modo sequens novus paroxysmus illos ad decumbendum cogat, ubi ut plurimum integri dies, unus vel plures intercalares, quibus ægri de paroxysmo plane nihil sentiunt, intercedunt.

XV.

Harum febrium, secundum specialissimam typi differentiam, variæ dantur species.

SCHOL.

Prout nempe unius, aut plurium dierum intercalarium numerus singulos paroxysmos intercedit, dividuntur in *quotidianas, tertianas, & quartanas.*

XVI.

Causa specificæ differentia typi, tam a materia peccantis conditione, & sede, quam a natura agendi consuetudine generali dependet.

SCHOL.

Solet equidem circa hanc febrium intermittentium materiam ordinarie quoque quæstio formari, quænam sit causa statorum atque cer-

torum temporum recursus paroxysmorum? quam plures in specifico fermento, vel materiæ peccantis specifica fermentescibili indole ponunt, putantes, hanc materiam sanguini communicatam, in illo motum fermentativum materiali contactu excitare, eumque tamdiu continuari, donec ea fermenti febrilis portio sub finem paroxysmi ejecta sit: cum autem non tota materia peccans uno paroxysmo subigatur, aut excernatur, reliquæ portiones itidem per vices ad sanguinem accedere creduntur, novumque motum fermentativum excitare putantur, unde alternationes paroxysmorum explicari posse contendunt.

Verum, licet primo intuitu probabilia hæc adpareant, & ad explicationem recursus paroxysmorum simpliciter considerati aliquatenus quadrare possent, nullatenus tamen ad explicationem statim temporis dierum atque horarum recursus sufficiunt. Unde nos potius causam statutorum illorum temporum paroxysmorum recurrentium, certique ordinis, partim in conditione materiæ peccantis, partim in ipso principio agente, id est, natura, ejusque consuetudine movendi, quærimus.

Materiam itaque quod attinet peccantem, rationi consentaneum est, quod *quotidianarum* causa materialis proxima, de bile magis participans, acrior, & magis nociva sit, si diu in corpore detineatur, quam *tertianæ* causa proxima potius in cibis dyspeptis, aut cum nausea affumtis, consistens: utriusque autem febris causa sedem in primis viis habeat, per quas, si præparata atque disposita fuerit, promte excerni potest. *Quartanæ* autem febris causa materialis, tam quantitate paucior, quam qualitate lenior existit, & præterea sedem suam non in locis ad promptas excretionem aptis, sed remotioribus visceribus, eorumque tubulis habet.

Natura autem, uti sæpius dictum est, motus contra materiam peccantem adornat ac suscipit, ex æstimatione noxæ, & facilitate successus motuum, nec non consuetudine generali movendi agit: unde materiam citius aut vehementius nocituram quotidianis motibus aggreditur, sicuti contra alteram minus nocituram alternis diebus insurgit, ita tamen semper motus adornat, ut per vices hanc materiam e primis viis ejiciat atque eliminat, per quas facillimo negotio hanc excretionem celebrare potest.

Quod

Quod autem in quartana longe tardius, leniusque motus suos instituat, id maxime inde dependet, quod in genere melancholicorum motus in statu naturali sint tardiores, humores quoque spissiores, via magis strictæ & longinquiores existant, unde natura impossibilitatem celerioris progressus videns, & motibus tardioribus adueta, diutius repetitis insultibus id agit, quod in alio casu majore alacritate agere solet.

Febris quotidiana.

XVII.

Febris quotidiana est febris chronica intermittens, intra viginti quatuor horas semel paroxysmum, cum frigore & aestu febrili decurrentem formans, causam in primis viis hærentem agnoscens.

SCHOL.

Quod chronica sit hæc febris, demonstrat ipsius periodus, dum per septimanas aliquot, & ultra certos septenarios, durare solet.

Intermittentem esse, declarat typus, continuarum typo oppositus, quando plenarias, inter singulos paroxysmos intermissiones format, ægroque orthostadium concedit, ad novum usque sequentis paroxysmi accessum, singulumque paroxysmum, novo intercedente frigore, incipit.

Quod ex intermittentibus sit quotidiana, nec alia, docet specialissimus paroxysmorum recurrentium ordo, quippe qui singulis diebus semel recurrunt, & in alterum usque diem tempus intercalare permittunt.

Quod causa materialis in primis viis hæreat, evincitur ex nausea, conatibus vomendi, imo vomitibus, aut diarrhœis, huic febrī sub paroxysmis ordinarie quasi solennibus: æque ac ex methodo curatoria, qua optime removetur, si nempe hæc excretiones per artem tempestive adhibeantur.

XVIII.

Subiectum febris quotidiana præ aliis constituunt temperamēta activiora, cholericum puta, aut cholericum-sanguineum.

SCHOL.

Hæc enim temperamenta in genere ad susceptionem motuum extraordinariorum magis prona ac proclivis sunt: & cum ut plurimum causa biliosa subsit, hæc etiam temperamenta, ex faciliori ad iram proclivitate, ad hanc febrem disponuntur. Interim constitutio epidemica aliquando facit, ut alia quoque individua simul hac febre corripiantur, licet modo dicta semper præ aliis facilius hoc fatum experiantur.

XIX.

Causa materialis proxima febris quotidiana est saburra vitiosa, in primis viis hærens, & diutius ibi persistens, negotium digestionis & nutritionis successive turbans.

SCHOL.

Est hæc saburra vitiosa ut plurimum mucido-viscida, cum biliosa ex parte permixta, e reliquiis quasi ciborum ingestorum, post qualem-cunque illorum digestionem orta, quæ pro antecedente causa maxime agnoscit errores diæteticos, commissos circa ingestionem ciborum crudiorum, mucidorum, viscidorum, a quibus cruditates & saburra vitiosa primarum viarum ortum capit: quibus deinde proximam anam suppeditat commotio iracunda accedens, ut tanto facilius febrilis commotio sequatur.

Febris tertiana.

XX.

Febris tertiana est chronicarum intermittentium species, quæ typum suum specialem declarat alternatione paroxysmorum diebus alternis, ita ut semper duos inter paroxysmos, unus remaneat ac intercedat dies intercalaris.

SCHOL.

Signa hujus febris, quæ chronicam & intermittentem illam designant, generaliter eadem sunt, quæ in antecedente notata sunt, duratio nempe periodi ad aliquot septimanas, & plenaria paroxysmorum ad orthostadium usque ægri, intermissio.

Typum

Typum quod attinet specialissimum, ex signis pathognomonicis constat, hanc febrem, quo magis legitima est, alternis diebus recurrere, novosque paroxysmos formare, qui tempore matutino, intra horam nonam & duodecimam circiter, recurrere solent.

XXI.

Subiecta hujus febris præ aliis esse solent sanguinei, aut sanguineo-cholericæ.

SCHOL.

Hi enim facilius nausea corripiantur, nec non tanquam paulo mollioribus fibræ motricibus gaudentes, facilius tono ventriculi laborant debilitato: & cum de cætero facile ingluvie ac voracitate peccent, facilius quoque causam materialem hujus febris coacervare possunt.

XXII.

Causam materialem proximam hujus febris itidem ordinariè constituunt cruditates primarum viarum, in ventriculo aut duodeno hærentes, atque negotium nutritionis turbantes.

SCHOL.

Convenit hæc febris cum antecedente generaliter ratione materiæ peccantis, sedisque quam hæc occupat, ita tamen, ut tertiana magis immediate producat ab illis cruditatibus primarum viarum, quæ immediate sub pastu in his locis coacervantur, & ipsam digestionem proxime celebrandam turbare possunt, sive actu tales fuerint, quæ qualitate sua noxia primas vias prægravant, & concoctionem difficiliorem reddunt, sive quæ in se haud dyspepta existunt, sed cum nausea, aut intercurrente iracundia assumuntur, & ita a natura tanquam molesti, noxii, aut inutiles æstimantur. Testantur hoc ipsum excretionibus his febribus solennes, vomitoriarum nempe & dejectoriarum, cum reliquis motibus quasi præparatoriis, huc spectantibus, quibus materiam peccantem tempeste eicere conatur. Unde videmus, quod febricitantes ejusmodi non solum præsentis materiæ fastidio ac nausea afficiantur, sed quod desuper novam quoque ciborum ingestionem, tanquam primis viis jamjam oneratis minus convenientem, abhorreant.

XXIII.

XXIII.

Symptomata principaliora, quotidiana & tertiana ut plurimum familiaria, fere eadem sunt, & testantur de motibus natura, tunc temporis circa ventriculum susceptis, qui magis materiae praesentis evacuationi, quam novae ingestioni inservire valent.

SCHOL.

Manifestant & exerunt sese hi motus per cardialgias illas nauseabundas, & conatus vomendi, in primo principio quidem saepius ob minorem materiae peccantis dispositionem incompletos, eo tamen tempore ordinarie evenientes, quo alias cibos capere solent, aut eum, qui molestus fuit, assumerunt: qui tamen successu temporis completi fiunt, quando natura pro materia peccante immobiliore, vel emollienda, vel diluenda, viisque lubricandis, vehiculum quasi commodioris egestionis adfert, majoremque humiditatis copiam, ex ipsa humorum massa defumram, congerit atque affundit, eoque ipso excretionem per ventriculum aut intestina faciliat.

Hunc enim in finem, qui ordinario & quotidiano humorum motu obtineri nequit, sub frigore febrili pori externi corporis spastice stringuntur, & humores a peripheria versus interiora extra ordinem compelluntur, quo ipso febrilis paroxysmus initium capit, majorque humoris ferosi affusio ad ventriculum & intestina contingit, quo materia peccans ibidem hærens emolliatur, & promte per alterutram viam extrudatur, prout nempe vel materia peccans in superiore aut inferiore primarum viarum regione hæret, vel subjecta magis aut minus evemeta existunt.

XXIV.

Transitus frigoris febrilis in æstum secundum circumstantias praesentes est necessarius.

SCHOL.

Quamvis actus naturæ, quo humores versus interiora cogit, respectu illius materiae, in primis viis hærentis, subigendæ & excernendæ citra mutationem frigoris in æstum præternaturalem quadantenus sufficere possit, tamen sanguinis sub hoc rerum statu dispositio ad spissitudinem,

natu-

De Feb
necessitate in remotione
quam per motum naturæ
proprioque à certis, quæ
illis obnoxiantur. Unde
et neque tergetur, febri
peris tam exacerbat quæ
tam à impetibus compo
unt, quæ sunt paroxys
ine remittunt.

Febri

22

Quædam de febribus clari
de febribus ab aliis per
mota et semper inter pra
credenda liberi dicit.

de febri et omnibus inter
maxima est ratio, periodi
que necesse, sed per hæmorrh
in aliis. Constat tunc. Na
stima.

quædam febri apud
hæmorrhagiam, aut de illa post

Quæ non remittuntur, ea
sonet, et hinc corruptis hinc
proprietatibus exantur, præcip
conduces de peccatis. Ad cur
torem, facilius tunc ad vari
tione.

XXV

Quæ materiae proxima
est Pathologia

naturali necessitate sui attenuationem postulat, quæ aliter obtineri nequit, quam per motum auctiorem ac celeriore transpressionem per partes spongiosas & carnosas, partim auctiore respiratione, partim fortiore pulsû obtinendum. Unde non modo totus corporis ambitus incalescit, atque turgescit, sed sub continuata & repetita illa transpressione per partes tam exteriores quam internas, secretio partium heterogearum & impuritarum contingit, & ipsa sanguinis depuratio simul obtinetur, quæ finito paroxysmo per excretionem urinæ & sudoris maxime manifestatur.

Febris quartana.

XXV.

Quartana est febrium chronicarum intermittentium species, sese distinguens ab aliis per dierum intercalarium duplicationem, ita ut semper inter primum & secundum paroxysmum duo intercedant liberi dies.

SCHOL.

Hæc febris ex omnibus intermittentibus chronicæ titulum meretur, dum diutissima est ratione periodi, quam non modo per septimanas, paucosve menses, sed per semestre aut annum sæpius spatium, imo ulterius adhuc continuare solet. Reliqua ex pathognomonicis jam sunt notissima.

XXVI.

Subiecta huius febris ut plurimum sunt temperamenti melancholici personæ, aut de illo potissimum participantes.

SCHOL.

Cum enim melancholici ex naturali sua indole sanguine spissiore laborent, ac habitu corporis densiore ac strictiore difficilius ad motus extraordinarios excitantur, præcipue vegetiores & alacriores: verum ad tardiores & pertinaciores: & cum illa dispositione gaudeant respectu humorum, facilius quoque ad varios viscerum infarctus & obstructions dilabuntur.

XXVII.

Causa materialis proxima febris quartana potissimum
Coschwitzii Pathologia. LI confi-

consistit in sanguinis & humorum spissitudine ac lentore, in viscere quodam abdominis primario infarctum leniorem producente.

SCHOL.

Quando enim a causa modo dicta talis levior infarctus, in hepate, liene, aut mesenterii glandulis præsto est, natura contra illam, itidem motibus infurgit, sed longe lenioribus, aut diutius continuatis, quam in prioribus, ita ut sub hac febre magis quasi nudus humorum motus attenuatorius, quam specialis ipsius depuratio occurrat. Unde etiam huic febre notabiles excretiones minus solennes observantur, sed natura magis viscerum deoppilationi succurrere videtur. Quamobrem natura eo quasi contenta existit, quod sanguinem lentiore quoque, sed continuato diutius motu restrictorio ad partes internas comprimat atque repellat, & sub frigore diutius ibi coærvatam detineat, sub qua detentione pori & meatus viscerum distenduntur, & magis patuli redduntur, nec non ipsa materia peccans, in ipsis stagnans, lenta & viscida emollitur, & sub accessu motuum tractoriorum in hypochondriis ad absterfionem & divulsionem quasi successivam disponitur; his ita per aliquod tempus continuatis, succedit alter ille motus, a centro ad peripheriam tendens, ita tamen proportionatus, ut causæ substratæ saltem sufficiat.

XXVIII.

Causæ antecedentes & occasionales ordinariæ tales sunt, quæ a longinquo quasi, dispositionem ad infarctus & obstructions producunt.

SCHOL.

Hoc nomine ipsum temperamentum melancholicum huc referri debet, ob naturalem sanguinis dispositionem spissiolem, viarumque proclivitatem ad stricturas. Nec minus diæta crassior & crudior prægressa, præcipue e piscibus, carnibus fumo induratis, aliisque cibis vappescentibus symbolum confert, a quorum usu mucidæ & viscidæ impuritates humorum augentur, quæ successive materiam infarctuum & obstructionum in viscerum ductibus & tubulis suppeditant.

Id

Id quod tanto promptius succedit, si sub tali victu vita sedentaria cum speculationibus, timore, mœrore conjuncta, accedat: aut si excretionēs naturales, præcipue sanguinæ, menstruæ & hæmorrhoidales per artificia adstrictoria, aut animi pathemata turbentur: aut denique ab aëre autumnali, sub quo hæc febris maxime familiaris est, excretionum periphericarum præclusionē, impuritates variæ in corpore coacervatæ, humorum lentescentiā producant.

XXIX.

Et typus & gradus febris quartana respondet ordine naturali, causæ febrili, ejusque conditioni.

SCHOL.

Cum enim haud adeo multa quoad quantitatem materiæ secernenda & excernenda sanguini inhæreat, natura tali motu contenta est, qui attenuatoriæ, & quidem modestæ discussioni sanguinis, intus hætenus detenti, sufficit atque respondet, nec proportionem qualitatis materiæ movendæ superat, sed sanguini spissiori, difficulter alias mobili, adæquatus existit. Unde dependet calor ille languidior febrilis, sub æstu adparens, sub quo sanguis ita movetur, ut ipse non modo successive attenuetur, sed semper quoque aliqua portio illius materiæ, in viscere hærentis, simul abripiatur, & successu temporis tota illius moles consumatur: quod, cum uno quasi impetu peragi aut obtineri nequeat, natura saltem ad paucarum horarum tempus huic negotio vacat, & reliquo tempore interposito, ab illo actu quiescit, donec diebus intercalaribus præterlapsis, denuo actum priorem repetat, & pari gradu continet.

Requirat præterea rei & circumstantiarum necessitas, ut motus ejusmodi leniores sub hac febre suscipiantur, quoniam causa, uti dictum est, in obstructione aut infarctu quodam visceris, in abdomine contenti, consistit, viscera autem illa ita constituta sunt, ut simultaneos, vehementesque sanguinis impulsus, in statu etiam naturali, citra metum infarctus majoris, minus tolerare possint, nec non sanguis melancholicorum, & de hoc temperamento potissimum participantium (quibus hæc febris præ aliis familiaris esse solet) justo spissior, & ad motus citatiorēs ineptus est, partesque spongiosæ & porosæ minus patulæ, sed magis strictæ existunt: unde haud mirandum est, quod natura hic cir-

cumspecte agat, regulasque sanæ rationis observet, dum lenioribus illis motibus materiæ stagnantis divulsionem & absterfionem quidem intendit, sed simul majorem infarctuum successum studiosè evitare conatur, interea tamen, ne tota sua intentione frustretur, id quod uno simultaneo actu perpetrare nequit, pluries repetitis, & diutius continuatis motibus & actibus compentare intendit.

Febres anomalæ, corruptæ, & symptomatice.

I.

Febrem anomalam vocamus, quando in typo febrili notabilis aliqua irregularitas occurrit, qua a magis consueto ordine paroxysmorum abludivit, licet generaliore unius febris typum servet.

SCHOL.

Sic quotidiana anomala est, quando equidem singulis diebus unum saltem paroxysmum format, eundem vero haud statis ac consuetis horis matutinis incipit, sed vel horis pomeridianis, vel vagis per totam diem, quotiescunque revertitur, modo anticipando, modo postponendo, ægrum invadit: id quod etiam in tertiana & quartana quandoque contingit, iisque anomalæ titulum acquirit.

II.

Febres corrupta dicitur, quando febris aliqua sive intermittens, sive continua, quæ antea per tempus regularis, typica & legitima fuit, ita degenerat, ut plane a typo consueto declinet, & modo hujus, modo alius febris typum assumat, aut in aliam plane specie febrem mutetur, sub qua tamen non minus corruptionis testimonia, per symptomata insolita adparent.

III. Cau-

III.

Causæ tam febrium anomalarum, quam corruptarum, ut plurimum sunt occasionales & accessoria.

SCHOL.

Dependet enim talis transmutatio febrium ordinarie vel a regimine ægri, quando vel errores diæteticos graviores sub febrili paroxysmo commisit: vel refrigeriis frivolis excretiones periphericas turbavit: vel animi pathematibus immoderatis motus inordinatos reddidit: vel denique a medico per varias artes motuum secretoriorum & excretoriorum turbationes passus est.

IV.

Symptomaticæ febres sunt, quæ cum alio morbo aut affectu cardinali conjunguntur, ita ut ab illo affectu necessitate physica, aut nexu causali non dependeant, sed per accidens, & a causâ accidentali, illi superveniunt.

SCHOL.

Accedunt ejusmodi febres, & commotiones febriles sub vulneribus gravioribus, ita ut non a vulnere in se spectato, sed ab animi percussione vel iracunda, vel terrificâ oriuntur, dum vulnus tale sæpissime sine febre præsto est, & esse potest.

Ejusdem indolis sunt quoque febres puerperarum lochiales & lactæ, quippe quæ non a puerperio qua tali dependent, aut ad illud pertinent, dum plurimæ puerperarum ab illis immunes manent: illæ autem illis succiuntur, quibus vel lochialis fluxus supprimitur, vel lactis generatio impeditur succedit.

Eundem quoque numerum subeunt febres infantum plures, quæ dentitioni, levioribus affectibus pectoris, alvi adstrictionibus, ac flatulentis retentis aliquando superveniunt: cum hi adfectus æque facile & frequenter citra febris concursum superentur.

Unde, cum omnes hæ febres, distinctas quoad essentiam species febrium haud constituent, satis esse putamus, quod paucis, in quo consistant, atque ab aliis differant, indicaverimus: eoque ipso totam febrium materiam, & pathologiæ specialis sectionem primam obsignamus.